РАННИК ГРАНІТНИЙ

Scrophularia granitica Klokov et A.Krasnova

Родина Ранникові — Scrophulariaceae

Природоохоронний статус виду
Недостатньо відомий.

Наукове значення
Ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн. Приазов'я, Донецький кряж. Адм. регіони: Дц, Лг.

Чисельність та структура популяцій
Відомо кілька популяцій на Приазовській височині у середній течії р. Кальміусу між сс. Староласпою та Гранітним; на Донецькому кряжі вздовж р. Нагольної в окол. смт. Нагально-Тарасівка Антрацитівського р-ну Луганської обл. Трапляється поодиноко або невеликими групами. У 1990 р. на березі р. Кальміус обстежено локус, який налічував 93 особини. Віковий спектр повночленний, бімодальний.

Причини зміни чисельності
Лімітуючий фактор — природна реліктовість; антропогенний вплив (порушення природних екотопів внаслідок випасання худоби, впливу гірничовидобувної діяльності).

Умови місцезростання
Відслонення гранітів та осипища сланців. Росте у складі петрофітно-степових угруповань кл. *Sedo-Scleranthetea*. Мезоксерофіт. Облігатний петрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Хамефіт. Півкущик 30–55 см заввишки, усі частини якого (крім віночка) дрібнозалозистоволосисті. Стебла численні, прості. Листки видовжені або яйцеподібно-ланцетні, 3,5–5 см завдовжки, 0,4–1,5 см завширшки, короткочерешкові, лопатеподібно надрізані та по краю неправильно гострозубчасті. Суцвіття волотеподібне, до 25 см завдовжки, складається із 2–5-квіткових півзонтиків. Квітконіжки густо залозисті, 3–5 мм завдовжки. Чашечка розсіяно залозистоопушена, з заокругленими, по краю білуватоплівчастими лопатями. Віночок червоно-темнобурий, до 4 мм завдовжки; лопаті його верхньої губи більші за лопаті нижньої. Плід жовтувато-бура куляста гола коробочка з коротким носиком. Цвіте у травні–липні. Плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно провести дослідження з виявлення усіх популяцій виду та створення для їх охорони заказників; здійснювати контроль стану популяцій. Інтродукція у Донецький ботанічний сад НАН України не була успішною. Треба дослідити процес відновлення виду у природі та розробити методи його культивування. Заборонено порушення умов зростання, розробку кар'єрів, висання худоби.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, протиерозійне, ґрунтотвірне.

Основні джерела інформації
Клоков, Краснова, Ткаченко, 1981; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Остапко, 2005; Ткаченко, Генов, 1986; ЧКУ, 1996.

Автор: В.М. Остапко
Фото: В.П. Гелюта

РАННИК ВЕСНЯНИЙ

Scrophularia vernalis L.

Родина Ранникові — Scrophulariaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Європейсько-середземноморський вид із диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Ср. і Атлантична Європа, Середземномор'я. В Україні — зрідка у пд. частині Лісостепу та пн.-сх. частині Степу. Зрідка. Адм. регіони: Хм, Вн, Чк, Кд, Дн, Пл, Хр, Дц, Лг, Мк.

Чисельність та структура популяцій
Популяції розріджені, з поодиноких особин або нечисельних груп. Структура популяцій не досліджена.

Причини зміни чисельності
Вирубування лісів, зміна породного складу деревостану, лісові пожежі.

Умови місцезростання
Зростає в широколистяних лісах, найчастіше в угрупованнях союзів *Alno-Ulmion* та *Carpinion betuli*, в ярах, рідше серед заростей чагарників в угрупованнях кл. *Rhamno-Prunetea*. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Одно-дворічна трав'яна рослина 20–60 см заввишки, стебло чотиригранне, м'яковолосисте з домішкою залозистих волосків. Листки черешкові, двічі пилчасті або городчасто-пилчасті, супротивні, трикутно-яйцеподібні, 4–6 см завдовжки і 4,5–6,5 см завширшки, на верхівці гострі, при основі неглибоко туповиїмчасті, по краю двічі зубчасті. Квітки зеленувато-жовті, по 2–3 на пазушних квітконосах, в розрідженому верхівковому волотеподібному суцвітті. Віночок глечикоподібний, тичинки виступають з віночка. Плід яйцеподібна коробочка. Цвіте в травні. Плодоносить у червні–липні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють в заказниках «Осове», «Великий і Малий ліс», РЛП «Диканський» Полтавської обл. Необхідно виявити нові місцезростання виду, додатково створити заказники в місцезнаходженнях виду, контролювати стан популяцій. Заборонено порушення умов зростання (вирубування лісів, заміну корінних порід інтродуцентами).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

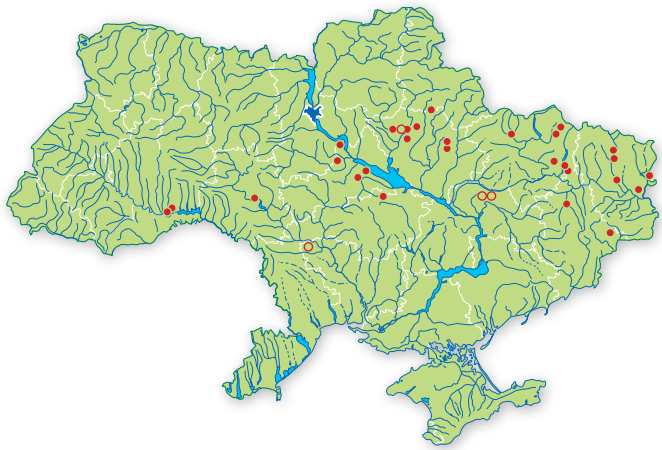

Основні джерела інформації
Байрак, Стецюк, 2005; Бельгард, 1938; Кучеревський, 2001; Флора УРСР, 1960.

Автори: І.А. Коротченко, О.М. Байрак
Фото: О.С. Мандзюк, Т.В. Степаненко

ДИВИНА РОЗЛОГА

Verbascum laxum Filar. et Ják.

Родина Ранникові — Scrophulariaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Диз'юнктивний реліктовий вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Кавказ, Сх. Анатолія, Донецький кряж (у басейні Міусу), межа ареалу виду. Адм. регіон: Дц.

Чисельність та структура популяцій
Єдина популяція в окол. с. Дмитрівка Амвросієвського р-ну, її структура не досліджувалася.

Причини зміни чисельності.
Природна рідкісність, надмірне випасання худоби, господарське освоєння території.

Умови місцезростання
По берегах річок, серед чагарників, дуже рідко.

Загальна біоморфологічна характеристика
Багаторічна трав'яна рослина. Стебло, суцвіття і листки тонко-повстисто опушені, потім листки стають майже голі. Стебло 1,5–2 м заввишки, біля основи дуже розгалужене, гілки спрямовані доверху. Суцвіття дуже розгалужене, пірамідальне. Пучки квіток численні. Віночок жовтий. Коробочка видовжена, довша за чашечку. Цвіте у червні–липні, плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють рішенням Донецької обласної ради. Рекомендується створення заказників у місцях зростання виду, контроль стану популяцій, дослідження можливостей вирощування у ботанічних садах. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростаннь виду, випасання худоби.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративний.

Основні джерела інформації
Остапко, 2005; Флора европейской части СССР, 1981; Флора УРСР, 1969.

Автори: В.М. Остапко, О.В. Зибенко
Фото: О.О. Кагало

БЕЛАДОННА ЗВИЧАЙНА

Atropa belladonna L.

Родина Пасльонові — Solanaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Реліктовий вид з вираженою ценофобною стратегією.

Ареал виду та його поширення в Україні
Центральна, Пд. Європа, Середземномор'я, Балкани, Мала Азія, Кавказ. В Україні поширений на Закарпатті, у Карпатах, Передкарпатті, на Розточчі, Опіллі, Придністров'ї, у Криму (гірська частина). Адм. регіони: Лв, Ів, Тр, Зк, Чц, Хм, Вн, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Росте розсіяно поодинці або невеликими групами, іноді утворює на молодих зрубах або вздовж доріг чисельні зарослі, які поступово в міру формування лісу зменшуються. Здебільшого локальні популяції чисельно незначні, зберігають стабільну структуру, нормальні, різновікові. Спостерігається інтенсивне зменшення загального ареалу виду.

Причини зміни чисельності
Вузька еколого-ценотична амплітуда, інтенсивне лісове господарство та посадка інтродукованих порід, заготівля лікарської сировини.

Умови місцезростання
Багаті евтрофні букові та інші широколистяні ліси кл. *Querco-Fagetea* (порядки *Fagetalia sylvatica, Dentario-Fagetalia*), на просіках, зрубах, галявинах, серед чагарників (кл. *Urtico-Sambucetea*). Гемісциофіт, мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 60–120 м заввишки з товстим багатоголовим кореневищем. Стебло прямостояче, розгалужене. Листки до 20 см завдовжки, яйцеподібні, довгастоеліптичні, загострені. Квітки поодинокі, брудно-червонувато-фіолетові, трубчасто-дзвоникоподібні, пониклі. Плід кругла чорна блискуча багатонасінна ягода. Цвіте у червні–липні, плодоносить у вересні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють в НПП «Ужанський», «Подільські Товтри», Карпатський, Карпатському БЗ, в Ялтинському гірсько-лісовому та Кримському ПЗ. Необхідно контролювати стан популяцій. Заборонено заготівлю лікарської сировини, порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують у багатьох ботанічних садах, культивують як лікарську рослину.

Господарське та комерційне значення
Лікарське.

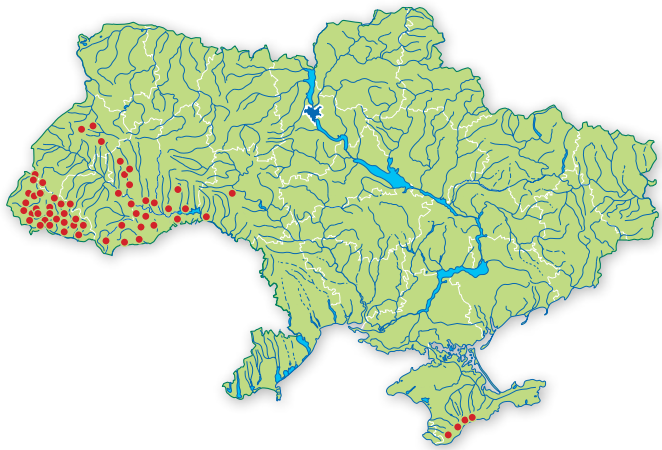

Основні джерела інформації
Вахрушева, 2001; Флора Европейской части СССР, 1981; Флора УРСР, 1960; ЧКУ, 1996.

Автори: О.О. Кагало, К.С. Крайнюк, Н.М. Сичак
Фото: Я.П. Дідух, В.В. Буджак

СКОПОЛІЯ КАРНІОЛІЙСЬКА

Scopolia carniolica Jacq.

Родина Пасльонові — Solanaceae

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення
Центральноєвропейсько-кавказький вид на пн.-сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Центральна (пд.) та Пд. Європа (Австрія, Італія, Хорватія, Сербія), Сх. Європа (пд. Польща, Словакія, гірська частина Угорщини, Румунія, Молдова, Україна), Пн. Кавказ, Зх. Закавказзя. В Україні проходить пн.-сх. межа європейської частини ареалу виду по лінії Львів Рівне — Новоград-Волинський — Житомир — Біла Церква — Канів — Знам'янка — Умань — Вапнярка. Адм. регіони: Рв, Жт, Кв, Лв, Ів, Зк, Чц, Вн, Чк, Кд.

Чисельність та структура популяцій
Популяції з нечисленних куртин, площею 5–15 м^2, зрідка трапляються суцільні зарослі на площі 1,5–5 га. Їх середня щільність — 5–10 рослин на 1 м^2, максимальна щільність — 42 пагони на 1 м^2.

Причини зміни чисельності
Вирубки лісів, заготівля лікарської сировини.

Умови місцезростання
Тінисті, листяні, багаті поживними речовинами, свіжі та вологі ліси союзів *Fagion sylvaticae* та *Carpinion betuli* (кл. *Querco-Fagetea*). Інколи має високе проективне покриття і домінує у весняній синузії. В Українських Карпатах вид піднімається до 1000 м. н. р. м., переважно в поясі букових лісів. В рівнинній частині — у вигляді окремих ізольованих популяцій. Мезофіт, сциофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина, 50–80 см заввишки, з м'ясистим слабкорозгалуженим кореневищем. Стебла розгалужені. Листки великі, еліптичні, на верхівці зубчасті, яйцеподібно-видовжені. Квітки поодинокі, трубчасто-дзвоникоподібні, пониклі, пурпурово-коричневі, в середині жовтувато-бурі. Цвіте в квітні–червні, плодоносить в липні–серпні. Розмножується переважно вегетативно (наростання та галуження кореневищ), рідше насінням.

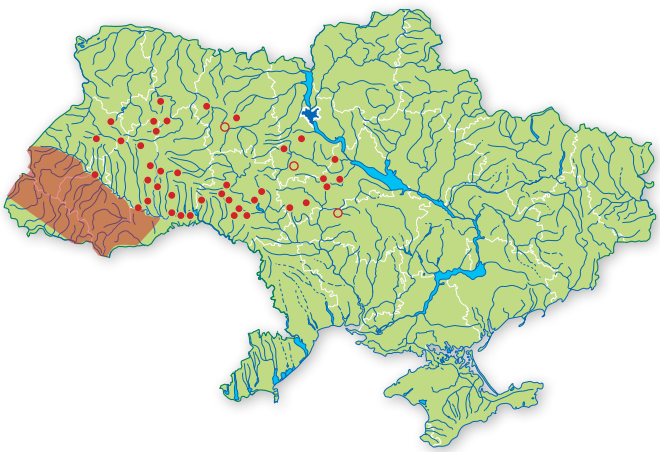

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють в Карпатському БЗ та Канівському, «Медобори» ПЗ, також в Карпатському, «Ужанському», «Синевир», «Сколівські Бескиди» НПП. Необхідно створити ботанічні заказники поблизу сх. межі ареалу. Заборонено збирання рослин, зміна умов місцезростань (суцільні рубки).

Розмноження та вирощування в спеціально створених умовах
Культивують в багатьох ботанічних садах: Національному ім. М.М. Гришка НАН України, Кам'янець-Подільському, Львівського, Київського, Ужгородського, Чернівецького, Українського лісотехнічного університетів, дендропарку «Софіївка» НАН України. У Національному ботанічному саду НАН України сформувались гомеостатичні інтродукційні популяції, які за своєю структурою подібні до природних популяцій виду.

Господарське та комерційне значення
Лікарське, декоративне.

Основні джерела інформації
Вакулин, 1936; Ковальчук, Кльоц, 1989; Любченко, 1984; Орлов, 2005; Мороз, 1971; Тимченко, 1998; Чопик, 1957.

Автор: В.І. Мельник
Фото: О.О. Орлов, В.В. Буджак (вставка)

КЛОКИЧКА ПЕРИСТА

Staphylaea pinnata L.

Родина Клокичкові — Staphylaeaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом єдиний представник родини у природній флорі України.

Ареал виду та його поширення в Україні
Складається з двох ексклавів: європейського та кавказько-малоазійського. Останній охоплює Малу Азію, пн. сх. Сирії, Пн. Іран, Кавказ. Європейська частина ареалу від Італії, сходу Франції, до заходу України. В Україні поширений на Закарпатті, у Розточчі, на Волино-Подільській та Придніпровській височинах. Основна частина місцезнаходжень зосереджена на Поділлі (Гологоро-Кременецький кряж, долина Дністра та його приток, Покуття, басейн р. Пд. Буг). Адм. регіони: Рв, Лв, Ів, Тр, Зк, Чц, Хм, Вн, Чк, Од.

Чисельність та структура популяцій
Формує стабільні повночленні популяції з переважанням вегетативних особин. У місцях, де ведеться інтенсивне лісове господарство, стан популяцій стає критичним.

Причини зміни чисельності
Суцільні вирубування лісів, екологічно необґрунтовані рубки догляду.

Умови місцезростання
Вид уникає зімкнених лісових угруповань і росте по окраїнах лісових масивів, лісових галявин, уздовж стежок, в екотонах між лісовими та степовими або лучними угрупованнями. Здебільшого у складі угруповань кл. *Querco-Fagetea*. В умовах пн.-зх. Поділля також в угрупованнях кл. *Rhamno-Prunetea*. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Фанерофіт. Кущ або невелике дерево до 5–7 м заввишки. Листки непарно-перисті, складаються з 5–7 довгасто-яйцеподібно-ланцетних листочків. Суцвіття — поникла волоть. Оцвітина подвійна. Чашолистики зовні рожевуваті, пелюстки білі. Довжина пелюсток і чашолистиків однакова. Плоди повислі здуті коробочки, 2–3-гніздні. Насінини 10–12 мм діаметром. Цвіте в травні–липні, плодоносить в липні–серпні. Розмножується насінням.

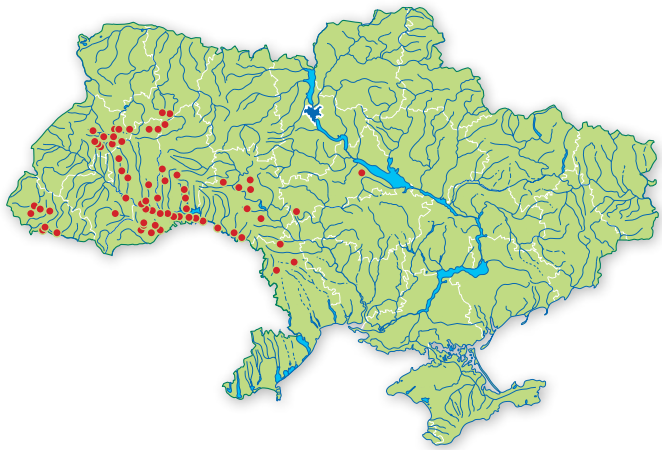

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють в ПЗ «Медобори», НПП «Подільські Товтри», РЛП «Дністровський каньйон», у заказниках «Білявський» (Вінницька обл.), «Юлівська гора» (Закарпаття), «Лиса гора та гора Сипуха», пам'ятках природи «Жулицька гора», «Свята гора» (Львівська обл.). Необхідна організація заказників поблизу сх. межі ареалу. Заборонено проведення суцільних рубок лісів в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують у багатьох ботанічних садах України.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, ценозоформуюче, протиерозійне.

Основні джерела інформації
Мельник, 1995; Погребняк, 1951; ЧКУ, 1996.

Автори: В.І. Мельник, М.М. Перегрим, О.О. Кагало
Фото: В.І. Мельник, В.В. Буджак (вставка)

ТАМАРИКС СТРУНКИЙ

Tamarix gracilis Willd.

Родина Тамариксові — Tamaricaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Вид на пн.-зх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Південний схід Європи, до Центральної Азії: Кавказ (Дагестан), Зх. Сибір (пд.), Середня Азія (зх.), Монголія, пониззя Дону та Волги. В Україні — узбережжя Азовського моря. Адм. регіони: Дц, Хс, Зп, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Білосарайська, Бердянська, Обіточна, Федотова коси та коса Бірючий острів, Арабатська стрілка (інтродукований). Трапляється окремими екземплярами, іноді формує невеликі популяції, що нараховують до 3–10 різновікових особин.

Причини зміни чисельності
Рекреаційне навантаження та вузька еколого-ценотична амплітуда, що лімітується різними, як природними, так і антропогенними факторами, відсутністю екотопів відповідного типу.

Умови місцезростання
Верхня та тилова частини добре інсольованих пд.-сх. схилів літорального валу, висотою до 1,5–3 м, складених із піщано-черепашкових відкладів. Займає перехідні екотопи від угруповань літорального приморського валу (кл. *Ammophilletea*) до угруповань піщаного степу (кл. *Festucetea vaginatae*). Ксеромезофіт, галофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Нанофанерофіт. Кущ заввишки 2–4 м. Кора брунатно-каштанова. Листки лінійно-ланцетні, завдовжки до 4–5 мм, загострені, покриті залозками, що виділяють сіль. Квітки рожеві. Суцвіття китицеподібні, бокові, рідше верхівкові, що зібрані у волоть. Коробочки 4–6 мм завдовжки, багатонасінні. Цвіте у травні–липні (вдруге — у серпні–жовтні). Плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням, в умовах культури також вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесено до Червоного списку Херсонської області (2002). Охороняють в Азово-Сиваському НПП, ландшафтних заказниках «Обіточна коса», «Федотова коса», «Білосарайська коса». Необхідно ширше культивувати вид у ботанічних садах, контролювати стан популяцій. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання (забудову, облаштування місць рекреації).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують в Центральному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, протиерозійне, ґрунтотвірне, медоносне.

Основні джерела інформації
Коломійчук, 2002; Остапко, 2001; Тищенко, 2002; ЧКУ, 1996.

Автор: В.П. Коломійчук
Фото: В.П. Коломійчук

ВОВЧЕ ЛИКО ПАХУЧЕ (БОРОВИК)

Daphne cneorum L.

Родина Тимелеєві — Thymelaeaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний диз'юнктивно поширений вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Центральноєвропейський вид, поширений диз'юнктивно з зх. на сх. від Піренеїв до Дніпра (східніше заміщується *D. julia*), з пн. на пд. від Ср. Європи до Балкан. Приурочений головним чином до гірських територій та передгір'їв з іррадіацією на рівнину. В Україні формує два локалітети: Зх. Поділля, Розточчя, Волинь, та Придніпров'я. Адм. регіони: Вл, Рв, Кв, Лв, Хм, Чк.

Чисельність та структура популяцій
Популяції до кількох десятків га, але їх кількість невелика. Вид зростає у вигляді окремих досить густих куртин, діаметром кілька десятків метрів, які в міру розвитку популяції формують кільце і диференціюються на окремі дрібні локалітети. Щільність популяції буває густою (до 20% покриття), в основному переважають генеративні особини. Причини зміни чисельності: як декоративна і запашна рослина інтенсивно зривається на букети, потерпає як в результаті суцільних рубок лісів, так і при формуванні густого намету листяних лісів, надмірної рекреації, випасу, пожеж.

Умови місцезростання
Хоча вид має широку екологічну амплітуду, проте трапляється рідко. У зх. локалітеті зростає в освітлених, термофільних, сухуватих дубово-соснових лісах (асоціація *Peucedano-Pinetum*), на дерново-підзолистих збагачених карбонатами ґрунтах. На Зх. Поділлі (Лиса Гора) росте в екстразональних лучних степах (союз *Cirsio-Brachypodion pinnati*), на дерново-карбонатних ґрунтах (рендзинах). У Придніпров'ї трапляється на сухуватих піщаних борових терасах, покритих світлими дубово-сосновими лісами (порядок *Pulsatillo-Pinetalia sylvestris*). Часто має високе проективне покриття. Ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Хамефіт. Кущик до 30 см заввишки, стебло лежаче, висхідне, часто укорінюється, кора сіро-коричнева. Листки зимовозелені, шкірясті, чергові, лопатчасті або довгастообернено-яйцеподібні, дрібні, 8–16 мм завдовжки. Квітки рожеві, ароматні, по 6–20 зібрані в пучки на кінці стебла. Плід кістянка. Цвіте у квітні–травні, плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють в Черемському ПЗ, загальнодержавних заказниках «Русько-Полянський» (Черкаська обл.), «Лиса Гора» (Львівська обл.), «Лісники» (м. Київ), та в заказниках місцевого значення. Заборонено збирання и продаж рослин, порушення умов місцезростання (суцільні рубки лісів, випасання, підпали).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Культивують у Центральному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

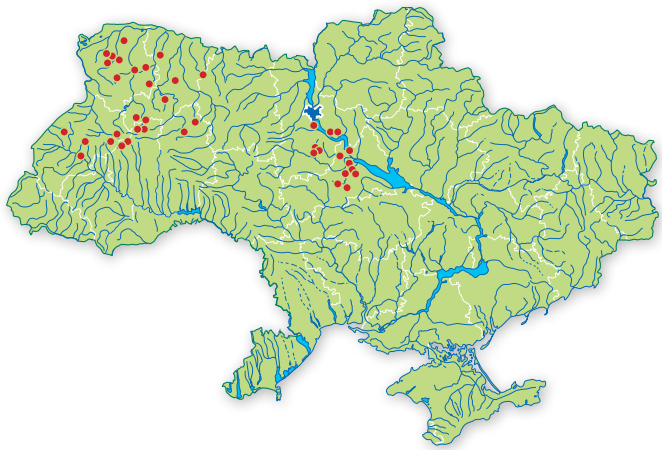

Основні джерела інформації
Дідух,1974; Заверуха, Андриенко, Протопопова, 1983; Коніщук, Прядко, 2004; Мельник, 1995; Мельник, 2000; Темченко, Дідух, Любченко, 1986; ЧКУ, 1996.

Автор: Я.П. Дідух
Фото: Я.П. Дідух, М.М. Перегрим (вставка)

ВОВЧЕ ЛИКО СОФІЇ

Daphne sophia Kalen.

Родина Тимелеєві — Thymelaeaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Вузькоендемічний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Приурочений до басейну р. Сіверський Донець (пд. відроги Середньоруської височини). Виділяється чотири р-ни локалізації виду: Бєлгородсько-Шебекінський, Валуйсько-Волоконівський, Ровеньківський та Новооскольський в межах Бєлгородської, Воронезької, Харківської областей. В Україні відомо 4 локалітеи виду: три у Вовчанському р-ні і один у Двурічанському (Харківська обл.). Адм. регіон: Хр.

Чисельність та структура популяцій
Ценопопуляції мають переважно скупчений тип розподілу рослин у ценозах. У межах кл. *Rhamno-Prunetea* ценопопуляції мали рівноважний характер, в межах кл. *Helianthemo-Thymetea* — депресивний. У популяції поблизу с. Охрімівка за даними обліку чисельність особин в різні роки коливається від 40 до 200 пагонів, за останніми даними (2006 р.) — 175 рослин. Біля с. Мала Вовча чисельність виду станом на 2004 р. складала 770 пагонів, біля с. Жовтневе Друге станом на 2007 р. 600 пагонів, а біля с. Колодязне — близько 1500.

Причини зміни чисельності
Із усіх 21 відомих місцезнаходжень 8, і в тому числі одне з території України, не збереглися до нашого часу. Причиною є суцільні й вибіркові рубки та лісонасадження на схилах, видобування крейди, збирання рослин на букети; особливості біології виду (плоди опадають нестиглими).

Умови місцезростання
Екотонні угруповання чагарникового характеру (кл. *Rhamno-Prunetea*) між лісовою (кл. *Querco-Fagetea, Erico-Pinetea*) та степовою (кл. *Festuco-Brometea*) рослинністю і угрупованнями на крейдяних відслоненнях (кл. *Helianthemo-Thymetea*) на схилах балок. Ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Нанофанерофіт. Кущ 30–175 см заввишки. Пагони розгалужені. Кора темно-сіра, на молодих гілках бура. Листки оберненояйцеподібні, сірувато-зелені, зісподу білувато-опушені. Квітки білі, 11–14 мм завдовжки, зібрані пучками на верхівках гілок. Плід яскраво-червона кістянка, опадає недостиглим. Цвіте в травні–липні. Розмножується вегетативно кореневими пагонами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесено до Європейського червоного списку та Червоного списку МСОП. Охороняють у Вовчанському ландшафтному заказнику. Необхідно контролювати стан популяцій. Заборонено заготівлю рослин, порушення умов місцезростання (рубки, терасування схилів та лісопосадки).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують в Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України, ботанічних садах Київського та Харківського університетів.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, лікарське, протиерозійне.

Основні джерела інформації
Банік, Тверетінова, Волкова, та ін., 2007; Мельник, 1995; Мильков, Бережной, 1990; Расевич, 2008; Смолко, 1967; Талиев, 1912; Kaleniczenko, 1949; Melnik, 1996.

Автори: В.І. Мельник, В.В. Расевич
Фото: В.В. Расевич

ВОВЧЕ ЛИКО КРИМСЬКЕ

Daphne taurica Kotov

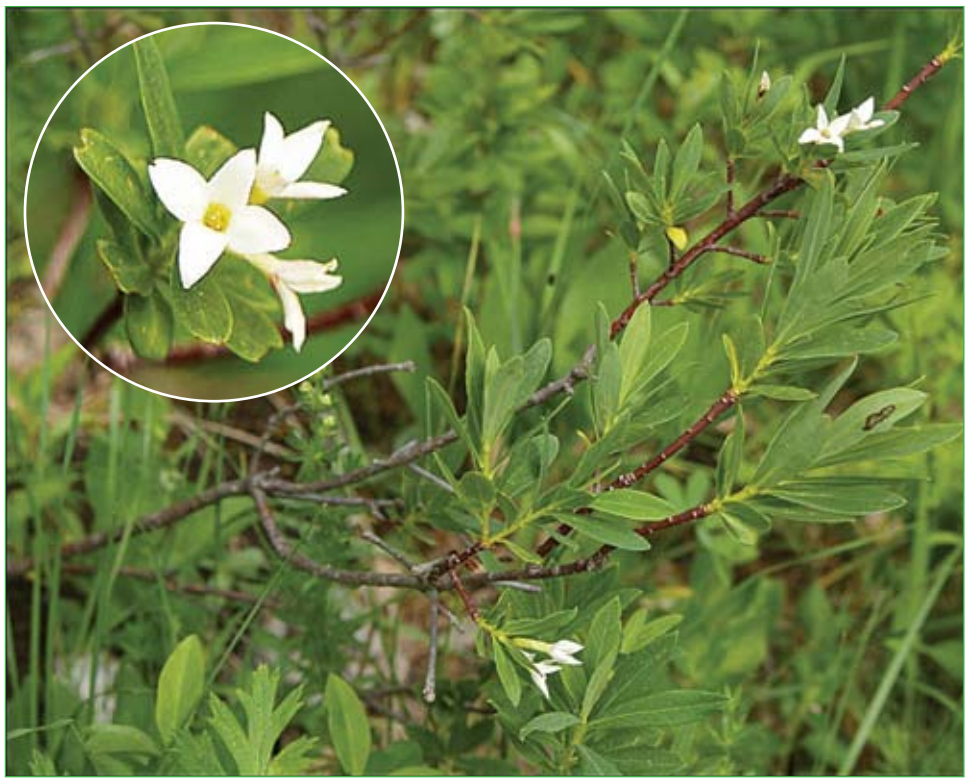

Родина Тимелеєві — Thymelaeaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Надзвичайно рідкісний ендемічний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Гірський Крим. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Відомо два локалітети (Перевальне лісництво у верхів'ях р. Великої Бурульчі на висоті 930 м н. р. м. в ур. Яман-Таш, скелі Макроусова Сімферопольського р-ну) у складі трьох ценозів площею 17, 42 і 2 м^2. Чисельність популяції складає 157, 75 і 24 особини відповідно. Віталітетний стан рівноважний, віковий спектр злегка лівосторонній. Щільність рослин 9,2, 17 та 7 пагонів на 1 м^2, відповідно.

Причини зміни чисельності
Вузька еколого-ценотична амплітуда виду, відсутність відповідних екотопів, постійно діючий антропогенний фактор.

Умови місцезростання
Зростають на дерново-буроземних ґрунтах, які сформувалися на юрських вапняках, мають слабколужну реакцію (pH ≈ 7,5). Трапляється у маргінальних умовах, у рідколіссі зімкнутістю (0,2) за участю узлісних, лучно-степових і петрофітних елементів, що відносяться до асоціації *Laserpitio-hispidi-Qercetum petraeae,* порядку *Querco-Carpinifolia betuli,* а також чагарникових угруповань кл. *Rhamno-Prunetea*. Ксеромезофіт, карбонатофіл.

Загальна біоморфологічна характеристика
Нанофанерофіт. Листопадний кущ 40–80 (інколи до 120) см заввишки. Кора темно-бура. Листки шкірясті, переважно видовжено-оберненояйцеподібні, 4–5 см завдовжки. Квітки жовтувато-бліді або кремові 1–3 мм завдовжки. Плід — темно-червона кістянка. Цвіте в травні–липні. Розмножується вегетативно та насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесений до Європейського червоного списку. Необхідно закрити туристичні маршрути, які проходять поруч з локалітетом. Заборонено руйнування місць зростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Культивується в Ботанічному саду ім. О.В. Фоміна Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, протиерозійне.

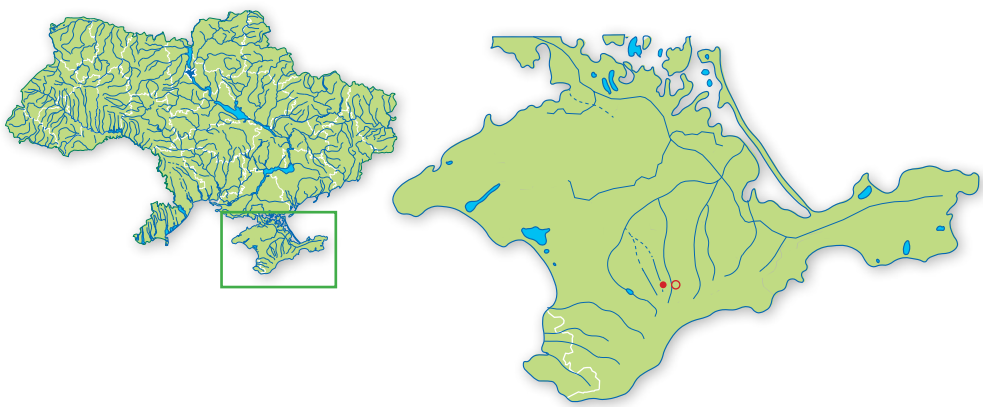

Основні джерела інформації
Дідух, 1996; Каплуновский, 1967; Котов, 1970; Определитель высших растений Украины, 1999; ЧКУ, 1996.

Автори: Я.П. Дідух, В.В. Расевич
Фото: В.В. Савчук

ЛИПА ПУХНАСТОСТОВПЧИКОВА

Tilia dasystyla Steven

Родина Липові — Tiliaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Зрідка у Гірському Криму та Зх. Закавказзі. Головне пасмо Кримських гір. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється поодинці або невеликими групами.

Причини зміни чисельності
Невідомі.

Умови місцезростання
Зростає у лісових ценозах переважно середнього та верхнього гірських поясів (кл. *Querco-Fagetea*, порядки *Dentario-Fagetalia* та *Querco-Carpinetalia betuli*), іноді на скелях, разом з липою кавказькою. Ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Фанерофіт. Дерево до 20 м заввишки. Листки 8–12 см завдовжки та 5–8 см завширшки, асиметрично-широкояйцеподібні, пилчасті, розсіяно опушені, жилки зісподу рельєфні, з густим опушенням; третинні жилки паралельні. Квітки у суцвіттях по 3–7, з опушеним стовпчиком. Плід шерстисто опушений 5-ребристий горішок. Цвіте у червні, плодоносить у серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесений до Європейського червоного списку. Охороняють в Кримському, Ялтинському гірсько-лісовому та Карадазькому ПЗ, а також в заказнику загальнодержавного значення «Кубалач» (Білогірський р-н) та пам'ятці природи місцевого значення «Гора Кастель» (окол. м. Алушти). Заборонено рубки виду, пошкодження дерев.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Зрідка вирощують у ботанічних садах та парках.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, медоносне, лікарське.

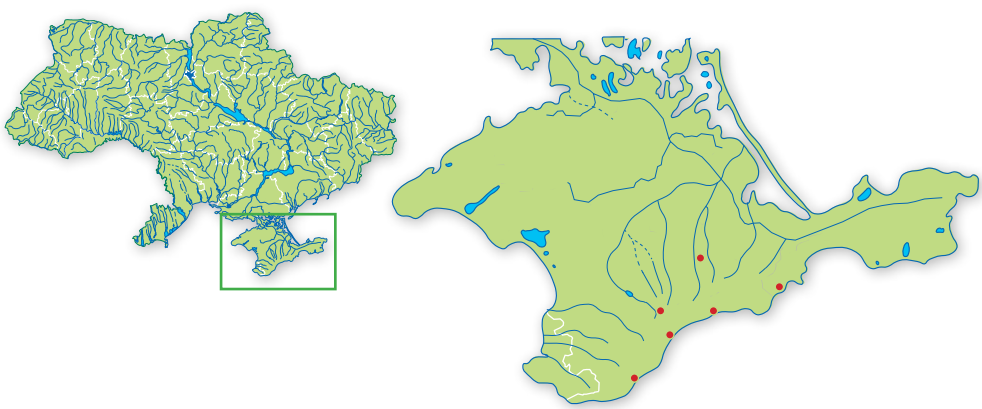

Основні джерела інформації
Вульф, 1953; Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні, 2002; ЧКУ, 1996.

Автори: М.М. Федорончук, А.В. Єна
Фото: О.С. Мандзюк, Т.В. Степаненко

ВОДЯНИЙ ГОРІХ ПЛАВАЮЧИЙ

Trapa natans L. s.l. (incl. *T. borysthenica* V.Vassil., *T. danubialis* Dobrocz., *T. flerovii* Dobrocz., *T. hungarica* Opiz, *T. macrorhiza* Dobrocz., *T. maeotica* Woronow, *T. pseudocolchica* V.Vassil., *T. rossica* V.Vassil., *T. ucrainica* V.Vassil.)

Родина Водяногоріхові — Trapaceae (*Onagraceae* s.l.)

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення
Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом, представлений численними локальними расами, яким інколи надається статус видів.

Ареал виду та його поширення в Україні
Водойми Середньої, Сх. та Атлантичної Європи, Середземномор'я, Кавказу, Пд. Сибіру, Далекого Сходу, Малої Азії, за межами природного ареалу — як занесений у багатьох регіонах світу. В Україні — у водоймах долин рр. Дніпра, Прип'яті, Тетерева, Десни, Сіверського Дінця, Пд. Бугу, Дністра, Дунаю, Ужа, Латориці, Боржави, Шацьких озер. Адм. регіони: Вл, Жт, Кв, Чн, См, Лв, Зк, Хм, Вн, Чк, Кд, Дн, Пл, Хр, Лг, Од, Мк, Хс, Зп.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється спорадично. В окремих водоймах утворює багаточисленні популяції площею до кількох гектарів, щільністю 1,5–2,5 тис. особин на 100 м^2. Середня продуктивність горіхів однієї розетки 10–20 шт. Із багатьох водойм уже зник.

Причини зміни чисельності
Меліорація, евтрофікація та зміна хімічних показників внаслідок впливу антропогенних факторів, засолення водойм у гирлових ділянках рр. Дніпра, Дунаю, Дністра.

Умови місцезростання
Малопроточні водойми, заплавні озера і стариці, затоки річок, що добре прогріваються, на глибині до 50–100 см, на ділянках з коливанням рівня води протягом вегетації, з мулистими, мулисто-піщаними та мулисто-торф'янистими донними відкладами. Асоціація *Trapetum natantis* (кл. *Potametea)*. Гідрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гелофіт. Однорічна водна рослина з гнучким стеблом 50–150 см завдовжки (інколи до 500 см), плаваючі листки утворюють розетку діаметром до 20 см. Різна довжина здутих, заповнених аеренхімою черешків, забезпечує мозаїчне розміщення ромбічних листкових пластинок. Квітки поодинокі, надводні, з чотирма білими пелюстками, верхні долі чашечки залишаються при плодах, дерев'яніють та перетворюються в шипи. Плід кістянкоподібний, однак м'ясистий екзокарп швидко руйнується у воді, після чого плід набуває вигляду чотирирогого (дворогого) горіху. Цвіте у травні–червні, плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють у Дунайському БЗ, Шацькому НПП та інших заповідних територіях. Заборонено руйнування місць зростання, заготівля горіхів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вид культивують в різних ботанічних садах.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, харчове, кормове, лікарське, водоохоронне.

Основні джерела інформації
Доброчаєва, М'якушко, Сябрай, 1986; Дубына, 1982; Дубына, Семеніхіна, 1978; Зеленая книга Украинской ССР, 1987; Комендар, Фодор, 1980; Макрофиты — индикаторы изменений природной среды, 1993; ЧКУ, 1996; Чорна, 2002.

Автори: Д.В. Дубина, Г.А. Чорна
Фото: О.В. Лукаш, Т.С. Вініченко (вставка)

ОСТІЖНИК ВАЛЕРІАНОПОДІБНИЙ (ЦЕНТРАНТУС ВАЛЕРІАНОПОДІБНИЙ)

Centranthus calcitrapa (L.) Dufr.

Родина Валеріанові — Valerianaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Середземноморський вид на пн. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Поширений у Пд. Європі, на о-ві Мадейра, у Малій Азії. В Україні єдине місцезнаходження на Пд. березі Криму в окол. смт. Сімеїз (гг. Кішка, Ай-Панда, ск. Діва). Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Єдина популяція займає загальну площу майже 10 га і поділена на декілька локалітетів. Чисельність нестабільна, в окремих локалітетах коливається від поодиноких особин до 1000 і більше, досить варіює у залежності від гідротермічних умов року.

Причини зміни чисельності
Знищення місцезростань внаслідок рекреаційного навантаження та господарського освоєння територій, стенотопність виду.

Умови місцезростання
Зростає переважно на термофільних вапнякових щебенистих осипах (союз *Geranio purpurei-Iberidion tauricae* кл. *Thlaspietea rotundifolii*), також заходить на стрімкі приморські скелі, на дрібноземі серед розсипів каміння на відкритих схилах і у ялівцево-суничникові рідколісся. Облігатний кальцефіл, мезоксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Терофіт. Однорічна трав'яна рослина 10–30 см заввишки. Стебло пряме, голе, з порожнистими міжвузлями. Нижні листки цілісні, верхні — ліроподібно-перистороздільні. Квітки близько 2,5 мм завдовжки, рожеві, дрібні, з короткою шпоркою, зібрані у верхівковий щиток. Цвіте у квітні–травні. Плодоносить у травні–липні. Розмножується насінням, яке переноситься вітром.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють на території комплексної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Гора Кішка». Необхідно контролювати стан популяцій. Заборонено забудову території, створення рекреаційних пунктів та збирання рослин.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують в Нікітському ботанічному саду — ННЦ УААН.

Господарське та комерційне значення
Декоративний.

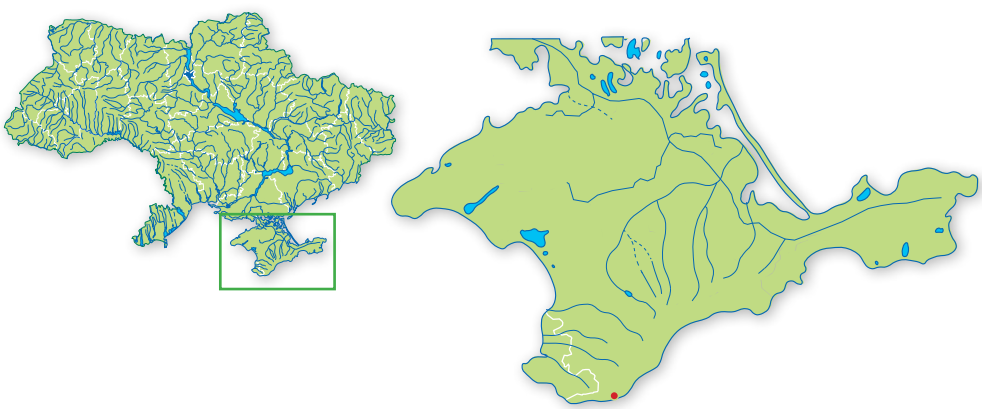

Основні джерела інформації
Вульф, 1969; Определитель высших растений Крыма, 1972; ЧКУ, 1996.

Автор: Л.Е. Рифф
Фото: О.С. Мандзюк, Т.В. Степаненко

ЛЬОНОК БЕССАРАБСЬКИЙ

Linaria bessarabica Kotov (*L. biebersteinii* auct. non Besser)

Родина Веронікові — Veronicaceae

Природоохоронний статус виду
Недостатньо відомий.

Наукове значення
Ендемічний вид із середземноморськими генезисними зв'язками, близько спорідненний з *L. biebersteinii* Besser.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн-зх. Причорномор'я (зх.), плато Добруджа (Румунія). В Україні рослина відома лише з класичного місцезростання: Одеська обл., Тарутинський р-н, с. Лісне. Адм. регіон: Од.

Чисельність та структура популяцій
Популяція повночленна, переважно з дифузною або груповою просторовою структурою. Щільність популяції — 3–5 особин на 1 м^2. Чисельність незначна, але стабільна.

Причини зміни чисельності
локальний характер популяцій, знищення та руйнування екотопів, характерних для виду, рекреаційні та пасквальні навантаження на екосистеми.

Умови місцезростання
Степові схили, серед заростей степових чагарників, на узліссях та галявинах байрачних лісів. Класичне місцезростання виду являє собою ділянки злаково-різнотравних фітоценозів серед лісу паркового типу з домінуванням дуба звичайного. Угруповання кл. *Trifolio-Geranietea, Rhamno-Prunetea, Festuco-Brometea*. Ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Трав'яний стрижневокореневий полікарпик 30–70 см заввишки. Стебла нечисленні, прямостоячі або висхідні, голі або внизу розсіяно-волосисті, густо улиснені. Листки лінійні, 1–3 мм завширшки, загострені. Квітки 20–25 мм завдовжки, зібрані в густі китиці, віночок яскраво-жовтий з оранжевою випуклістю. Плід коробочка. Цвіте в червні–липні, плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесений до Європейського червоного списку. Охороняють в заказнику загальнодержавного значення «Староманзирський» (Тарутинський р-н Одеської обл.). Необхідні вивчення поширення виду в Україні та моніторинг популяцій. Заборонено збирання рослин, гербаризація, порушення умов місцезростання (заліснення інтродукованими видами, проведення надмірного випасання худоби).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, лікарське, медоносне.

Основні джерела інформації
Европейский красный список животных и растений, 1992; Флора европейской части СССР, 1981; Флора УРСР, 1960; ЧКУ, 1996.

Автор: Л.І. Крицька
Малюнок: Т.В. Степаненко

ЛЬОНОК КРЕЙДОВИЙ

Linaria cretacea Fisch. ex Spreng. (*L. creticola* Kuprian., *L. cretacea* Fisch. ex Spreng. var. *creticola* (Kuprian.) Kotov)

Родина Веронікові — Veronicaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
Сх. частина Понтичної провінції (басейни Сіверського Дінця, Нижнього Дону та Нижньої Волги). В Україні — Сіверськодонецький округ. Адм. регіони: Хр, Дц, Лг.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локалізовані на виходах крейди і представлені невеликими групами, що займають до кількох сотень м^2. Вікова структура локальних популяцій характеризується лівостороннім спектром, що обумовлено переважанням вегетативного способу розмноження. Щільність варіює в середньому від 14 до 88 особин на 1 м^2.

Причини зміни чисельності
Природно-історична рідкісність, порушення екотопів внаслідок господарського освоєння територій, видобування крейди, випасання худоби.

Умови місцезростання
Сухі бідні крейдяні відслонення. Як правило, на щільній крейді при загальному проективному покритті рослинністю 10–50% його покриття становить до 10%. Угруповання кл. *Helianthemo-Thymetea*. Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Криптофіт. Багаторічна трав'яна рослина сизо-зеленого кольору з довгими горизонтальними тонкими кореневищами та короткими висхідними неплідними та прямостоячими плодущими гонами 10–35 см заввишки. Стебло гладеньке, майже лежаче, висхідне або прямостояче. Листки чергові, яйцеподібні, з гострою верхівкою, голі. Суцвіття звичайно розгалужене, з небагатоквітковими китицями. Віночок разом зі шпоркою 12–13 мм завдовжки, жовтий. Насінина видовжена, стиснуто ниркоподібна, з дуже вузькою облямівкою. Цвіте у травні–липні, плодоносить у червні–липні. Розмножується насінням та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють у ботанічному заказнику місцевого значення «Крейдова рослинність біля села Кірове». Рекомендується створити заказники у місцях зростання виду, контролювати стан популяцій та вирощувати у ботанічних садах. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростань виду (розробка кар'єрів, надмірне випасання худоби).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Протиерозійне, лікарське, медоносне.

Основні джерела інформації
Бурда, Остапко, Ларин, 1995; Донбас заповідний. Науково-інформаційний довідник-атлас, 2003; Флора УРСР, 1960; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Остапко, 2001; Рідкісні й зникаючі рослини Луганської області, 2003; ЧКУ, 1996.

Автор: В.М. Остапко
Фото: В.М. Остапко

ВЕРОНІКА БЕЗЛИСТА

Veronica aphylla L.

Родина Веронікові — Veronicaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пд.-сх. європейський вид, поширений у високогір'ї Альп, Карпат та Балкан. В Україні — Карпати, Свидовець (гг. Драгобрат, Близниця). Адм. регіон: Зк.

Чисельність та структура популяцій
Для популяцій характерні неповночленні вікові спектри, малі розміри (декілька десятків м^2), а кількість їх незначна. Щільність популяцій — 5–15 парціальних кущів на 1 м^2.

Причини зміни чисельності
Обмеженість відповідних субстратів, господарська діяльність людини.

Умови місцезростання
Субальпійський пояс на висоті 1700–1800 м. н. р. м., на схилах пд. експозиції, слабко задернованих ділянках, відслоненнях та осипах, в асоціаціях *Achilleo (schurii)-Dryadetum, Cystopteridetum fragilis, Festucetum saxalitis* (кл. *Carici rupestris-Kobresietea bellardii, Elyno-Seslerietea*). Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Хамефіт. Напівкущик з інтенсивно галузистими, тонкими, висхідними чи горизонтальними кореневищами, мичкуватою кореневою системою та висхідними напіврозетковими надземними пагонами 2–5 см заввишки, здерев'янілими при основі. Листки зосереджені при основі поодиноких стебел, короткочерешкові, з цілісною, округло-еліптичною пластинкою 7–15 мм завдовжки. Суцвіття верхівкові, гроноподібні, 1–3-квіткові. Квітки з рожевувато-синім віночком. Цвіте у липні, плодоносить у серпні. Розмножування переважно вегетативне, рідше насіннєве.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють у Карпатському БЗ. Доцільно встановити моніторинг популяцій виду. Заборонено збирання рослин, порушення місць зростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

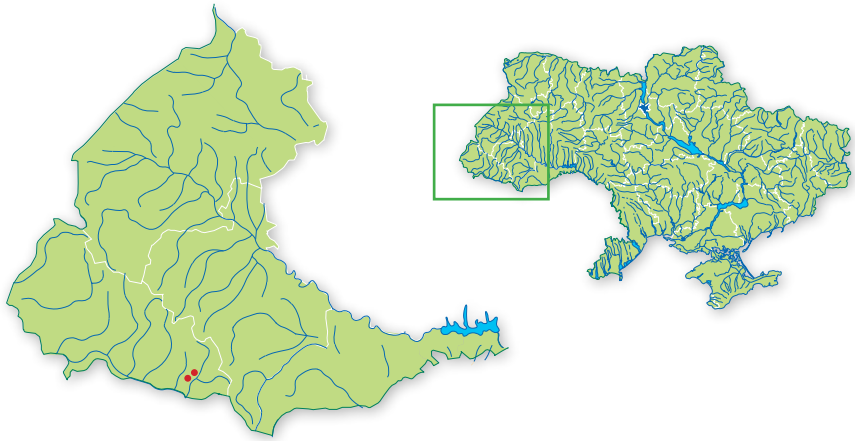

Основні джерела інформації
Малиновський, Крічфалушій, 2002; Малиновський, Царик, Кияк, Нестерук, 2002; Чопик, 1976.

Автори: С.М. Зиман, І.М. Данилик, Н.І. Сичак
Фото: Б. Суднік-Войциковська

ВЕРОНІКА СТОКРОТКОВА

Veronica bellidioides L.

Родина Вероніkові — Veronicaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Рідкісний вид на межі ареалу. Індикатор природних мало порушених наскельних екотопів.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європейський альпійський вид, що трапляється у Піренеях, Альпах, Судетах, Сх. і Пд. Карпатах та горах пн. частини Балканського півострова. У Україні — Карпати (г. Піп Іван Мармароський і г. Гутин-Томнатик у Чорногорі). Адм. регіон: Зк.

Чисельність та структура популяцій
Єдина вціліла в Україні популяція на г. Піп Іван Мармароський вкрай нечисленна і зараз налічує близько 50 генеративних особин. За останніх півстоліття її чисельність значно скоротилася. Інша популяція у Чорногорі, найімовірніше, зникла.

Причини зміни чисельності
Популяції зазнають вимирання у різних частинах ареалу виду, особливо на його межі, зокрема в Польщі та Чехії. Ймовірно, критичне скорочення чисельності популяцій виду в Українських Карпатах зумовлене їх природним вимиранням внаслідок поступових несприятливих змін екологічних умов.

Умови місцезростання
Круті кам'янисті схили на невапняковому субстраті. Наскельні і розріджені лучні угруповання з союзів *Festucion pictae* (кл. *Salicetea herbaceae*) і *Festuco saxatilis-Seslerion bielzii* (кл. *Elyno-Seslerietea*) в альпійському поясі на висоті 1850–1900 м н. р. м. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна кореневищна рослина. Кореневища повзучі, розгалужені. Стебла висхідні, 8–15 см заввишки. Нижні листки 2–3 см завдовжки, зазвичай зібрані у розетки, видовжено-яйцеподібні, зарубчасті. Верхні стеблові листки менші, супротивні, утворюють 1–2 пари. Листки і стебло залозисто опушені. Чашечка 4-дільна, 4–5 мм завдовжки. Віночок фіолетово-синій, 9–10 мм у діаметрі. Коробочка еліптична, сплющена, рясно опушена. Цвіте у липні, плодоносить у серпні. Здатний до вегетативного розмноження вкорінливими столонами, але наявне й насінне поновлення.

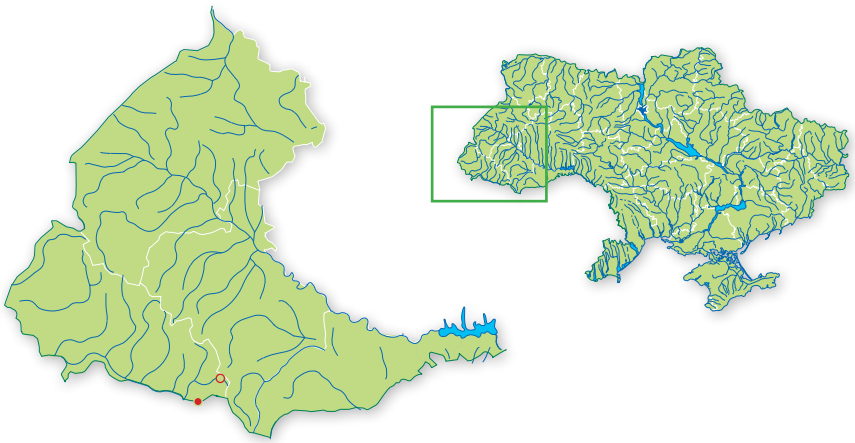

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють у Мармароському масиві Карпатського БЗ. Заборонено збирання, гербаризацію рослин, порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

Основні джерела інформації
Чопик, 1976; Deyl, 1940; Klašterský1931.

Автор: Ю.Й. Кобів
Фото: Л.М. Борсукевич

ВЕРОНІКА КУЩИКОВА

Veronica fruticans Jacq.

Родина Веронікові — Veronicaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Аркто-альпійський вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Гори Середньої і Пд. Європи та на пн. континенту. В Україні — Карпати (гг. Чивчин і Петрос Мармароський). Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Обидва осередки представлені метапопуляціями, утвореними низкою розпорошених дрібних скупчень. Кількість генеративних особин в обох метапопуляціях досягає 1000 особин.

Причини зміни чисельності
Хоча чисельність стабільна, але популяції є вразливими до можливих антропогенних чи природних факторів.

Умови місцезростання
Відслонення кальценосних порід у субальпійському поясі 1500–1750 м н. р. м. Приурочений до розріджених лучних угруповань союзу *Festuco saxatilis-Seslerion bielzii* (кл. *Elymo-Seslerietea*) на кам'янистих схилах. Петрофіт, кальцефіл.

Загальна біоморфологічна характеристика
Хамефіт. Напівкущик рослина 8–15 см заввишки. Кореневища тонкі, темно-бурі, здерев'янілі. Багаторічна приземна частина надземних пагонів здерев'яніла, повзуча, розгалужена. Цьогорічні пагони трав'янисті, висхідні, двох типів: генеративні і вегетативні. Листки оберненояйцеподібні, цілокраї, тупі, голі, 10–20 мм завдовжки. Суцвіття китиця, утворене 2–10 квітками. Чашечка видовжено-еліптична, 4-роздільна, 5 мм завдовжки. Віночок 10–14 мм діаметром. Пелюстки яскраво-сині, при основі червоні. Може утворювати щільні куртини. Цвіте у липні, плодоносить у серпні. Здатний до вегетативного розмноження шляхом вкорінення сланких пагонів. Наявне також насінневе поновлення.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють у Мармароському масиві Карпатського БЗ. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

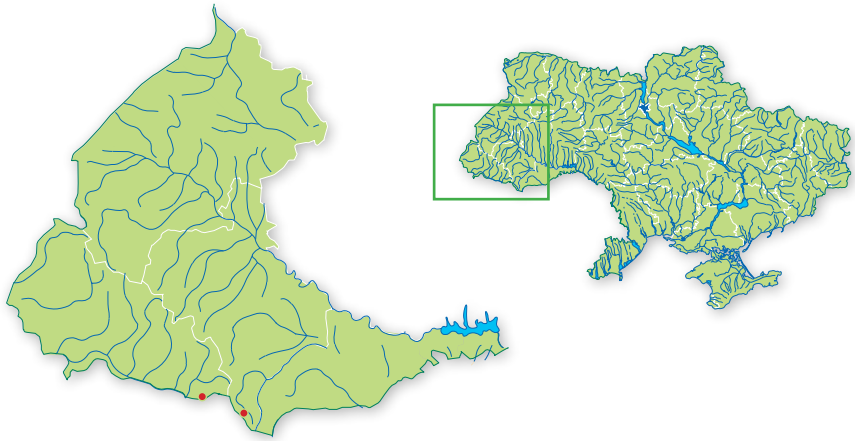

Основні джерела інформації
Pawłowski, 1946; Zapałowicz, 1889.

Автор: Ю.Й. Кобів
Фото: Л.М. Борсукевич

ФІАЛКА БІЛА

Viola alba Besser (*V. besseri* Rupr., *V. virescens* Jord.)

Родина Фіалкові — Violaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Середземноморсько-центральноєвропейсько-субатлантичний вид на пн.-сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Скандинавія (пд. і зх.), Ср. та Атлантична Європа. В Україні — на Закарпатті (Чорна гора), пд.-сх. Поділлі (Товтровий кряж). Вказується для степової зони (сумнівно). У Криму росте *V. dehnhardtii* Ten. (*V. scotophylla* Jord., *V. alba* Bess. subsp. *scotophylla* (Jord.) Gremli). Адм. регіони: Зк, Чц, Хм.

Чисельність та структура популяцій
Локальна популяція на Закарпатті малочисельна, її стан невідомий. На Поділлі трапляється малими ізольованими популяціями, вони повночленні, але їхня динаміка не досліджена. Іноді спостерігається здичавілою в рудералізованих ценозах (м. Кам'янець-Подільський).

Причини зміни чисельності
Руйнування природних локалітетів, розорювання лучно-степових схилів, випалювання чагарників.

Умови місцезростання
Лучні степи, остепнені луки, схили, світлі ліси, узлісся та лісові галявини, серед чагарників. У складі угруповань кл. *Festuco-Brometea*, союзу *Prunion fruticosae*, іноді — кл. *Quercetea pubescenti-petraeae*, як здичавіле в угрупованнях союзу *Galio-Alliarion*. Факультативний кальцефіл, мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 8–12 см заввишки, з висхідним кореневищем і розетками листків. Листки серцеподібно-трикутні; черешок 2–8 см завдовжки, довший за пластинку, густо опушений жорсткуватими, донизу відігнутими волосками; пластинка з нерівно зарубчасто-зубчастим щетинкувато-густовійчастим краєм, при основі глибокосерцеподібна, з обох боків опушена жорсткуватими волосками (до 0,5 мм). Прилистки вузьколанцетні, 5–20 мм завдовжки, загострені, по краю розсунуто торочкувато-залозисті (торочки до 1 мм). Квітконіжки відходять від основи розетки, 3,5–8 см завдовжки, майже голі; чашолистки довгасто-яйцеподібні, 5–7 мм завдовжки (з придатком), 1,75–2,5 мм завширшки, по краю війчасті; віночок 12–20 мм завдовжки, білий; пелюстки оберненояйцеподібні, шпорка 3–4 мм завдовжки, тупа. Квітки запашні. Зав'язь і коробочка волосисті. Цвіте у березні–травні, плодоносить у травні–липні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють на території НПП «Подільські Товтри» (товтра Несамовита) та філіалу «Чорна гора» Карпатського БЗ. Необхідний моніторинг відомих популяцій, а також пошуки нових локалітетів виду. Заборонено порушення умов місцезростання (розорювання та заліснення степових ділянок, терасування схилів).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують у багатьох ботанічних садах.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

Основні джерела інформації
Флора Восточной Европы, 1996; Флора УРСР, 1955; Фодор, 1974; ЧКУ, 1996.

Автори: О.О. Кагало, Н.В. Скібіцька
Фото: О.Д. Волуца

ФІАЛКА ДЖОЯ

Viola jooi Janka

Родина Фіалкові — Violaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Реліктовий вид. Ізольований, віддалений від основного ареалу на 300 км ексклав середньоєвропейського гірського виду, що має центральноазійські генезисні зв'язки.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пд. та Сх. Карпати. В Україні — Покуття (с. Назаренкове Городенківського р-ну, с. Герасимів Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл. — ур. Болди і Жолоб). Адм. регіон: Ів.

Чисельність та структура популяцій
Відомо кілька дрібних популяцій, недалеко розташованих одна від одної, кожна площею не більше 1 га. Зростає у вигляді невеликих куртин, поодиноко.

Причини зміни чисельності
Реліктовий вид, що має дуже вузьку еколого-ценотичну амплітуду, приурочений до специфічних лучно-степових угруповань Покуття, які мають локальне поширення та знаходяться під потужним впливом антропогенних чинників, зокрема надмірного випасання.

Умови місцезростання
Круті (до 60°) пн., рідше зх. або сх. схили висотою 5–10 м, складені з гіпсів чи вапняків, які формують уступи, відслонення. Угруповання відносяться до рідкісних лучно-степових угруповань центрально-європейського типу кл. *Festuco-Brometea,* ендемічної асоціації *Ranunculo zapalowiczii-Helictotrichetum desertorum* з домінуванням *Helictotrichum desertorum, Sesleria heufleriana* та *Carex humilis*. Росте в умовах пониженого проективного покриття травостою на дерново-карбонатних ґрунтах (рендзинах), що формуються на відслоненнях гіпсу. Ксеромезофіт, облігатний кальцефіл.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 5–15 см заввишки. Листки темнозелені, зарубчастозубчасті, серцеподібно-трикутні, опушені жорсткуватими волосками, зібрані у прикореневу розетку. Квітконоси мають на середині два дрібні приквітники. Квітки рожево-фіолетові, з пурпурним відтінком та темнофіолетовими жилками. Плід коробочка з волосистим опушенням. Цвіте у квітні–травні. Плодоносить у червні–липні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесений до Європейського червоного списку. Рекомендується докладно картувати місця зростання та дослідити динаміку популяцій, вирощувати у ботанічних садах. Заборонено збирання та гербаризацію рослин, порушення умов зростання (терасування та заліснення схилів).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

Основні джерела інформації
ЧКУ, 1996; Шеляг-Сосонко, Дідух, Куковиця, 1980.

Автор: Я.П. Дідух
Фото: Я.П. Дідух

ФІАЛКА КРИМСЬКА (Ф. СКЕЛЬНА)

Viola oreades M.Bieb.

Родина Фіалкові — Violaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Кримсько-кавказький ендемік з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Кавказ, Крим. В Україні — вершини високих яйл зх. та центральної частини Головної гряди Кримських гір. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції нечисленні, приурочені до окремих вершин (гг. Ай-Петрі, Бабуган-яйла, Чатир-Даг, Демерджі). У межах кожної популяції вид зростає у вигляді куртин, місцями досить щільних, сформованих у процесі вегетативного розмноження.

Причини зміни чисельності
Популяції скорочуються внаслідок зривання квітів на букети, викопування рослин, заліснення яйл, порушення степів внаслідок розорювання.

Умови місцезростання
Лучні гірські степи кримських яйл (на вис. 1240–1100 м н. р. м.) з домінуванням *Carex humilis* на лучно-дернових гумусних карбонатних ґрунтах різної потужності. Угруповання союзу *Carici humilis-Androsacion* (кл. *Festuco-Brometea*). Мезофіт. Геліофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина до 15 см заввишки, з підземними повзучими ниткоподібними пагонами. Стебло з укороченими міжвузлями. Листки довгасто-яйцеподібні, прилистки перисто-зубчасті. Квітки великі (діаметр 30–40 мм), одиночні, забарвлення жовте або фіолетове. Плід коробочка. Цвіте у квітні–травні. Плодоносить у липні. Розмножується вегетативно і насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесений до Європейського червоного списку та Червоного списку МСОП. Охороняють у Ялтинському гірсько-лісовому та Кримському ПЗ. Необхідний моніторинг динаміки популяцій. Заборонено збирання квітів та викопування рослин, порушення місць зростання, розорювання та заліснення кримських яйл.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, як селекційний матеріал.

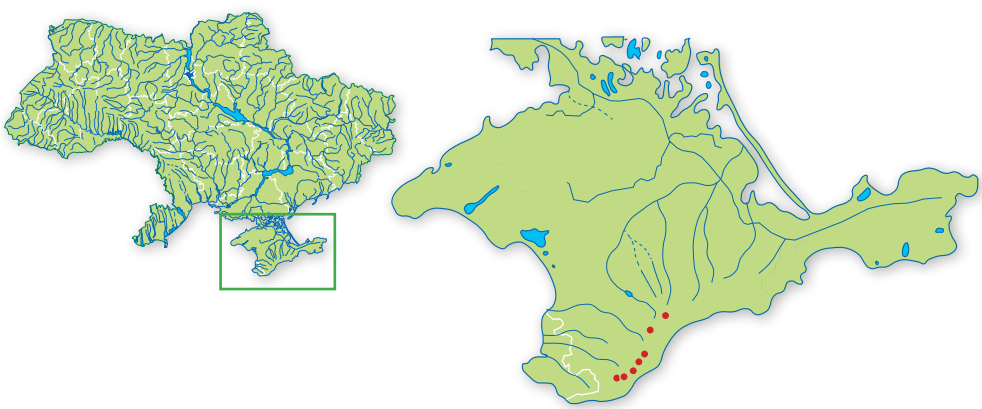

Основні джерела інформації
Вульф, 1953; Каталог редких, исчезающих и уничтожаемых растений флоры Крыма, рекомендуемых для заповедной охраны, 1975; ЧКУ, 1996; Шеляг-Сосонко, Дидух, 1980; Шеляг-Сосонко, Дидух, Молчанов, 1985.

Автор: Я.П. Дідух
Фото: С.О. Свірин

ВОШЕРІЯ ПРИБЕРЕЖНА

Vaucheria litorea Hoffm.–Bang. et C.Agardh

Родина Вошерієві — Vaucheriaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Бореальний вид із диз'юнктивним ареалом, що скорочується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Євразія, Африка — та Пн. Америка. Причорноморський локалітет: Одеська обл., Тузлівська група лиманів, Чорноморське узбережжя Гірського Криму. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Локально, невеличкими дернинками чи в пучках.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив, зокрема рекреаційне навантаження.

Умови місцезростання
Трапляється у солоних лиманах, на літоралі морського узбережжя, максимальний розвиток восени, взимку та навесні.

Загальна біоморфологічна характеристика
Ниткувата дводомна водорість темно–зеленого кольору, утворює пухкі переплетені пучки чи щільні дернинки, прикріплена до субстрату розгалуженими ризоїдами. Нитки 70–95 мкм завтовшки, дихотомічно розгалужені, без поперечних клітинних перетинок, багатоядерні, цитоплазма пристінна, з великою вакуолею в центрі. Хлоропласти жовто–зелені, численні, дископодібні, дрібні, без піреноїдів, розміщені в один або кілька рядів у пристінному шарі цитоплазми. Розмноження вегетативне (регенерація часточок нитки), нестатеве (великі багатоядерні синзооспори з численними парами неоднакових джгутиків) та статеве (запліднення нерухливої яйцеклітини рухливим різноджгутиковим антерозоїдом). Оогонії булавоподібні, розміщені на верхівках зігнутих гілочок, 300–400 мкм завдовжки, 200 мкм завширшки, від головної нитки відділені порожньою клітиною. Антеридії циліндричні на кінцях гілочок, з 2–4 короткими виростами на боках, біля основи з порожньою клітиною. Ооспори майже кулясті, 180–250 мкм завширшки, розміщуються у верхній частині оогонія.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Зменшення рекреаційного впливу у межах водойм, де виявлено вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Кормове та берегоукріплююче: сприяє закріпленню прибережних пісків та формуванню оксамитового жовто–зеленого їх покриву.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Матвієнко, Догадіна, 1978; Калугина–Гутник, 1975; Погребняк, 1952; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: О.А. Петльований, О.П. Білоус
Малюнок: Т.М. Немеровська

ДІКТИОТА ДИХОТОМІЧНА

Dictyota dichotoma (Huds.) J.V. Lamour.

Родина Діктиотові — Dictyotaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид з диз'юнктивним бореально–тропічним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується каспійсько–середземно–морським та індо–атлантично–тихоокеанським ареалом. Чорне море, окол. м. Севастополь, Севастопольська бухта; окол. м. Ялта, ПЗ «Мис Мартьян»; Чорне море, окол. м. Керч. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Зустрічається групами або окремими сланями.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування).

Умови місцезростання
Морські акваторії, субліторaль; бентос та на скелях, камінні, черепашнику (на глибині 3–15 м) і водоростях. Олігосапробіонт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань заввишки 10–20 см, грубо шкіряста, пласка, дихотомічно розгалужена. Сегменти завширшки 2–8 мм; майже рівномірно широкі або злегка звужені до верхівки та паралельні між собою. Прикріплюється до субстрату численними ризоїдами, що формують повсть близько основи. Центральна частина гілки складається з одного ряду великих прямокутних, майже квадратних безбарвних клітин, укритих корою з одного шару дрібних, інтенсивно забарвлених у червонувато–бурий або червонувато–фіолетовий колір клітин. Розмножується статевим і нестатевим (тетраспорами) шляхом. Оогонії (40–60 мкм завдовжки) та антеридії (100–120 мкм завдовжки) зібрані в соруси витягнуто–еліпсоподібної форми, для останніх з яких характерна наявність стерильних клітин при основі та по краях соруса.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесено до ЧКУ (1996). Охороняється у ПЗ Карадазькому та «Мис Мартьян». Необхідно контролювати стан популяцій виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; ЧКУ, 1996; Algae of Ukraine…, 2006.

Автор: П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ЕКТОКАРПУС СТРУЧКУВАТИЙ

Ectocarpus siliculosus (Dillw.) Lyngb. var. *hiemalis* (Crouan ex Kjellm.) Gallardo /= *E. hiemalis* (Crouan ex Kjellm.)Kjellm./

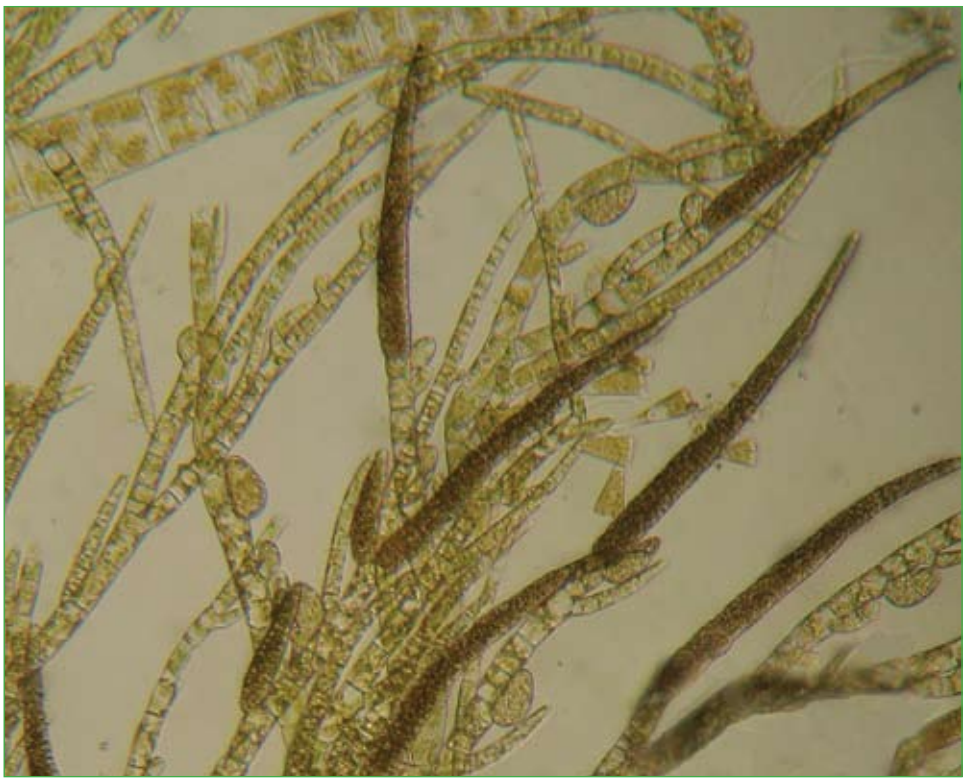

Родина Ектокарпові — Ectocarpaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид із вузьколокальним ареалом, важливий для вивчення питань ареалогії водоростей та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується середземноморським та атлантичним ареалом, трапляється біля чорноморських берегів України, Росії та Туреччини, а також у пн. частині Атлантичного океану (Європа, Пн. Америка). Чорне море: Одеський регіон; Каркінітська затока. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На скелях, камінні та водоростях в літоралі та субліторалі морських акваторій.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань нитчасто–пучкувата, 5–10 см заввишки, темно–оливкова, прикріплена до субстрату чисельними ризоїдами. Нитки в нижній частині скручені, до верху вільні, добре вилчасто розгалужені, але не формують верхівкових пучкових гілочок з переважанням бокового галуження. Клітини ниток короткоциліндричні, довші за ширину, біля основи 50–60 мкм завширшки. Одноклітинні спорангії еліпсоподібні, 40 мкм завдовжки, 29 мкм завтовшки, сидячі або на коротких ніжках. Багатоклітинні спорангії довгі, товстошилоподібні, з широкою основою, 125–300 мкм завдовжки, 17–38 мкм завтовшки, нерідко з безбарвною волоскоподібною верхівкою, на одно–, триклітинних ніжках.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Не охороняється. Необхідне створення альгорезерватів у межах біотопів, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Zaitsev. Alexandrov, 1998; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко, Ф.П. Ткаченко
Фото: Ф.П. Ткаченко

ПІЛАЙЄЛА ПРИБЕРЕЖНА

Pylaiella littoralis (L.)Kjellm.

Родина Ектопарпові — Ectocarpaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид з обмеженим ареалом, важливий для вивчення питань ареалогії водоростей та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується каспійсько–середземноморським та аркто–пацифіко–індо–атлантичним ареалом, трапляється біля чорноморських берегів України, Росії, Румунії та в Середземному морі, а також Атлантичному, Індійському, Північно–Льодовитому та Тихому океанах. Чорне море: Одеський регіон; Каркінітська затока. Адм. регіони: Од, Хс, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На скелях, камінні та водоростях в псевдолиторалі морських акваторій.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань нитчасто–пучкувата, 3–7 см заввишки, жовто–оливкова, з переплетених чи скручених ниток, з великою кількістю довгих та коротких відгалужень, що відходять під гострим кутом, та волоскоподібною безбарвною верхівкою. Головна вісь 28–30 мкм завтовшки біля основи; бокові гілочки на кінцях 7–15 мкм завтовшки. Одноклітинні спорангії сферичні або еліпсоподібні, нерідко надто здавлені, 28–32 мкм завтовшки та 28–30 мкм заввишки і зібрані групами у вигляді інтеркалярно або на кінцях бокових гілочок. Багатоклітинні спорангії циліндричні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Не охороняється. Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмножения та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Ткаченко, 2001; Zaitsev, Alexandrov, 1998; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

КЛАДОСТЕФУС ГУБЧАСТИЙ

Cladostephus spongiosus (Huds.) C. Agardh

Родина Кладостефові — Cladostephaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Широкобореальний вид з обмеженим ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується диз'юнктивним типом ареалу в Європі, Азії (Грузія), Австралії та на узбережжі Атлантичного і Індійського океанів. Чорне море, Пд. берег Криму (окол. м. Ялта, ПЗ «Мис Мартьян» та біля Кара–Дагу). Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється групами.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування водойм).

Умови місцезростання
Морські акваторії, бентос та епіфіт на водоростях *(Cystoseira)*, серед обростань на скелях та камінні (на глибині 1–10 м). Олігосапробіонт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань кущикоподібна, рясно розгалужена до 12 см заввишки, невиразно кільчаста, з дрібними густо зближеними серпоподібно зігнутими чи майже прямими гілочками по усій довжині. Гілочки 1–3 мм завдовжки, 30–55 мкм завширшки, апікально шилоподібно звужені, зрідка заокруглені, прості, інколи вилчасті, з короткими шипоподібними відростками, прямі або злегка зігнуті. Розмножується статевим шляхом та вегетативно за допомогою одноклітинних і багатоклітинних спорангіїв.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в ПЗ Карадазькому та «Мис Мартьян». Необхідно контролювати стан популяцій виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; ЧКУ, 1996; Маслов и др., 1998; Zaitsev, Alexandrov, 1998; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: П.М. Царенко, І.І. Маслов
Малюнок: Т.М. Немеровська

КЛАДОСТЕФУС КІЛЬЧАСТИЙ

Cladostephus verticillatus (Lightf.) C. Agardh /= *C. spongiosus* (Huds.) C. Agardh f. *verticillatus* (Lightf.) Prud'houme van Reine/

Родина Кладостефові — Cladostephaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид з обмеженим ареалом, важливий для вивчення питань ареалогії водоростей та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується середземноморським та пацифіко–індо–атлантичним ареалом, трапляється біля чорноморських берегів України, Болгарії, Росії, Румунії і Туреччини та в Середземному морі, а також Атлантичному, Індійському та Тихому океанах. Широкобореальний вид. Чорноморські локалітети: Філофорне поле Зернова, Тарханкут–Севастопольський та Керчинський регіони, Пд. берег Криму, окол. м. Ялта, ПЗ «Мис Мартьян». Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється групами.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування водойм).

Умови місцезростання
На камінні, ракушняку, зрідка як епіфіт на водоростях *(Cystoseira)*, в субліторалі, на глибині 2–7 м.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань кущикоподібна, рясно розгалужена, 8–20 см заввишки, виразно мутовчаста, з короткими розгалуженими серпоподібно зігнутими гілочками, які розміщені на певній відстані між собою. Гілочки 1–2 мм завдовжки, 30–65 мкм завширшки, прості або з додатковими шилоподібними відростками. Безбарвні волоски поодинокі чи зібрані групами по боках або в пазухах мутовчатих гілочок. Розмножується статевим шляхом та вегетативно за допомогою одноклітинних і багатоклітинних спорангіїв.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони.
Охороняється в Чорноморському БЗ, Опукському та «Мис Мартьян» ПЗ, ландшафтному заказнику «Мис Айя», прибережних аквальних комплексах біля Джангульського зсувного узбережжя, мису Атлеш, скелі Діва та г. Кішка, мисів Ай–Тодор та Плака. Необхідно контролювати стан популяцій виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов. и др., 1998; Zaitsev, Alexandrov, 1998; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ПУНКТАРІЯ ШИРОКОЛИСТА

Punctaria latifolia Grev.

Родина Пунктарієві — Punctariaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид з вузьколокальним ареалом, важливий для вивчення питань ареалогії водоростей та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується середземноморським та пацифіко–індо–атлантичним ареалом, трапляється біля чорноморських берегів України, Болгарії, Росії, Румунії і Туреччини та в Середземному морі, а також Атлантичному та Індійському океанах (Австралія). Широкобореальний вид. Чорне море: Одеський регіон, Березанський та Глухівський лимани; Севастопольська затока; Чорноморський заповідник. Адм. регіони: Од, Мк, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, малочисельні.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
Епіфіт на Cystoseira та камінні морських акваторій.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань 1–40 см завдовжки та 1–10 см завширшки, ланцетоподібна або овальна, з хвилястими краями пластинки, клиноподібно чи округлено–завужена до широкої основи, та тонким стеблом 2–4 мм завдовжки; світло–зелена до світло–коричневої. Поверхня пластинки з пучками безбарвних волосків, її центральна частина 2–4–шарова, безбарвна, а корова — одношарова, забарвлена. Одноклітинні спорангії сферичні, виступають над поверхнею слані, а багатоклітинні розвиваються групами, такої ж форми як і вегетативні клітини, але із заокругленою верхівкою.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Чорноморському БЗ. Необхідне створення альгорезерватів у межах біотопів, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Евстегнеева, 1993; Ткаченко, 2001; Ткаченко, Маслов, 2002; Algae of Ukraine …, 2006.

Автори: П.М. Царенко, І.І. Маслов, Ф.П. Ткаченко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ПУНКТАРІЯ ХВИЛЯСТА

Punctaria tenuissima (C. Agardh) Grev. /=*Desmotrichum undulatum* (J. Agardh) Reinke/

Родина Пунктарієві — Punctariaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид з вузьколокальним ареалом, важливий для вивчення питань ареалогії водоростей та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується середземноморським та індо–атлантичним ареалом, трапляється біля чорноморських берегів України, Болгарії, Росії, Румунії, а також в Атлантичному та Індійському океанах. Бореально–тропічний вид. Чорноморські локалітети: Одеський та Тарханкут–Севастопольський регіони, Каркінітська та Севастопольська затоки; Чорноморський заповідник. Адм. регіони: Од, Мк, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, малочисельні.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
Епіфіт на *Cystoseira* та камінні морських акваторій.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань ниткувато–пластинчаста, 1–9 см завдовжки та 0,2–1,3 см завширшки. Стрічкоподібно–пластинчаста слань з витягнутою та загостреною верхівкою та з коротким слабко вираженим стеблом і ризоїдами при основі. Сформована з 3–4 шарів округло–квадратних клітин. Безбарвні волоски розпорошені по краях пластинки. Ниткувата слань сформована з базальних розпростертих горизонтальних ниток, та довгих і коротких простих чи розгалужених вертикальних однорядних чи багаторядних ниток. Одноклітинні спорангії неправильно сферичні, занурені в слань, поодинокі або групами; а багатоклітинні — численні, конусоподібно–веретеноподібні до циліндричних, нерідко виступають над поверхнею пластинки.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в ПЗ «Мис Мартьян» та Чорноморському БЗ. Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмножання та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; Ткаченко, Маслов, 2002; Zaitsev, Alexandrov, 1998; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

СПЕРМАТОХНУС ОСОБЛИВИЙ

Spermatochnus paradoxus (Roth) Kütz.

Родина Спермaтохнові — Spermatochnaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид з обмеженим ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується середземноморським та індоатлантичним ареалом, трапляється біля чорноморських берегів України, Грузії, Росії і Туреччини та в Середземному морі, а також Атлантичному та Індійському океанах (Австралія). Широкобореальний вид. Чорноморські локалітети: Філофорне поле Зернова, Каркінітська та Севастопольська затоки, Тарханкут–Севастопольський і Керчинський регіони, Пд. берег Криму, окол. м. Ялта, ПЗ «Мис Мартьян». Адм. регіони: Од, Кр.

Умови місцезростання
На камінні та раковинах молюсків субліторалі морських акваторій.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, малочисельні.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань циліндрично–шнуроподібна, вилчасто розгалужена, з порожниною в середині, до 25 см заввишки, жовтувато–зелена. Від осьової нитки радіально відходять батогоподібні гілки, які звужуються до верхівки та розміщені на значній відстані між собою. Коровий шар двох–трьохрядний. Вторинні асиміляційні нитки (парафізи) прості, зрідка при основі розгалужені, на верхівці дугоподібно зігнуті, 60–160 мкм завдовжки. Спорангії одноклітинні, грушоподібні, 46 мкм завдовжки, 28 мкм завтовшки, розвиваються в основі парафіз; багатоклітинні — однорядні, циліндричні, відходять від нижньої частини парафіз.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в ПЗ «Мис Мартьян» та «Філофорне поле Зернова». Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; Zaitsev, Alexandrov, 1998; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

СТИЛОФОРА НІЖНА

Stilophora tenella (Esper) P.C. Silva /= *S. rhizodes* (Turn.) J. Agardh/

Родина Сперматохнові — Spermatochnaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид з диз'юнктивним бореально–тропічним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується каспійсько–середземно–морським та індо–пацифіко–атлантичним ареалом. Відомий з морських та океанічних водойм Європи, Азії, Африки та Австралії. Чорноморсько–Азовський локалітет: Чорне море, пн.–зх. р–н, зх. та пд. Крим, р–н Севастополя та Прикерченський р–н. Адм. регіони: Од, Хс, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі, на твердих субстратах зростає поодинокими таломами; відомі літофільна та епіфітна форми. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (зменшення прозорості води, евтрофікація, зростання господарсько–побутових стоків).

Умови місцезростання
На камінні, ракушняку у морських водах, як епіфіт цистозіри та філофори, у верхній та нижній субліторалі, на глибині 1–20 м. Сезонно–літній вид, олігосапробіонт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань заввишки 10–60 см, жовтувато–бура, циліндрична, безладно або вилчасто–дихотомічно добре розгалужена. Гілки щільні, близько 1 мм товщиною біля основи та звужені до верхівки. В центральній частині талому невелика порожнина або 4–5 клітин невеликого розміру, які оточені декількома рядами крупних клітин, зовнішній ряд яких, складається із маленьких забарвлених клітин, від яких відходять групи парафіз з волосками та органами розмноження. Одноклітинні спорангії грушоподібні, сидячі; багатоклітинні — циліндричні, на ніжках.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони. Охороняється в ПЗ Карадазькому та «Мис Мартьян», заказниках «Мис Айя» та «Бухта Козача», прибережний акваль-ний комплекс біля мисів Сарич та Фіолент. Необхідне покращення стану морських екосистем, безпосередньої очистки річних та господарсько–побутових стоків, обмеження господарської діяльності на шельфі.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; Мильчакова, 2003; Algae of Ukraine…, 2006

Автори: Н.А. Мільчакова, П.М. Царенко
Фото: І.І. Маслов
Малюнок: Т.М. Немеровська

СФАЦЕЛЯРІЯ КАРЛИКОВА

Sphacelaria nana Nägeli ex Kütz. /=*Sphacelaria saxatilis* (Kuck.) Sauv./

Родина Сфацелярієві — Sphacelariaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид, типовий представник глибоководної чорноморської альгофлори.

Ареал виду та його поширення в Україні
Середня частина атлантичного узбережжя Європи, в Середземному та Чорному морях. Чорноморський локалітет: пн.–зх. регіон (Філофорне поле Зернова), Овідіопольський р–н Одеської обл. та Каркінітська затока, Ярилгачська бухта; Бакальська коса, а також окол. м. Феодосія. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється зрідка групами та окремими таломами (відзначене різке зниження чисельності за останні 10–15 років).

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування водойм).

Умови місцезростання
Морські акваторії, бентос та перифітон на черепашнику (на глибині 25–40 м), камінні та водоростях *(Cystoseira, Phyllophora)*. Олігосапробіонт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Багаторічник. Слань заввишки 2–3 см, має вигляд дернинок. Прикріплюється до субстрату ризоїдами та маленькими пластинками. Вертикальні нитки слабо розгалужені, бічні гілки подібні до головної осі та мають таку ж товщину. Членики з розрідженими вторинними поперечними перегородками. Можуть бути в 1,5 раза довші за ширину. Розмножується статевим (багатоклітинними циліндричними спорангіями) та безстатевим шляхом — спороутворення (одноклітинними, майже кулястими спорангіями) і столонами.

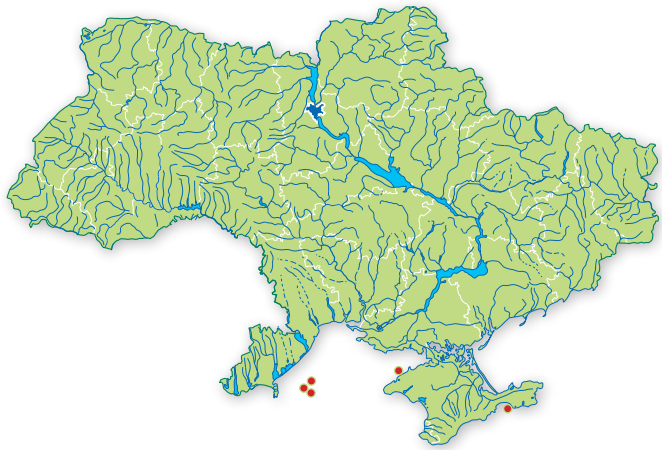

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесено до ЧКУ (1996). Охороняється в Карадазькому ПЗ, Філофоровому полі Зернова, заказнику «Мис Айя» та природному аквальному комплексі поблизу мису Сарич. Слід контролювати стан популяцій виду та обмежити господарську діяльність на шельфі.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; ЧКУ, 1996; Калугина–Гутник, Евстигнеева, 1993; Маслов и др., 1998; Мильчакова, 2003; Zaitsev, Alexandrov 1998; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: П.М. Царенко, Н.А. Мільчакова
Малюнок: Т.М. Немеровська

ПЕТАЛОНІЯ ЗОСТЕРОЛИСНА

Petalonia zosterifolia (Reinke) Kuntze

Родина Сцитосифонові — Scytosiphonaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид з обмеженим ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується середземноморським та індо–аркто–атлантичним ареалом, трапляється біля чорноморських берегів України, Болгарії, Румунії і Туреччини та в Середземному морі, а також в Атлантичному (Велика Британія, Данія, Канада, Нідерланди, Норвегія, Португалія, США, Швеція), Північно–Льодовитому (Росія) та Індійському (Австралія) океанах. Широкобореальний вид. Чорноморський локалітет: окол. м. Ялта, ПЗ «Мис Мартьян». Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, малочисельні.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На камінні та скелях в межах морських акваторій.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань вузьколінійна, до 20 см завдовжки та до 2 мм завширшки, жовто– або темно–бура, спірально скручена, на верхівці з 2 невеликими лопатями, внизу сильно звужена та переходить в невелике тонке стебло з маленькою підошвою. Пластинка багатошарова: з 6–10 шарів великих кутасто–заокруглених безбарвних клітин, центральної невеликої порожнини та одного шару дрібних забарвлених клітин кори. Спорангії багатоклітинні, ниткоподібно–циліндричні, рясно представлені на поверхні пластинки.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в ПЗ «Мис Мартьян». Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; Algae of Ukraine, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Фото: І.І. Маслов

РОДОХОРТОН ПУРПУРОВИЙ

Rhodochorton purpureum (Lightf.) Rosenv.

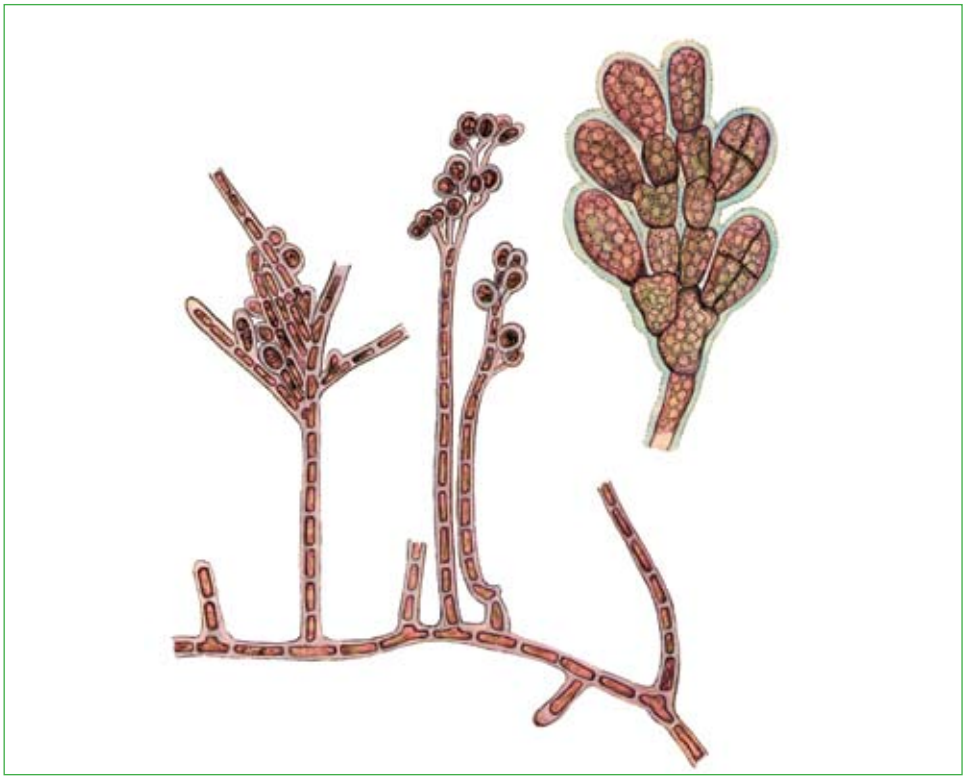

Родина Акрохетові — Acrochaetiaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид із ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується каспійсько–середземно–морським та аркто–пацифіко–атлантичним ареалом. Відомий з морських та океанічних водойм Європи, Азії, Пн. Америки. Причорноморський локалітет: Березанський та Тілігульський лимани. Чорне море: Одеський, Керченський та Тарханкут–Севастопольський регіони, Пд. берег Криму. Адм. регіони: Од, Мк, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
Переважно у морських водах, а також у солоних (солонуватих) лиманах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань до 2–3 мм заввишки, сформована вільно сланкими нитками та вертикальними слабко розгалуженими довгими стеблами 10–15 мкм завтовшки. Основні бокові гілки довгі, нерідко зближені між собою, з короткими простими або злегка розгалуженими гілочками біля вершини. Довжина клітин в 1,5–2,5 разів більша за ширину. Тетраспорангії еліпсоподібні, розвиваються на верхівках коротких гілочок в пучках по 1–3 на одній клітині.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Чорноморському БЗ та ПЗ «Мис Мартьян». Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; Ткаченко, 2001; Ткаченко, Ковтун, 2001; Ткаченко, Маслов, 2002; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

БАТРАХОСПЕРМУМ ЗОВНІШНЬОПЛІДНИЙ

Batrachospermum ectocarpum Sirodot

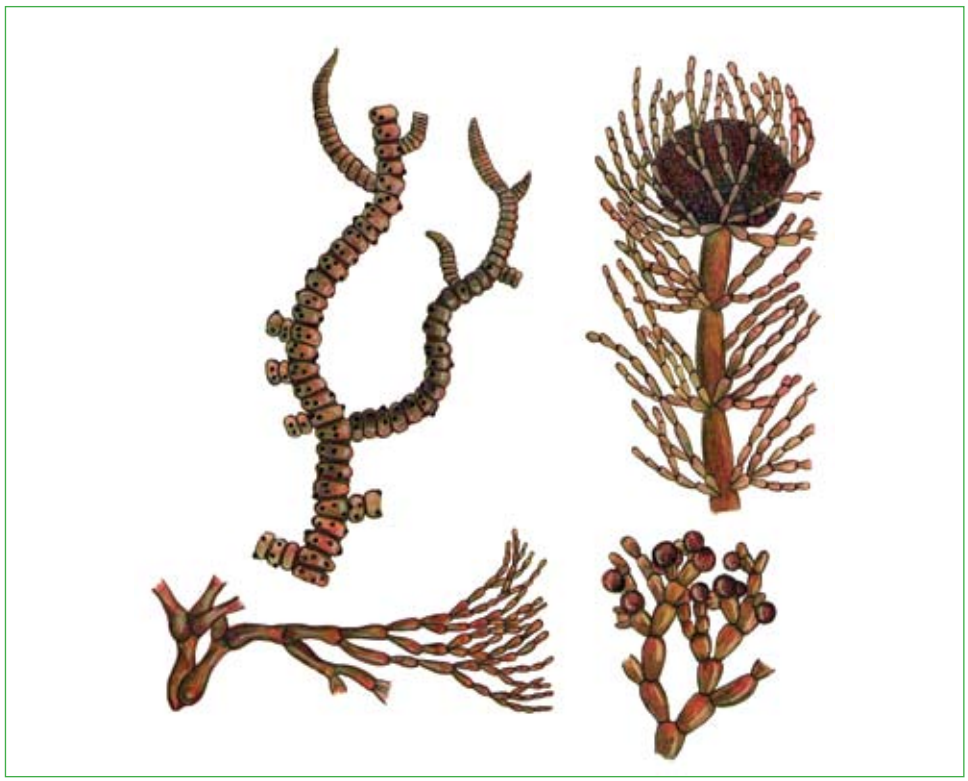

Родина Батрахоспермові — Batrachospermaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид. Один з небагатьох видів червоних водоростей прісних водойм.

Ареал виду та його поширення в Україні
Вид поширений у Пн. Америці, Центральної і Сх. Європі та Азії. Формує три розірвані локалітети: поліський (Київське Полісся: болото, Броварський р–н Київської обл.; Волинське Полісся: болото Гали і болото Довга Гряда Рівненської обл.) і карпатський (Українські Карпати: струмок, окол. с. Сіль Велико–Березнянського р–ну Закарпатської обл.). Адм. регіони: Рв, Кв, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється зрідка, спостерігається тенденція до зникнення.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (меліоративні заходи: осушення боліт та евтрофування водойм — забруднення річкових і болотних біотопів).

Умови місцезростання
Річки і струмки з повільною течією, а також евтрофні та мезотроні болота (серед обростань занурених у воду рослин та дерев'яних предметів).

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань сіра або буровато–оливкова, іноді червоно–фіолетова, інколи всередині яскраво–зелена. На ранній стадії розвитку конусоподібна, згодом стає дернистою до 2–12 см заввишки. Галуження нерівномірне (іноді однобічне), моноподіальне або псевдодихотомічне. Головна вісь завжди добре помітна. Побудована з вузлів і міжвузль, останні з яких вкриті щільною корою. На вузлах — кільця розгалужених, кулястих, еліпсоїдних або діжкоподібних, звичайно відокремлених одна від одної, іноді з'єднаних та видовжених на верхівках гілочок. Одно–, дводомна рослина. Розмножується статевим (оогамія; трихогіна — булаво–, діжко– або урноподібна, гонімобласти численні, розміщуються по краях кілець гілочок) і нестатевим (моноспорами) шляхом.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесено до ЧКУ (1996). Необхідне створення альгорезерватів у межах річкових та болотних біотопів, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Мошкова, 1970; Мошкова, Фролова, 1983; Паламар, 1957; ЧКУ, 1996; Algae of Ukraine…, 2006.

Автор: П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

БАТРАХОСПЕРМУМ ДРАГЛИСТИЙ

Batrachospermum gelatinosum (L.) D. C. (= *Batrachospermum moniliforme* Roth; B. *densum Sirodot*; B. *moniliforme* f. *densum* (Sirodot) Israelson)

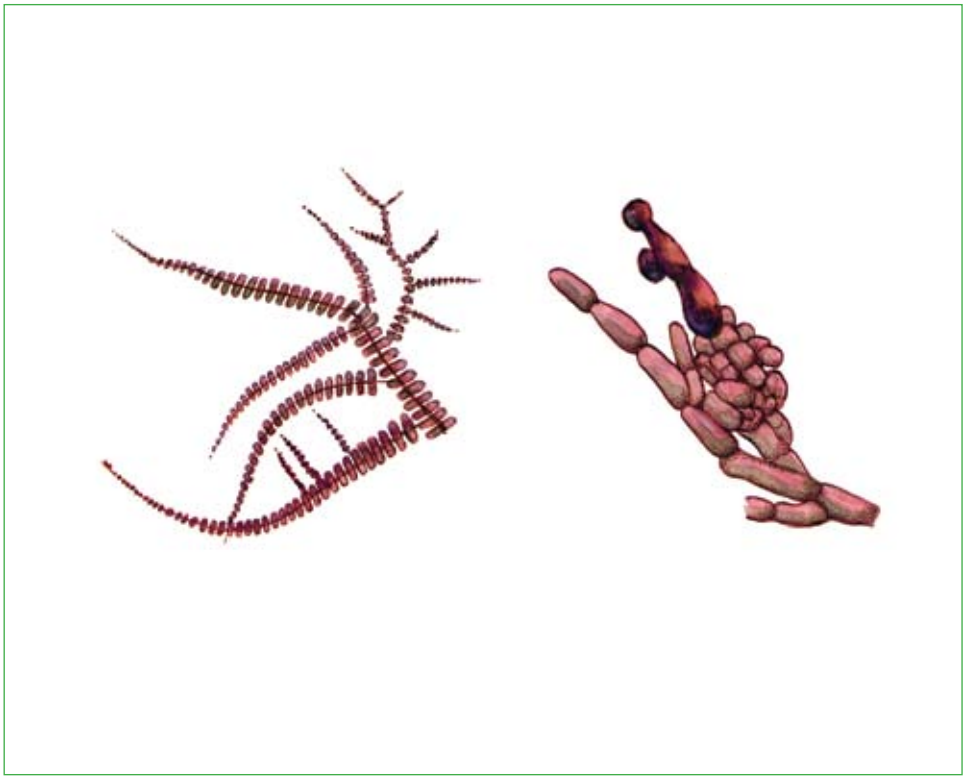

Родина Батрахоспермові — Batrachospermaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Один з небагатьох видів червоних водоростей прісних водойм з ареалом, що скорочується, важливий для вивчення питань ареалогії та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Диз'юнктивний ареал поширення: Європа, Азія, Америка та Австралія; на території України відома незначна кількість популяцій. Адм. регіони: Жт, Кв, Лв, Ів, Чк, Хр, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється зрідка, спостерігається тенденція до зникнення. Відзначені локалітети: р. Болотниця, окол. с. Селезінка, Овруцького р–ну; струмок, перед впадінням в р. Уборть, окол. м. Олевськ Житомирської обл.; болото в Броварському р–ні Київської обл.; р. Тясмин, окол. м. Сміла Черкаської обл.; водойми з окол. м. Львова; водойми Яворівського р–ну Львівської обл.; струмок в Немирівському р–ні Вінницької обл.; р. Прут в Надвірнянському р–ні Івано–Франківської обл.; р. Оскол, окол. с. Кам'янка в Дворічанському р–ні Харківської обл.; струмок, окол. м. Сімферополь; окол. м. Ялта, окол. м. Судак; р. Сотера, окол. м. Алушта, р. Альма, р. Улу–Узень в Алуштинському р–ні.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування водойм), антропогенне забруднення малих річок, меліоративні заходи.

Умови місцезростання
Річки і струмки з повільною течією, а також евтрофні та мезотроні болота (серед обростань каміння, черепашок та деревини).

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань 2–20 см заввишки, сіра, з оливковим, жовтим або бурим відтінком, дуже ослизнена, моноподіально розгалужена, складається з межувузль і вузлів. Бічні гілочки аналогічні чи дещо тонші за головну вісь, здебільшого циліндричні, на верхівках тупі та відходять майже під прямим кутом. Межи вузля вкриті щільною корою. Вузли мають кільця кулястої, еліпсоїдної, диско– чи діжкоподібної форми, що складаються з коротких гілочок і подекуди зливаються одне з одним. Однодомна рослина. Розмножується статевим (оогамія; трихогіна — булаво–, діжко– або урноподібна, гонімобласти розміщені в середині кільця) та нестатевим (моноспорами) шляхом.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесено до ЧКУ (1996). Охороняється в Поліському ПЗ. Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид та контролювати стан популяцій виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Мошкова, 1970; Мошкова, Фролова, 1983; Паламар, 1957; ЧКУ, 1996; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: П.М. Царенко, Д.О. Капустін
Малюнок: Т.М. Немеровська

ЕВПОГОДОН КОРОТКОГОСТРО–КІНЦЕВИЙ

Eupogodon apiculata (C. Agardh) P.C. Silva
(=Dasyopsis apiculata (C. Agardh) Zinova*)*

Родина Дазієві — Dasyaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид з локальним ареалом, важливий для вирішення деяких питань ареалогії та охорони водоростей.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується середземноморським ареалом, трапляється уздовж чорноморських берегів Росії, України, Туреччини та в Середземному морі. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, малочисельні. Кримський заповідник («Лебедині о–ви»), Роздольненський р–н; прибережно–аквальний комплекс біля мису Атлеш (Чорноморський р–н); Каркінітська затока, Одеський, Тарханкут–Севастопольський та Керченський регіони, Філофорне поле Зернова.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На скалах, камінні та водоростях (*Cystoseira*) в субліторалі морів.

Загальна біоморфологічна характеристика
Кущики до 18 см заввишки та до 1 мм завтовшки, незначно або рясно, майже дихотомічно, поперемінно чи із усіх сторін розгалужені, з досить великою кількістю довгих та коротких розгалужених ниток. Слань здавлено–циліндрична, майже плоска, багатошарова, розгалужена, з довгими основними гілками в одній площині, які відходять поперемінно чи спірально та з чисельними розгалуженими моносифонними псевдогілочками, що відходять від кожного членика основних гілок. Основні гілки сформовані із осьової нитки, оточеної 5–8 периферичними клітинами. Коровий шар щільний. На бокових сторонах слані розвиваються шипоподібні вирости, які несуть на верхівках пучок моносифонних гілочок з декількома стихиндіями та тетраспорами. Цистокарпи глечикоподібні, розміщуються поблизу верхівок коротких розгалужених гілочок.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Кримському ПЗ (відділлення «Лебедині о–ви») та Філофоровому полі Зернова, а також прибережно–аквальному комплексі поблизу мису Атлеш. Необхідне формування альгорезерватів у межах акваторій, де зростає вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов, 2001; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ГЕЛЬМІНТОРА РОЗЧЕПІРЕНА

Helminthora divaricata (C. Agardh) J. Agardh

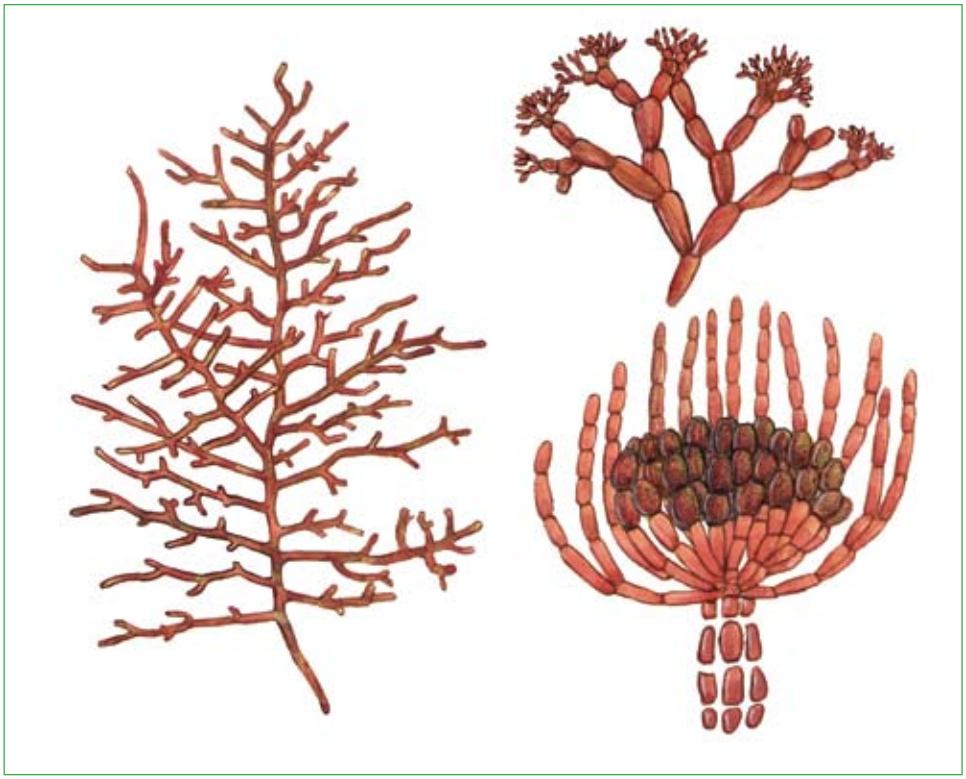

Родина Немалієві — Nemaliaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний реліктовий вид із ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Відомий з морських та океанічних просторів Європи, Азії та Америки. Характеризується середземноморським та індо–атлантико–тихоокеанським ареалом. Чорноморський локалітет: окол. м. Одеса та окол. м. Ялта, заповідник «Мис Мартьян». Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, малочисельні.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
Морські води, на водоростях і камінні.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань 5–20 см заввишки, 1–2 мм завтовшки, блідо–червона або червоно–бура, циліндрична, безладно розгалужена, драглиста. Головна вісь проста або роздвоєна, вкрита численними добре розгалуженими бічними гілками, що відходять від неї майже під прямим кутом. Бічні гілки різних порядків близькі за товщиною, але відрізняються між собою за довжиною та зменшуються до верхівки. Головна гілка злегка звужена до основи та верхівки, а її зовнішній коровий шар сформований повторно дихотомічно розгалуженими асиміляційними нитками, які занурені у драглистий матрикс, а внутрішній шар складається із щільно зближених округлих клітин (до 15–20 мкм). Цистокарп оточений особливими покривними нитками та занурений в слань.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в ПЗ «Мис Мартьян». Необхідне формування альгорезерватів у межах акваторій, де зростає вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: П.М. Царенко, І.І. Маслов
Малюнок: Т.М. Немеровська

ХРООДАКТИЛОН РОЗГАЛУЖЕНИЙ

Chroodactylon ramosum (Thwait.) Hansg.
/=Asterocystis ramosa (Thwait) Gobi/

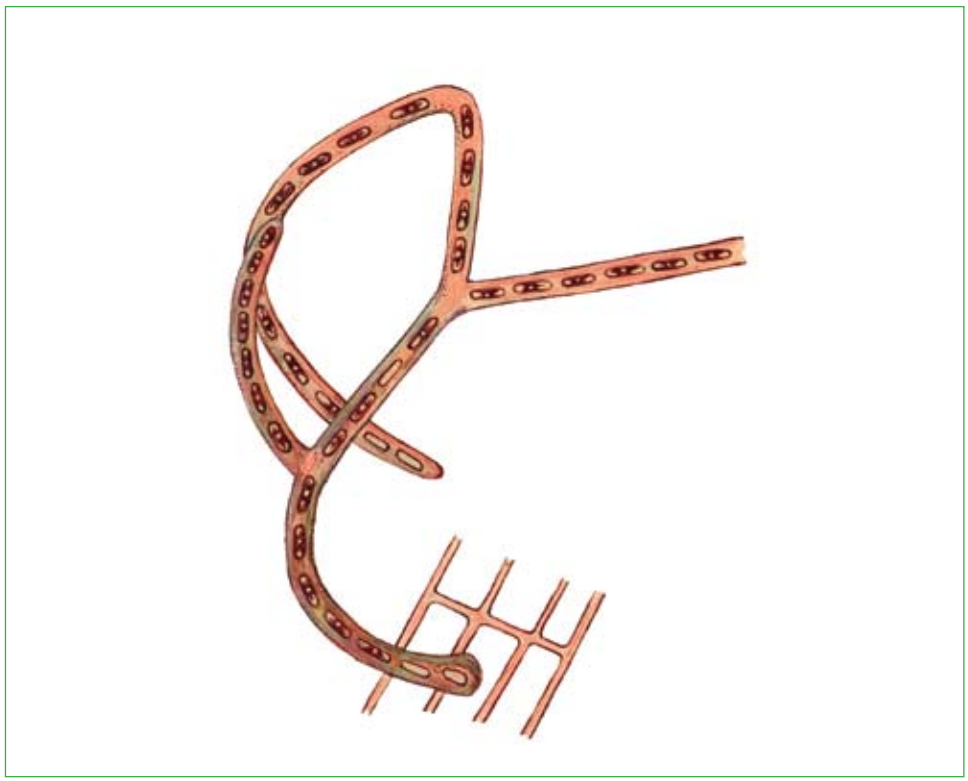

Родина Гоніотріхієві — Goniotrichaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вразливий вид з диз'юнктивним бореально–тропічним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Євразійський та тихоокеанський ареал; відомий з прісних та солоних водойм. Диз'юнктивно на території України. Адм. регіони: Кв, Дн, Од, Мк, Хс, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, малочисельні. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності. Відзначені популяції: оз. Рибне, окол. м. Києва; ставок–охолоджувач Чорнобильської АС, окол. м. Чорнобиль; Ташликське водосховище і ставок–охолоджувач Південно–Української АС, окол. м. Южноукраїнськ; гирло р. Самари та р. Утлюк; Тілігульський, Григорівський та Тузлівський лимани. Чорноморське узбережжя Криму та Одеського регіону. Азовське море: коса Арабатської Стрілки.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження.

Умови місцезростання
Перифітон стоячих та проточних водойм, переважно у морських водах, солоних (солонуватих) лиманах, а також у прісних водоймах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань 0,5–1 мм завдовжки, голубувато–зелена, ниткоподібна, однорядна, проста чи злегка разгалужена. Нитки 8,5–16,5 мкм завтовшки, злегка звужені до полюсів. Клітини ниток циліндричні або еліпсоподібні, видовжені, інколи до майже квадратних, 6–9 x10–20 мкм. Розмножується акінетами, що формуються із клітин нитки та розміщені на значній відстані одна від одної.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у Чорноморському БЗ та ПЗ «Мис Мартьян». Необхідне формування альгорезерватів у межах акваторій, де зростає вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; Ткаченко, 2001; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ХРООДАКТИЛОН ВОЛЛЕ

Chroodactylon wolleanum Hansg. /=*Asterocystis wolleana* (Hansg.)Lagerh./

Родина Гоніотріхієві — Goniotrichaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вразливий рідкісний вид з європейсько–атлантичним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Середземноморсько–атлантичний ареал; відомий з прісних та солоних водойм Європи. Причорноморський локалітет: Березанський та Тілігульський лимани. Чорне море: Одеське узбережжя, Тендрівська, Ягорлитська та Севастопольська затоки. Адм. регіони: Од, Мк, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, малочисельні. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
Епіфіт на водоростях у континентальних та морських водах, а також у солоних (солонуватих) лиманах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань одноклітинна або у вигляді одно-рядних, злегка розгалужених ниток, які формують скупчення молочно–зеленого, оливково–голубого чи жовто–зеленого кольору. Клітини в нитках еліпсоїдні до еліпсоїдно–циліндричних 12–25 х 9–15 мкм, поодинокі клітини — видовжено–еліпсоїдні до сферичних, нерідко розміщені по дві в спільній оболонці. Хлоропласт один, масивний, радіально–лопатевий, з піреноїдом в центрі. Розмножується еліпсоїдними чи сферичними акінетами, які розташовані поодиноко або по дві в спільній оболонці.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Чорноморському БЗ. Необхідне створення альгорезерватів у межах районів, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Ткаченко, 2001; Ткаченко, Маслов, 2002; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

СТІЛОНЕМА АЛЬСІДІ

Stylonema alsidii (Zanardini) K.M. Drew *(= Goniotrichum elegans* (Chauv.) Zanard.)

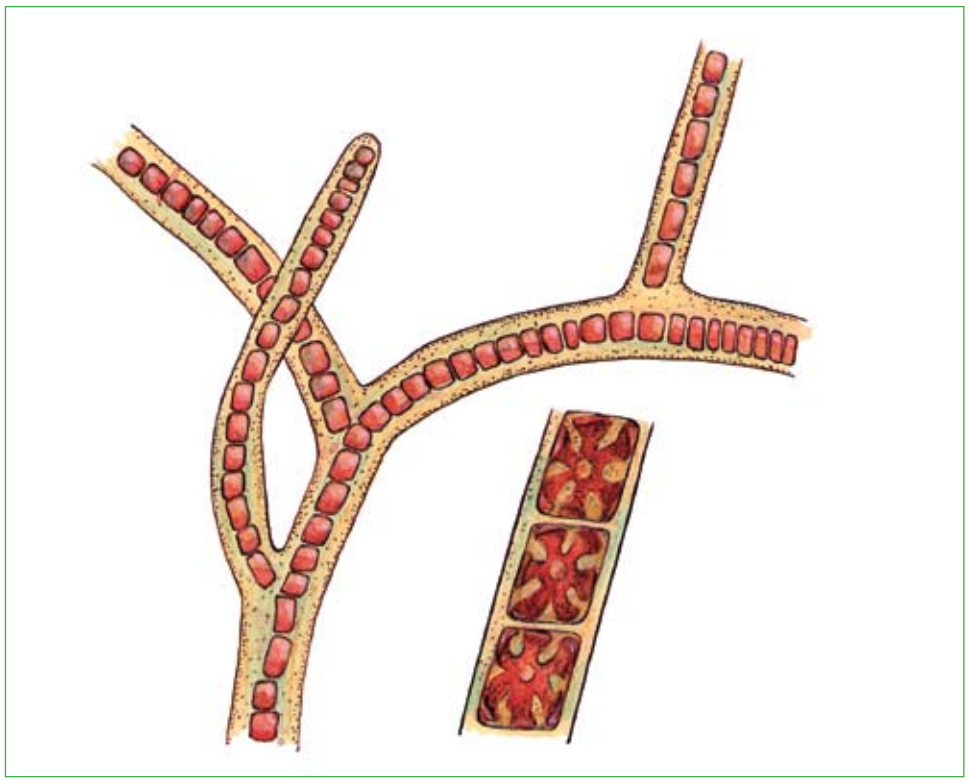

Родина Гоніотріхієві — Goniotrichaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид з бореально–тропічним ареалом, важливий для вирішення деяких питань ареалогії водоростей.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується каспійсько–чорноморським, бореально–тропічним нотальним, індо–пацифіко–атлантичним ареалом. Відомий з солоних (солонуватих) лиманів та морських водойм Європи, Азії, Полінезії. Адм. регіони: Мк, Од, Хс, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності: Березанський, Григорівський та Тилігульський лимани, Каркінітська та Севастопольська затоки; Одеський і Керчинський регіони та Пд. берег Криму.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
Епіфіт водоростей на літоралі і в субліторалі до 10–12 м глибини на кам'янистому чи скельному ґрунті, переважно у морських водах, а також у солоних (солонуватих) лиманах чи мінералізованих континентальних водоймах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань мікроскопічна, ниткувата, неправильно розгалужена. Нитки прикріплені до субстрату підошвою, що утворена розширенням обгортки. Нитки однорядні, 30–40 х 30–33 мкм або багаторядні 55–115 мкм завширшки, неправильно дихотомічно розгалужені. Клітини в однорядних нитках чотирьохгранні до округлих, в багаторядних нитках — округлі, товстостінні, розміщені пухко, попарно, порушеними поздовжніми рядами чи безладно. Верхівки ниток та їх відгалуження — однорядні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у Чорноморському БЗ та ПЗ «Мис Мартьян». Необхідне формування альгорезерватів у межах акваторій, де зростає вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др.., 1998; Ткаченко, 2001; Ткаченко, Маслов, 2002; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

НЕМАЛІОН ГЛИСТОВИДНИЙ

Nemalion helminthoides (Velley) Batters

Родина Немаліонові — Nemalionaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид, важливий для вивчення питань ареалогії та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Чорноморсько–середземноморський та атлантично–тихоокеанський ареал, зростає також біля берегів Австралії. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється поодинці, кількість скорочується, проте характеризується циклічністю розвитку: окол. м. Ялта, заповідник «Мис Мартьян»; окол. с. Тарасівка Ленінського р–ну, Опукський заповідник, прибережний аквальний комплекс поблизу мису Плака; окол. м. Севастополь, Севастопольська бухта.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування).

Умови місцезростання
Епілітно на скелях та в бентосі чистих морських вод. Олігосапробіонт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань заввишки 30–40 см, завтовшки 2–5 мм, темно–червона, шнуроподібна, нерозгалужена. Від однієї підошви звичайно розвивається кілька сланей. Іноді трапляються слані з 1–2 гілками. Гілки складаються з центральних м'яко з'єднаних округлих клітин і розгалужених корових ниток. Розмножується нестатевим (тетраспорами) шляхом.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесений до ЧКУ (1996). Необхідно контролювати стан популяцій виду. Охороняється на території ПЗ Опукського та «Мис Мартьян».

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; ЧКУ, 1996; Маслов, 2002; Маслов и др.., 1998, 2001; Садогурська, Маслов, 2001; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ФІЛОФОРА ПСЕВДОРОГАТА

Phyllophora pseudoceranoides (S.G. Gmel.) Newroth et R.A. Taylor

Родина Філофорові — Phyllophoraceae.

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Вид з обмеженим ареалом, важливий для вивчення питань ареалогії та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Каспійсько–середземноморський та атлантичний ареал — уздовж атлантичного узбережжя Європи, Ісландії, Пд. Америки (Фарерських о–вів), Балтійському та Чорному морях. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється групами, зрідка поодиноко, чисельність швидко скорочується серед Чорноморських локалітетів: пн.–зх. регіон Чорного моря, Одеська обл., Овідіопольський р–н, Філофорне поле Зернова; Каркінітська затока, Мале філофорове поле; зх. та пд. Крим, Севастопольський та Прикерченський регіони. Через погіршення екологічних умов рясно обростає епіфітами.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування водойм) та рекреаційне навантаження, пригнічений розвиток унаслідок інтенсивного обростання епіфітами і тваринними об'єктами, скорочення природних біотопів через посилену господарську діяльність на шельфовій зоні пн.–зх. частини моря.

Умови місцезростання
Морські акваторії, бентос, серед обростань стулок мідій, каміння (черепашник — на глибині 20–30 м), формує змішані угрупування з *Phyllophora crispa* та *Coccotylus truncatus (=Ph. brodiaei)*. Олігосапробіонт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань заввишки 3–20 см, неправильно розгалужена, кущикоподібна, з голими стеблоподібними гілками та трьохгранними листковими пластинками на верхівках. Стеблова частина сплющена (завтовшки близько 1 мм), дуже розгалужена, вгорі переходить у клиноподібну, із загостреними верхівками листоподібну пластинку завдовжки 1,5–3 см, завширшки 1–2 см, без ребра. Розмножується статевим (карпоспорами) та нестатевим (тетраспорами) шляхом.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесено до ЧКУ (1996). Охороняється в ботанічнному заказнику «Філофорне поле Зернова». Посилення режиму охорони та контролю стану популяцій виду, призупинення господарської діяльності в місцях зростання, надання Малому філофоровому полю Зернова статусу природно–заповідного об'єкта України та формування альгорезерватів у акваторіях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Кормове, харчове, лікарське.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975, Калугина–Гутник, Евстигнеева 1993; Маслов, 2001; Мильчакова, 2001, 2003; ЧКУ, 1996; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: П.М. Царенко, Н.А. Мільчакова
Малюнок: Т.М. Немеровська

ОСМУНДЕЯ ГІБРИДНА

Osmundea hybrida (DC.) K.W. Nam in K.W. Nam, Maggs & Garbary *(=Laurencia hybrida* (DC) Lenorm.)

Родина Родомелієві — Rhodomelaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид, важливий для вивчення епіфітизму у водоростей.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується чорноморсько–середземноморським та індо–атлантичним ареалом; трапляється вздовж чорноморських берегів Росії, Грузії, України, Туреччини, Болгарії, в Середземному морі, Атлантичному океані — узбережжя Європи та Пд. Америки (Бразилія). Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Низька, швидко скорочується. Трапляється групами в Чорному морі, окол. м. Одеса, Одеській обл.; прибережний аквальний комплекс поблизу мису Ай–Тодор, Чорноморського р–ну Криму; Севастопольська бухта, окол. м. Севастополь; Каркинітська затока, Ярилгачська бухта; окол. м. Ялта, заповідник «Мис Мартьян».

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування).

Умови місцезростання
Епіфіт на бурих водоростях чи раковинах молюсків, епіліт на скелях та камінні уздовж чистих ділянок берега (на глибині 0,2–15 м). Олігосапробіонт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань заввишки 8–18 см, кущикоподібна, сплющено–циліндрична (завтовшки 1–2 мм), двобічнопірчаста, розгалужена в одній площині. Нижня частина слані звичайно гола. Кора складається з майже квадратних клітин. Розмножується статевим (карпоспорами) та нестатевим (тетраспорами) шляхом.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Карадазькому ПЗ, Чорноморському БЗ, ПЗ «Мис Мартьян». Необхідно контролювати стан популяцій виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Еременко, 1967; Калугина–Гутник, 1975; ЧКУ, 1996; Маслов, 2001; Маслов и др.., 1998; Ткаченко, Маслов, 2002; Zaitsev, Alexandrov, 1998; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Фото: І.І. Маслов, П.М. Царенко

ОСМУНДЕЯ ЗРІЗАНА

Osmundea truncata (Kütz.) K.W. Nam et Maggs
(= Laurencia pinnatifida (Huds.) Lamour.)

Родина Родомелієві — Rhodomelaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид, важливий для вивчення питань ареалогії та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується чорноморсько–середземноморським та індо–пацифіко–атлантичним ареалом; трапляється вздовж чорноморських берегів Болгарії, Росії, України, Туреччини, в Середземному морі, Атлантичному океані — узбережжя Європи та Пн. Америки (Канада, США), Індійському (узбережжя Індостану та Аравійського п–ва: Ємен, Індія, Оман, Пакистан) та Тихому (Нова Зеландія) океанах. Відома незначна кількість популяцій. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Чорне море: Кримський заповідник («Лебедині о–ви»), Роздольненський р–н; прибережні аквальні комплекси поблизу мисів Ай–Тодор та Атлеш (Чорноморський р–н); Каркінітська, Планерська та Севастопольська затоки, Пд. берег Криму. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
Епіліт у морських водах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань заввишки 5–15 см, плоска, дво–чотири пірчасто–розгалужена (завширшки 1–4 мм). Гілки розлогі, майже лінійні, звужені до основи, а верхівки заокруглені, лопатеподібні; дрібні короткі гілочки злегка розгалужені, з лопатеподібними, багато роздільними, притупленими чи розширеними верхівками. Близько основи слані трапляються лентикулярні потовщення. Кора складається з майже квадратних клітин, які розміщені палісадноподібними рядами. Розмножується статевим (карпоспорами) та нестатевим шляхом — тетраспорами, які знаходяться в потовщених верхівках кінцевих гілочок.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у ПЗ Кримському («Лебедині о–ви»), Карадзькому, «Мис Мартьян» та Чорноморському БЗ, в прибережних аквальних комплексах поблизу мисів Ай–Тодор та Атлеш. Необхідне формування альгорезерватів у межах районів, де зростає вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Евстигнеева, 2001; Маслов, 2001а, б; Маслов и др., 1998; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: П.М. Царенко, І.І. Маслов
Фото: І.І. Маслов, П.М. Царенко

ПОЛІСИФОНІЯ ДРІБНОШИПОВА

Polysiphonia spinulosa Grev.

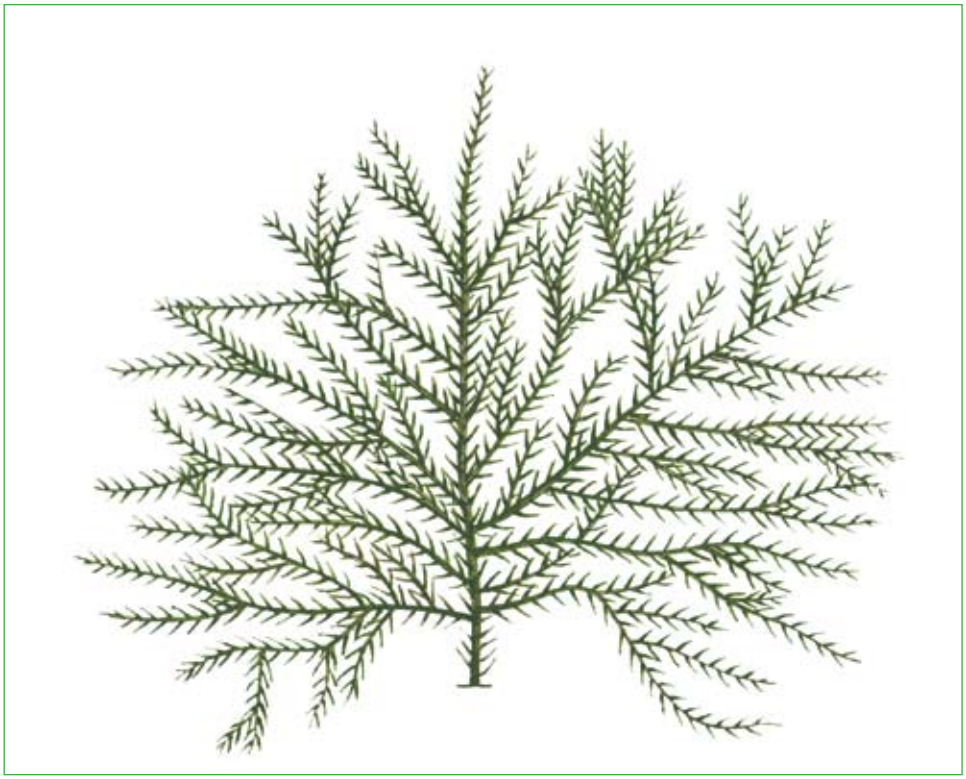

Родина Родомелієві — Rhodomelaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид, важливий для вивчення питань ареалогії та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується чорноморсько–середземноморським та євро–атлантичним ареалом, трапляється вздовж чорноморських берегів Болгарії, Росії, України, Туреччини, в Середземному морі, Атлантичному океані — узбережжя Європи. Нижньобореальний вид. Відома незначна кількість популяцій в Чорному морі. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Григорівський та Куяльницький лимани, Одеське узбережжя; Каркінітська, Севастопольська та Тарханкутська затоки; Пд. берег Криму, Керченський регіон. Азовське море. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На камінні та водоростях псевдоліторалі та верхньої субліторалі.

Загальна біоморфологічна характеристика
Кущики 5–15 см заввишки. Слань бурувато–червона, рясно розгалужена, 0,5–1 мкм завтовшки при основі, з 4 периферичними сифонами, прикріплена дископодібною підошвою чи сланкими короткими нитками з ризоїдами і присосками. Осьова нитка з нечисельними, почергово розміщеними довгими гілками та багаточисельними короткими гілочками, які відходять з усіх боків довгих гілок, а довжина члеників в 1,5–2 рази більша за ширину. Тетраспорангії розвиваються в потовщених звивистих, часто розгалужених коротких гілочках. Цистокарпи сидячі, округло–овальні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у ПЗ Кримському («Лебедині о–ви»), «Мис Мартьян» і Чорноморському БЗ. Необхідне формування альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; Ткаченко, 2001; Ткаченко, Маслов, 2002; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: П.М. Царенко, І.І. Маслов
Малюнок: Т.М. Немеровська

ЛОФОСИФОНІЯ ПОВЗУЧА

Lophosiphonia reptabunda (Suhr.) Kylin

Родина Родомелієві — Rhodomelaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вразливий вид, важливий для вивчення питань ареалогії та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується чорноморсько–середземноморським та індо–пацифіко–атлантичним ареалом, трапляється вздовж чорноморських берегів Росії, Грузії, України, в Середземному морі, Атлантичному океані — узбережжя Європи (Франція), Індійському (Індонезія, Кенія, Сейшельські о–ви, Шрі–Ланка) та Тихому (В'єтнам, США, Канада) океанах. Відома незначна кількість популяцій в Чорному морі. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Чорне море: Філофорне поле Зернова, Каркінітська та Севастопольська затоки, Тарханкут–Севастопольський та Керченський регіони, Пд. берег Криму, ПЗ «Мис Мартьян». Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На скелях та камінні, на невеликій глибині у морській воді.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дерники до 2 см заввишки, темно–червоні. Слань ниткоподібна, із сланкою основою з ризоїдами та багаточисельними вертикально припіднятими пагонами з простими (довгими чи короткими) нерідко односторонньо розміщеними гілочками. Довжина члеників майже дорівнює ширині. Осьова вісь однорядночлениста нитка, оточена 10–18 периферичними сифонами, без корового шару. Тетраспорангії формуються в верхній частині вертикальних пагонів по 1 в кожному членику.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в ПЗ «Мис Мартьян» та ботанічному заказнику «Філофорне поле Зернова». Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов, Соколовский, 2004; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ПТЕРОСИФОНІЯ ПІРЧАСТА

Pterosiphonia pennata (C. Agardh) Sauv.

Родина Родомелієві — Rhodomelaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вразливий вид, важливий для вивчення питань ареалогії та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується чорноморсько–середземноморським та індо–атлантичним ареалом, трапляється вздовж чорноморського Пд. узбережжя Криму, в Середземному морі, Атлантичному (пд. узбережжя Європи) та Індійському океанах (Бангладеш). Нижньобореальний вид. Відома обмежена кількість популяцій. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Чорне море: Пд. берег Криму, заповідник «Мис Мартьян». Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На скелях, у морській воді.

Загальна біоморфологічна характеристика
Кущики невеликі зі сланкою розгалуженою основою, одноклітинними ризоїдами і присосками на кінцях та вертикальними пагонами. Слань 2–3 см заввишки, здавлено–циліндрична, пагони з невеликою кількістю почергово розміщених основних довгих лінійних гілок, а центральна вісь і гілки густо вкриті короткими почергово пірчасто розміщеними майже циліндричними гілочками. Периферичних сифонів 8–9, висота члеників відповідає ширині або в 1,5 раза більша. Коровий шар відсутній. Тетраспорангії розміщуються в коротких гілочках.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у ПЗ «Мис Мартьян». Необхідне формування альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І.Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ЛОРАНСІЯ ЧАШОПОДІБНА

Laurencia coronopus J. Agardh

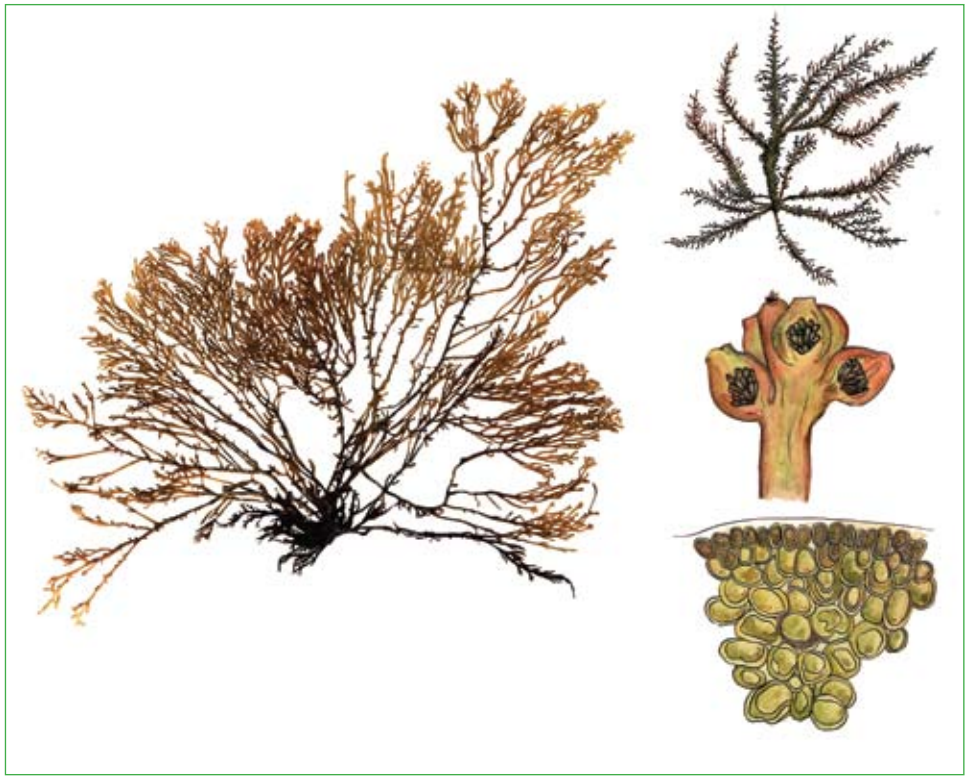

Родина Родомелієві — Rhodomelaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вразливий вид, важливий для вивчення питань ареалогії та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується середземноморським ареалом, трапляється вздовж чорноморських берегів Болгарії, Грузії, Росії, Румунії, України, Туреччини, в Середземному морі. Відома незначна кількість популяцій в Чорному морі. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Чорне море: прибережно–аквальний комплекс поблизу мису Ай–Тодор; Каркінітська, Планерська та Севастопольська затоки, Одеський, Керчинський та Тарханкут–Севастопольський регіони, Пд. берег Криму. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На камінні та водоростях в псевдоліторалі та субліторалі.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань 5–15 см заввишки та до 1,5 мм завтовшки, циліндрична, трохи звужена доверху та стиснута, безладно розгалужена в одній площині. Головна вісь та гілки в центральній частині слані рясно вкриті короткими циліндричними чи булавоподібними гілочками (проліфікаціями). Клітини корового шару крупні видовжені до квадратних чи майже округлих, клітини проміжного та центрального шару з великою кількістю лентикулярних потовщень. Тетраспорангії розвиваються в потовщених верхівках коротких гілочок.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у ПЗ Кримському та «Мис Мартьян», прибережно–аквальному комплексі поблизу мису Ай–Тодор. Необхідне формування альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; Маслов, 2001; Евстигнеева, 2001; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: П.М. Царенко, І.І. Маслов
Фото: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ТОРЕЯ НАЙРОЗГАЛУЖЕНІША

Thorea ramosissima Bory

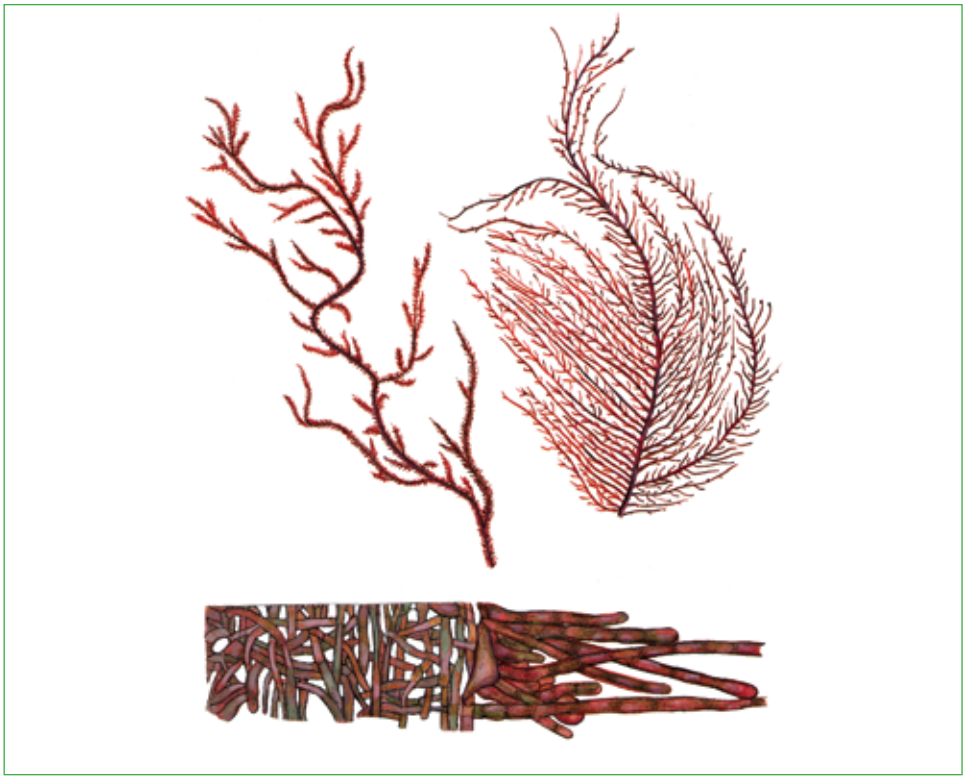

Родина Тореєві — Thoreaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Один з небагатьох видів червоних водоростей прісних водойм, з ареалом, що скорочується, важливий для вивчення питань ареалогії та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Євразійський (Центральна, Сх. та Зх. Європа, Мала Азія) та пн.–американський ареал. Диз'юнктивно на території України. Адм. регіони: Рв, Кв, Вн, Чк, Дн.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється дуже рідко, поодинці: р. Горинь, окол. с. Степань Сарненського р–ну Рівненської обл.; р. Дніпро, окол. м. Києва та Канівський заповідник; р. Пд. Буг, окол. м. Вінниця; р. Дніпро, окол. м. Дніпропетровська, Дніпропетровської обл. Спостерігається тенденція до зникнення.

Причини зміни чисельності
Антропогенне забруднення річок.

Умови місцезростання
В обростаннях каміння, деревини та двостулкових молюсків, на піщаних обмілинах річок, переважно зі швидкою течією та чистою водою. Олігосапробіонт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань 7–10 см до 2 м, однорічна, кущикоподібна, багатоосьова, чорно– або оливково–зелена (у висушеному стані пурпурово–фіолетова). Осьові нитки розгалужені рясно, асимілюючі — майже нерозгалужені. Слизова піхва оточує осьову частину слані та основи асимілюючих ниток. Розмножується нестатевим шляхом (моноспорами — моноспорангії поодинокі, трапляються досить рідко, моноспори спочатку кулясті, при дозріванні — грушоподібні).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесений до ЧКУ (1996). Охороняється в Канівському ПЗ. Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид та контролювати стан популяцій.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Гаухман, 1948; Мошкова, 1970; Мошкова, Фролова, 1983; Топачевський, 1946; ЧКУ, 1996; Algae of Ukraine…, 2006.

Автор: П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

КАЛІТАМНІОН ЗЕРНИСТИЙ

Callithamnion granulatum (Ducluz.) C. Agardh

Родина церамієві — Ceramiaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид із ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується середземноморським та індо–атлантичним ареалом, трапляється вздовж чорноморських берегів Грузії, Росії, Румунії, України, Туреччини, в Середземному морі, Атлантичному (Пн. Європа та Пн. Америка) та Індійському (Пд. Африка) океанах. Нижньобореальний вид. Чорноморські прибережнокримські локалітети. Адм. регіони: Хс, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Севастопольська затока, Пд. берег Криму, Чорноморський, Карадазький заповідникики та заповідник «Мис Мартьян». Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На камінні та водоростях в псевдоліторалі та субліторалі.

Загальна біоморфологічна характеристика
Кущики 2–8 см заввишки та 200–600 мкм завтовшки при основі. Слань ниткоподібна, моносифонова, члениста, з щільною дископодібною основою чи розгалуженими в місці прикріплення нитками. Основні гілки розгалужені дихотомічно та покриті корою, на якій розвиваються короткі, грубоволоскоподібні правильно спіралеподібно–почергово розташовані та дихотомічно розгалужені гілочки, що зібрані на верхівках в пучечки з волоскоподібними закінченнями. Довжина клітин слані в 1,5–3 рази більша за ширину. Тетраспорангії багаточисельні, поодинокі, розміщені в пазухах вилчасто розгалужених гілочок. Цистокарпи крупні, сферичні, парні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у Чорноморському БЗ, ПЗ Карадазькому та «Мис Мартьян» ПЗ. Необхідне покращення стану морських екосистем, безпосередньої очистки річних та господарсько–побутових стоків, обмеження господарської діяльності на шельфі та організація альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998; Ткаченко, Маслов, 2002; Algae of Ukraine…, 2006.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

БРІОПСІС АДРІАТИЧНИЙ

Bryopsis adriatica (J. Agardh) Menegh.

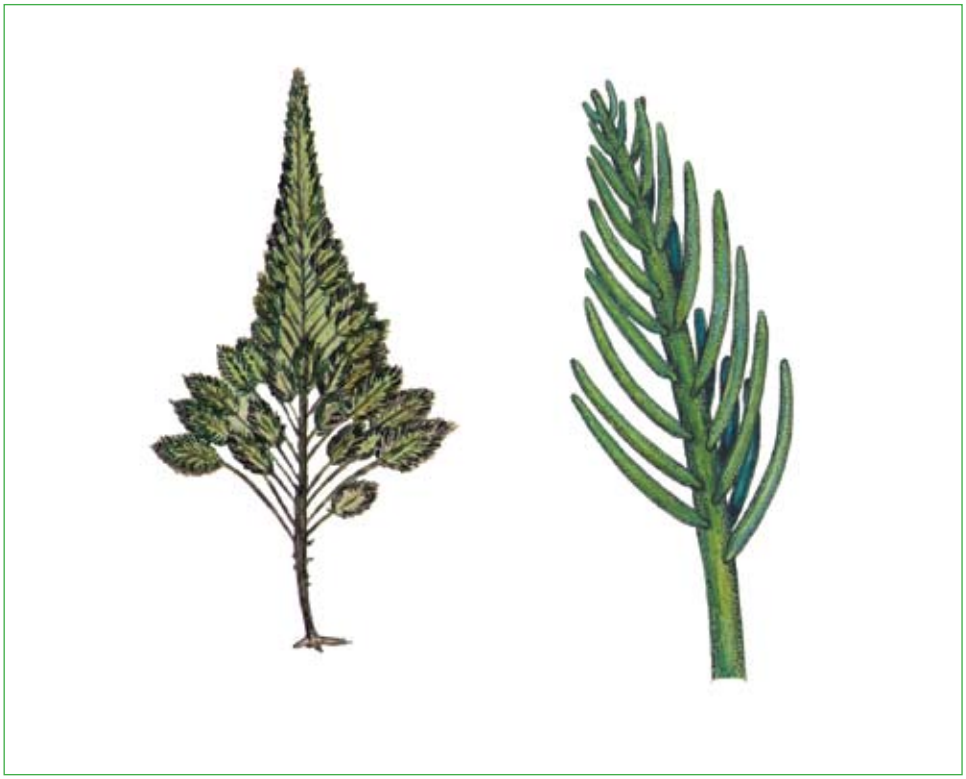

Родина Бріопсієві — Bryopsidaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний реліктовий вид із ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується середземноморським ареалом, локально зустрічається поблизу чорноморських берегів України та в Середземному морі. Нижньобореальний вид. Відома незначна кількість популяцій. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Чорне море: Філофорне поле Зернова, Каркінітська затока, Пд. берег Криму. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На камінні, раковинах молюсків та водоростях із субліторалі, на глибині до 4–10 м.

Загальна біоморфологічна характеристика
Кущики 3–10 см, зелено–жовті, інколи темно–зелені, розгалужені, в обрисах трикутні. Слань представлена центральною розгалуженою трубчастою клітиною та боковими гілками. Головна вісь добре виріжняється, вище основи чи на верхівці з численними гілками, що неправильно пірчасто розміщені 1–3 поздовжніми рядами з обох її боків.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється на території ботанічного заказника «Філофорне поле Зернова». Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1967; Ткаченко, 2004.

Автори: П.М. Царенко, І.І. Маслов
Малюнок: Т.М. Немеровська

КОДІУМ ЧЕРВ'ЯКУВАТИЙ

Codium vermilara (Olivi) Delle Chiaje

Родина Кодієві — Codiaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид–індикатор стану та ступеня евтрофування екосистем, зокрема шельфової зони моря.

Ареал виду та його поширення в Україні
Древньосередземноморський та атлантичний ареал, що відноситься до бореально–тропічної групи. Відома незначна кількість популяцій. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється поодиноко. Пн.–зх. р–н Чорного моря, зх. та пд. Крим, р–н Севастополя, Прикерченський регіон. Спостерігається тенденція до зникнення.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування водойм), зниження прозорості, зростання інтенсивності обростання епіфітами.

Умови місцезростання
Серед обростань в субліторальній зоні на камінні, скелях, ракушняку на глибині від 5 до 30 м. Формує однотипові та змішані угрупування водоростей. Олігосапробіонт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Багаторічник. Рослини до 35–40 см заввишки, прикріплені невеликим базальним диском, від якого піднімається декілька вертикальних таломів. Слань циліндрична, закономірно чи незакономірно дихотомічно розгалужена. Розмножується статевим шляхом, безстатеве розмноження невідоме.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у Чорноморському БЗ, ПЗ «Мис Мартьян», заказнику «Бухта Козача», прибережно–аквальному комплексі поблизу мисів Сарич та Фіолент. Слід узяти під охорону райони, де зростає вид; регламентувати промислову діяльність на шельфі.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов и др., 1998.

Автори: Н.А. Мільчакова, П.М. Царенко
Фото: І.І. Маслов

ЕНТЕРОМОРФА АЗОВСЬКА

Enteromorpha maeotica Proschk.–Lavr.

Родина Ульвові — Ulvaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид з ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується азово–чорноморським ареалом, трапляється біля узбережжя Росії та України. Регіональний ендемік. Адм. регіони: Од, Хс, Зп, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Каркінітська затока та Одеське узбережжя, Молочний та Утлюкський лимани, Бердянська коса, «Лебедині о–ви», Сиваш, Пд. берег Криму. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На камінні, раковинах молюсків в субліторальній та псевдоліторальній зоні морів, зрідка в опріснених водах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань світло–зелена міхуро– до витягнуто–яйцеподібної чи еліпсоїдної форми, на короткій ніжці, яка злегка розширюється в підошву, та з отвором на верхівці, 2–20 см зав вишки, 0,5–0,8 см завширшки. Клітини розташовані безладно, багатокутні, з заокругленими кутами, висота більша за ширину в 1,3–2 рази, 13–23 мкм завширшки, 12–38 мкм завдовжки. Хлоропласт з 2–7 піреноїдами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в ПЗ «Мис Мартьян» та Кримському («Лебединні о–ви»). Необхідне створення альгорезерватів у межах районів, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Виноградова, 1974; Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Прошкина–Лавренко, 1945.

Автори: П.М. Царенко, І.І. Маслов
Фото: І.І. Маслов, П.М. Царенко

ПЕДІАСТРУМ КАВРАЙСЬКОГО

Pediastrum kawraiskyi Schmidle

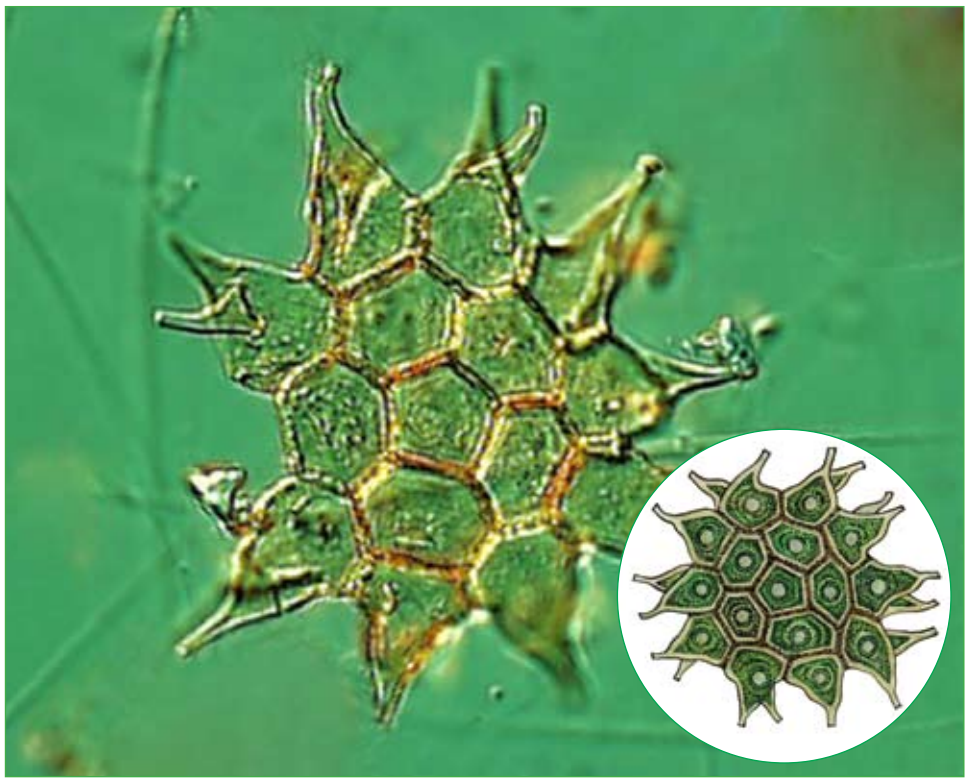

Родина Гідродікцієві — Hydrodictyaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Реліктовий рідкісний зникаючий вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Євро–пн.–американський ареал виду, з при уроченістю нинішнього поширення в озерах, зрідка ставках, заплавах річок та болотах Центральної та Пн. Європи (Велика Британія, Німеччина, Польща, Росія, Словаччина, Україна, Чехія, Швеція) і Пн. Америки (США). Характеризується диз'юнктивним зх.–полісько–карпатським ареалом поширення (окремі знахідки відомі в центральному та сх. регіонах України). Адм. регіони: Вл, Жт, Зк, Чк, Хр.

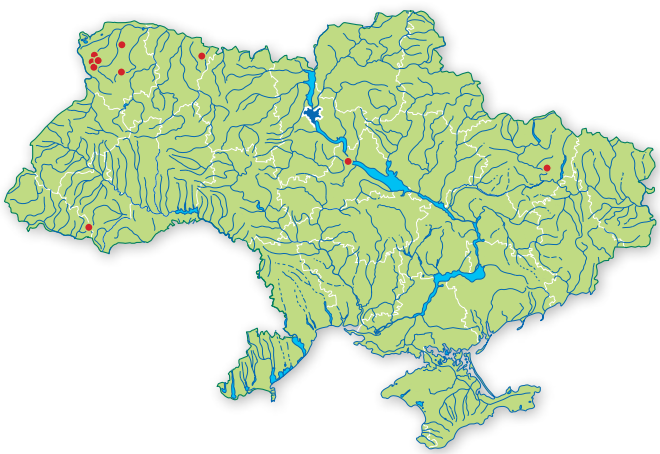

Чисельність та структура популяцій
Трапляється зрідка; спостерігається тенденція до зникнення та звуження ареалу поширення.

Причини зміни чисельності
Антропогенне забруднення водойм, зміна екологічних факторів.

Умови місцезростання
Планктон, бентос та перифітон озер, ставків, річок та заплавних водойм і боліт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Ценобії 45–190 мкм в діаметрі, суцільні, рідше з дрібними отворами, інколи злегка перфоровані, 8–32–клітинні. Клітини 22–51х15–30 мкм, від конусоподібно–заокруглених до багатокутних, які повністю зрослися між собою: зовнішні — з 2 конусоподібними чи пальцеподібними відростками, які виходять із спільної основи, та довгими тонкими придатками, розміщеними не в площині ценобію (над ним чи під ним), внутрішні — округло–багатокутні. Оболонка клітин коричнювата, товста, бородавчаста.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Шацькому НПП. Необхідне створення альгорезерватів у межах місцезростань виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Коршиков, 1953; Масюк, 1958; Мошкова, Водоп'ян, 1975; Царенко, 1990; Szabados, 1949.

Автор: П.М. Царенко
Фото: П.М. Царенко

ЕВАСТРОПСІС РІХТЕРА

Euastropsis richteri (Schmidle) Lagerh.

Родина Гідродікцієві — Hydrodictyaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний реліктовий вид із ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується бореально–монтанним ареалом, трапляється у прісних водоймах (заболочених ділянках чи болотах) Європи (Велика Британія, Македонія, Німеччина, Україна, Швеція, Швейцарія, Фінляндія), Азії (Непал, Росія) та Америки (Канада, США). Характеризується диз'юнктивним поліським ареалом поширення з незначною кількістю популяцій. Адм. регіони: Вл, Жт, Кв, Чн, См.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Оз. Острівське, окол. с. Острів'я та ставки, окол. с. Пища Шацького р–ну Волинської обл.; р. Дельна, окол. с. Привар Овруцького р–ну Житомирської обл.; р. Ілля, окол. с. Іллінці Чорнобильського р–ну Київської обл.; болото, окол. м. Шостка Сумської обл.; болото, окол. с. Комарівка Борзнянського р–ну Чернігівської обл. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування та осушення).

Умови місцезростання
В товщі води, бентосі та перифітоні стоячих прісних водойм та річок.

Загальна біоморфологічна характеристика
Ценобії плоскі, двоклітинні, 12–40 мкм завдовжки, 6–25 мкм завширшки. Клітини трапеціподібні до трьохгранних, сплющені, з виразною вирізкою на зовнішніх сторонах, з'єднуються одна з одною широкою рівною основою, 6–20 мкм завдовжки, 6–25 мкм завширшки. Розмножується зооспорами, які звільняються із материнської клітини в слизовому пухирі при ослизненні оболонки.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Не охороняється. Необхідне створення альгорезерватів у межах районів, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Коршиков, 1953; Масюк, 1958; Царенко, 1990.

Автор: П. М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

СТИГЕОКЛОНІУМ ПУЧКУВАТИЙ

Stigeoclonium fasciculare Kütz.

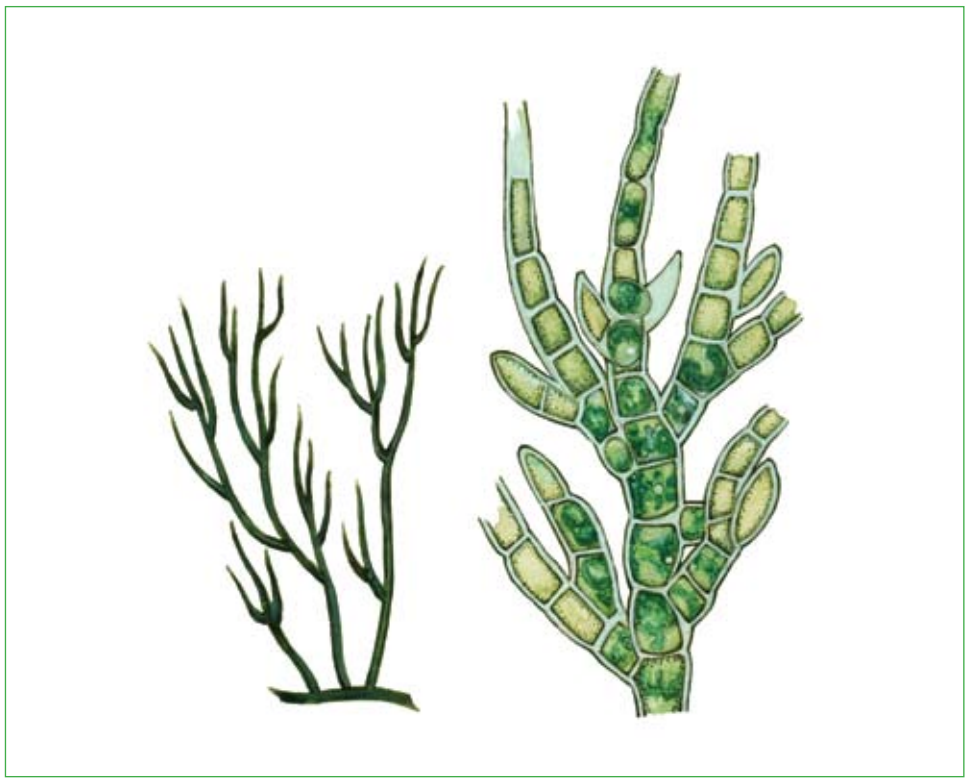

Родина Хетофорові — Chaetophoraceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид, важливий для морфо–еволюційного розуміння водоростей.

Ареал виду та його поширення в Україні
Диз'юнктивний євразійсько–афро–американо–австралійський ареал. Європа (Італія, Нідерланди, Німеччина, Україна, Франція), Азія (Китай, Ізраїль — Палестинська автономія), Африка (Судан), Америка (Бразилія, США), Нова Зеландія. Відома незначна кількість популяцій. Адм. регіони: Чк, Дн, Пл, Од.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється поодиноко в болотах, ставках. Окол. м. Дніпропетровська; ставок в заплавні р. Самара, окол. м. Новомосковськ Дніпропетровської обл.; окол. м. Одеса, Одеської обл.; Кременчуцьке водосховище, Полтавська, Черкаська обл. Спостерігається тенденція до зникнення.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування водойм).

Умови місцезростання
Перифітон водойм із стоячою водою та з уповільненою течією (серед обростань живих і відмерлих квіткових рослин та черепашок молюсків).

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань однорічна, кущикоподібна, до 5 см заввишки, слизувата. Головні нитки й гілки біля верхівок китицеподібно розгалужені, з довгим безбарвним багатоклітинним волоском або загостреною клітиною. Гілочки другого порядку короткі, висхідні, іноді дещо зігнуті та з такими ж закінченнями. Клітини головних ниток 10–11 мкм завширшки, їхня довжина дорівнює ширині або в 2 рази більша. Хлоропласт постінний, від вузько–стрічкового до майже повністю вистилаючого повздовжні стінки клітини. Розмножується вегетативним (акінети), нестатевим (2–4–жгутикові зооспори) та статевим (ізогамія — гамети дводжгутикові) способом.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесено до ЧКУ (1996). Необхідне створення альгорезерватів у межах місцезростань виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Мошкова, 1979; ЧКУ, 1996.

Автор: П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

БУЛЬБОХЕТА МАЙЖЕ КВАДРАТНА

Bulbochaete subquadrata Mrozińska–Webb

Родина Едогонієві — Oedogoniaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид з обмеженим ареалом, важливий для вивчення питань ареалогії водоростей та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Центрально–європейський (Польща, Україна) ареал поширення. Правобережно–поліський ареал в Україні. Адм. регіони: Вл, Жт.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється поодиноко. Оз. Біле, окол. с. Невір Любешівського р–ну Волинської обл.; ставок у заплаві р. Уборть, Поліський заповідник, окол. с. Селезівка Олевського р–ну Житомирської обл. Спостерігається тенденція до зникнення.

Причини зміни чисельності
Осушення боліт.

Умови місцезростання
Обростання вищих водних рослин (очерету, хвощів, сфагнових мохів та осок) на сфагнових болотах і в заболочених водоймах (pH 5,5–7,5).

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань однорічна, мікроскопічна, кущикоподібна з щетинками на кінцях гілочок. Рослина дводомна. Нанандрієвий вид. Андроспорангіальні клітини виникають на рослинах з оогоніями. Оогонії та ооспори кутастокулясті, майже квадратні, з сітчасто розміщеними бородавчастими виростами на мезоспорії. Клітини, що формують оогонії, нерідко різної довжини. Розмножується статевим (оогамія) і нестатевим (багатоджгутикові зооспори) шляхом. Ооспори утворює у червні–жовтні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесено до ЧКУ (1996). Охороняється у Поліському ПЗ. Необхідне створення альгорезерватів у межах районів (болотні масиви), де зростає вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Юнгер, 1985, 1987; ЧКУ, 1996.

Автор: П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ЕДОГОНІЙ КОСОПОРОВИЙ РІЗНОВИД ДОНСЬКИЙ

Oedogonium plagiostomum Wittr. ex Hirn var. *tanaiticum* Y.V. Roll

Родина Едогонієві — Oedogoniaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Таксон з обмеженим ареалом, важливий для вивчення питань ареалогії та альгосозології.

Ареал виду та його поширення в Україні
Регіональний ендем (Україна). Відома незначна кількість популяцій. Адм. регіони: Чн, Хр, См.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється поодинці: оз. в заплаві р. Десни, окол. м. Чернігова; оз. в заплаві р. Десни, окол. м. Новгород–Сіверський; р. Десна, окол. м. Сосниця; ставок в заплаві р. Клевань, окол. с. Сваркове Глухівського р–ну, Сумської обл.; затока р. Сіверський Донець, окол. с. Гайдари Зміївського р–ну Харківської обл. Спостерігається тенденція до зникнення.

Причини зміни чисельності
Антропогенне забруднення річок, евтрофування.

Умови місцезростання
Серед обростань вищих водних рослин і у товщі води у сплетіннях нитчастих водоростей на ділянках річок з уповільненою течією або в заплавних водоймах із стоячою водою. Трапляється у водах, що містять значну кількість кальцію.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань однорічна, мікроскопічна, багатоклітинна, ниткоподібна. Рослини дводомні. Вегетативні клітини жіночих та чоловічих рослин циліндричні, схожі за розмірами 14–27 мкм завширшки, 32–121 мкм завдовжки. Базальні клітини булавоподібні, видовжені. Розмножується статевим (оогонії обернено яйцеподібно–кулясті, розміщені по одному або по 2–3 поряд; ооспори яйцеподібно кулясті, з гладенькою оболонкою) і нестатевим (багатоджгутиковими зооспорами) шляхом. Ооспори утворює в липні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесено до ЧКУ (1996). Необхідне створення альгорезерватів у межах районів (річкові басейни), де зростає вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Ролл, 1948; Юнгер, Мошкова, 1993; ЧКУ, 1996.

Автор: П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

СИФОНОКЛАДУС МАЛЕНЬКИЙ

Siphonocladus pusillus (Kütz.) Hauck

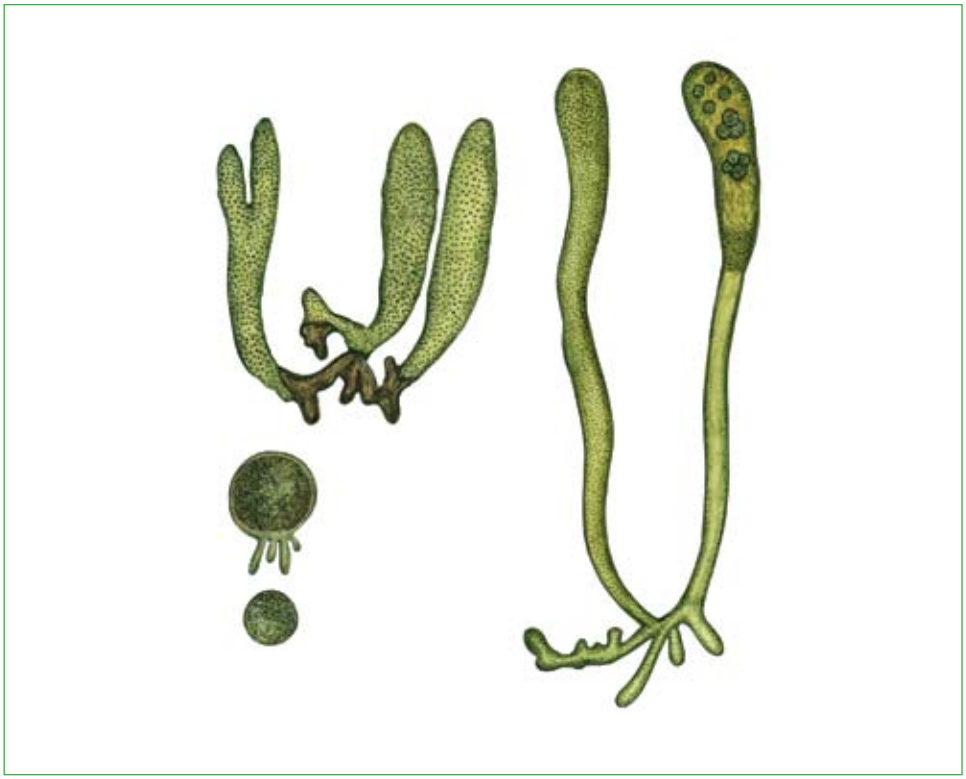

Родина Сифонокладові — Siphonocladaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний ендемічний вид Середземноморського басейну.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європейський ареал (древньосередземноморський). Відома незначна кількість популяцій. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється групами або окремими слannями. Чорне море: окол. м. Севастополь, Севастопольська бухта; Пд. берег Криму (вздовж Кара–Дагу).

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування).

Умови місцезростання
Морські акваторії, обростання на раковинах молюсків, камінні та скелях (на глибині 0,5–10 м), а також епіфіт на водоростях. Олігосапробіонт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань однорядна, розгалужена, ниткувата. Вертикальні пагони (3–5 см заввишки, до 1 мм завтовшки) однорядні, булавоподібної форми, розділені на сегменти прямими або навскісними перегородками. На кінцях горизонтальних ниток розвиваються присоски з торочкуватими краями. Розмножується нестатевим (зооспорами, апланоспорами та вегетативно) шляхом.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесено до ЧКУ (1996). Охороняється у Карадазькому ПЗ. Необхідно контролювати стан популяцій виду та формувати альгорезервати в місцях його зростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; ЧКУ, 1996; Zaitsev, Alexandrov, 1998.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ХЕТОМОРФА ЗЕРНОВА

Chaetomorpha zernovii Woronich.

Родина кладофорові — Cladophoraceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний ендемічний вид із локальним ареалом.

Ареал виду та поширення в Україні.
Чорноморський ареал. Адм. регіони: Хс, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, мало чисельні: Ягорлицько–Тарханкутський та Прикерченський регіони, Тендрівська затока, Чорноморський заповідник, Голопристанський р–н Херсонської обл.; Каркінітська затока, Кримський заповідник («Лебедині о–ви»), Роздольненський р–н; оз. Аджиголь, Феодосійський р–н; м. Чауда, г. Опук (Опукський заповідник), Керченська протока, Ленінський р–н.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
В обростаннях серед *Cladophora fracta*, *Lamprothamnion papulosum* та *Zannichellia pediculata* в морській воді на глибині 0,5–50 м.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань ниткувата, нерозгалужена, до 5 мм завдовжки та 10–18 мкм завтовшки, прикріплена до ґрунту масивною, майже циліндричною базальною клітиною, основа якої дископодібно розширена з рівними чи лопатеподібними краями. Клітини циліндричні, довжина їх в 2–5 раз перевищує ширину. Хлоропласт пристінний, пластинчастий з багаточисельними піреноїдами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в межах Кримського ПЗ («Лебедині о–ви»), Чорноморського БЗ та Опукського ПЗ. Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Маслов, Ткаченко, 2008; Мошкова, 1979; Садогурский, 1998, 2002; Ткаченко, Маслов, 2002.

Автори: П.М. Царенко, О.В. Герасимова, Ф.П. Ткаченко
Малюнок: Т.М. Немеровська

КЛАДОФОРА ВАДОРСЬКА

Cladophora vadorum (Aresch.) Kütz.

Родина Кладофорові — Cladophoraceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид із ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується каспійсько–середземно–морським та євро–атлантичним ареалом, трапляється уздовж чорноморських берегів Грузії, Росії, України, в Середземному морі, Атлантичному (Пн. Європа) океані. Широкобореальний вид. Відома незначна кількість популяцій. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Чорне море: Одеський, Керчинський та Тарханкут–Севастопольський регіони, Пд. берег Криму та Севастопольська затока. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
На камінні, раковинах молюсків, водних рослинах в солоній та морській воді псевдоліторалі та субліторалі.

Загальна біоморфологічна характеристика
Кущики густо розгалужені 2–50 см заввишки, прикріплені ризоїдами, які розвиваються лише в основі слані, інколи вільно плаваючі. Слань сформована із псевдодихотомічно і латерально розгалужених головних осей, які закінчуються пучками рясно розгалужених більш коротких гілочок при почерговому галужені, звично односторонньому, інколи трапляються кільця із 2–3 гілочок. Гілочки прямі або злегка зігнуті, особливо близько верхівки. Апікальні клітини довгі, загострені 27–65 мкм ширини, а довжина їх в 2,5–24 рази більша за ширину. Клітини слані циліндричні або злегка булавоподібні, 120–200 мкм завширшки, а їх довжина в 2–11 раз більша за ширину.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у ПЗ Карадазькому та «Мис Мартьян». Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975, 1992; Маслов и др., 1998; Садогурский, 1998; Ткаченко, 1991.

Автори: П.М. Царенко, Ф.П. Ткаченко
Малюнок: Т.М. Немеровська

КЛАДОФОРА ДАЛМАТСЬКА

Cladophora dalmatica Kütz.

Родина Кладофорові — Cladophoraceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид–індикатор стану та ступеня забруднення водного середовища.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується каспійсько–середземноморським та індо–атлантичним ареалом, належить до бореально–тропічної групи. Відомий з солоних водойм та морів Європи (Атлантичне узбережжя), Азії та Австралії. Виявлена незначна кількість популяцій. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі, в сукупності з іншими водоростями формує густий килим водоростей псевдоліторальної зони. Чорне море: Каркінітський, Тарханкут–Севастопольський, Керчинський, Одеський регіони, Пд. берег Криму; Чорноморський заповідник («Лебедині о–ви»), Роздольненський р–н. У формі окремих літофільних сланей, дернин, губчастими кулями, інколи трапляється в складі епіфітної синузії цистозіри.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження, скорочення площі природних кам'янистих біотопів, зміна берегової лінії.

Умови місцезростання
Переважно у морських водах, в псевдоліторальній зоні, на глибині 10–20 см і відкритих прибійних місцях, зрідка вище рівня води в щілинах та дрібних заглибленнях. Олігосапробіонт, індикатор стану прибережної зони моря.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дерники до 5 см заввишки, з ризоїдами в основі слані або вільноплаваюча форма до 50 см завдовжки. Слань сформована із псевдодихотомічно розгалужених головних осей, які закінчуються пучками рясно розгалужених коротких гілочок, а їх апікальні клітини до 30 разів більші ширини. Клітини циліндричні, бочкоподібні та булавоподібні, до 20 раз більші ширини. Розмноження статевим та безстатевим шляхом.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у ПЗ Карадазькому та «Мис Мартьян», Чорноморському БЗ і заказнику «Бухта Козача» (окол. м. Севастополь). Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зинова, 1967; Калугина–Гутник, 1975; Корженевский, Ена, Костин, 1999; Маслов и др., 1998; Мильчакова, 2003; Садогурський, 1999; Ткаченко, 1991.

Автори: Н.А. Мільчакова, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

КЛАДОФОРОПСИС ШКІРЯСТИЙ

Cladophoropsis membranacea (Hofm. Bang. ex C. Agardh) Börg.

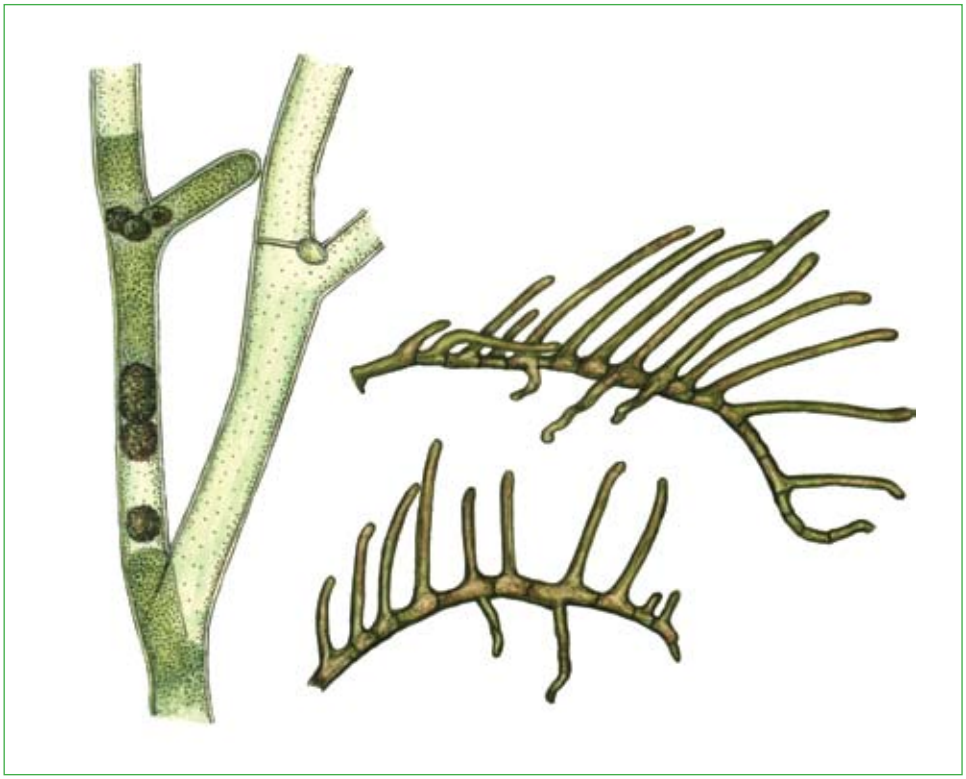

Родина Кладофорові — Cladophoraceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид з ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується середземноморським та пацифіко–атлантичним ареалом, трапляється поблизу Кримського узбережжя України, Канарських та Гавайських о–вів та в Карибському регіоні. Субтропічний вид. Відома обмежена кількість популяцій. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Чорне море: Севастопольська затока, Пд. берег Криму, Карадазький заповідник та заповідник «Мис Мартьян». Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
Морські води псевдоліторалі та субліторалі.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дерники або подушкоподібні скупчення чи сферичні кулеподібні утвори до 3–5 см у діаметрі, прикріплюються розгалуженими членистими нитками з присосками на кінцях відгалужень. Слань 150–200 мкм завтовшки, розмежована на сланкі нитки основи та вертикально підняті пагони, які рясно галузяться і сформовані із надто довгих клітин, що утворені поперечними перегородками. Клітини з дрібними, пластинчастими хлоропластами, кожний з 1 піреноїдом. Безстатеве розмноження зооспорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в ПЗ Карадазькому та «Мис Мартьян». Необхідне створення альгорезерватів у межах акваторій, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Евстегнеева, 1993; Калугина–Гутник, 1975, 1992; Маслов и др., 1998.

Автори: І.І. Маслов, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

РОЯ АНГЛІЙСЬКА

Roya anglica G.S. West in Hodgetts

Родина Мезотенієві — Mesotaeniaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний, зникаючий вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Голарктичний вид. Європа (Велика Британія, Німеччина, Норвегія, Словаччина, Україна, Фінляндія, Франція) та Пн. Америка (Канада, США). Формує три локалітети. Адм. регіони: Жт, Кв, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється зрідка, поодиноко: струмок, Ужанського НПП Велико–Березнянського р–ну Закарпатської обл., ґрунти з території Поліського ПЗ Овруцького р–ну Житомирської обл. та з окол. м. Києва.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (забруднення водойм, меліоративні заходи).

Умови місцезростання
На болотах та в струмках, серед заростей мохів та скупчень ниткуватих водоростей, зрідка у ґрунті.

Загальна біоморфологічна характеристика
Одноклітинна водорість циліндричної (частіше асиметричної) форми, клітини прямі або трохи зігнуті й звужені до кінців, 54–96 мкм завдовжки, 6,8–8,4 мкм завширшки. Хлоропласт один, пластинчастий або частіше з поздовжніми ребрами, піреноїдів 2–6, розташовуються у вигляді осьового ряду. Оболонка гладенька безбарвна, на кінцях дещо потовщена. Зигоспори кулясті, з гладенькими оболонками, 20–26 мкм діаметром.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Поліському ПЗ, Ужанському НПП. Необхідне збереження водойм та гідрофітоценозів, створення альгорезерватів у межах зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Костіков, Романенко, Демченко та ін., 2001; Масюк, Лилицкая, 1996; Царенко, Ступина, Коваленко та ін., 1997.

Автори: О.А. Петльований, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

СПІРОГІРА РЕЙНГАРДА

Spirogyra reinhardii Chmiel. emend. Gauth.–Lièvre

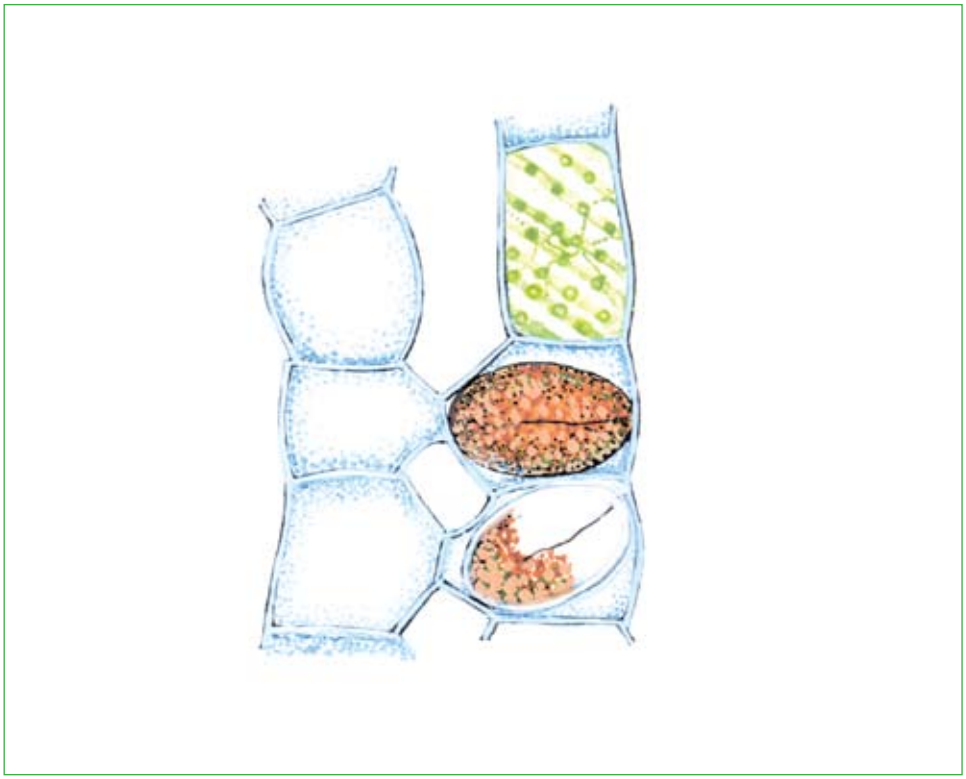

Родина Спірогірові — Spirogyraceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний, описаний з водойм України вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Вид з диз'юнктивним типом ареалу. Європа (Росія, Україна), Азія (Китай), Африка (Марокко) та Пд. Америка (Бразилія, Парагвай). Відомі два локалітети в Україні. Адм. регіони: Чн, Дц.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, трапляється зрідка, поодиноко: болото у заплаві р. Сіверський Донець, НПП «Святі Гори» Краснолиманського р–ну Донецької обл. та болото Сосницького р–ну Чернігівської обл.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (забруднення та порушення заплавної системи великих річок).

Умови місцезростання
Зустрічається у застійних прибережних ділянках великих річок або у заплавних водоймах — озерах, болотах, інколи — ґрунтах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Нитчаста зелена водорість, клітини 85–117 мкм завширшки, довжина дорівнює ширині або втричі її перебільшує, поперечні стінки клітин гладенькі. Хлоропластів 3–6, стрічкоподібні, з невеликою кількістю обертів спіралі та декількома піреноїдами. Статевий процес — кон'югація (драбинчастого типу). Кон'югаційний канал утворюється обома клітинами. Сприймальні клітини з боку каналу слабко здуті, клітини без кон'югаційної пари не здуті. Зигоспори еліпсоїдні, 65–100 мкм завширшки, 97,5–175 мкм завдовжки. Екзоспорій тонкий, безбарвний, гладенький, мезоспорій товстий, коричневий з сітчастими потовщеннями. Розмноження вегетативне (розрив чи фрагментація ниток) або статеве (зигоспори).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охорона заплав великих річок та прилеглих лісових масивів, створення альгорезерватів у межах зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Костикова, Литвинова, Скорик, 1989; Паламар–Мордвинцева, Шинданович, 1998, 2000; Рейнгардт, 1916; Рундіна, 1988; Хмелевский, 1889а, б.

Автори: О.А. Петльований, Г.М. Паламар–Мордвинцева, М.О. Коніщук
Малюнок: Т.М. Немеровська

ГОНАТОЗІГОН ВОЛОХАТИЙ

Gonatozygon pilosum Wolle

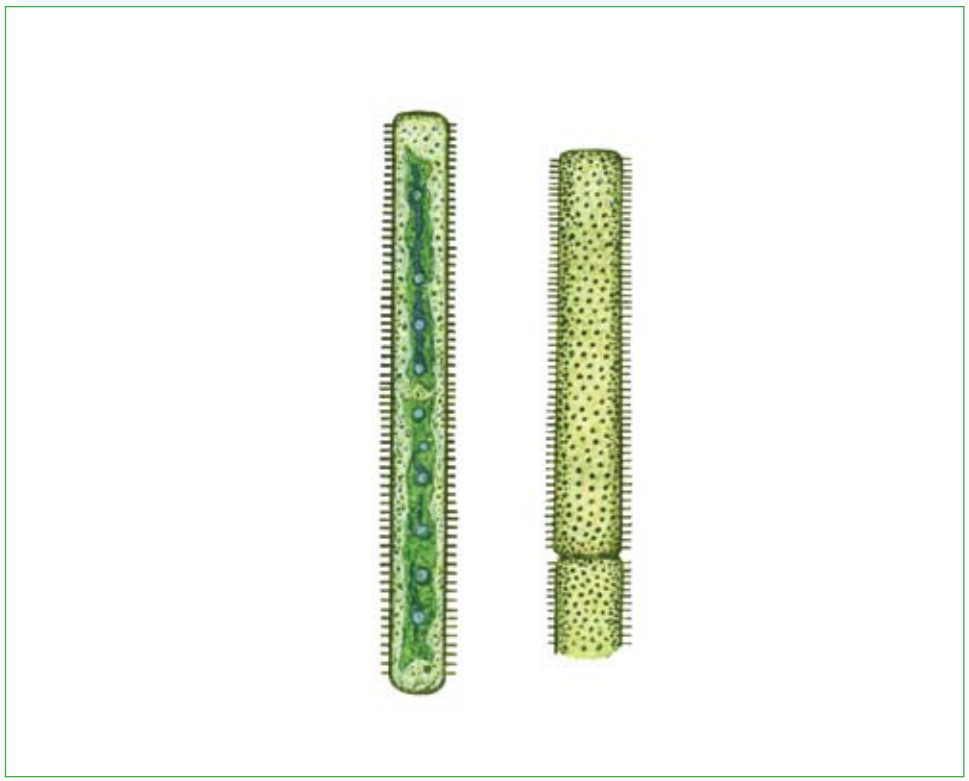

Родина Гонатозигові — Gonatozygaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид із ареалом, що зменшується, представник архаїчної групи десмідієвих водоростей.

Ареал виду та його поширення в Україні
Диз'юнктивно–космополітний. Європи (Велика Британія, Іспанія, Латвія, Португалія, Росія, Україна), Азія (Індія, Індонезія, Казахстан, Китай, Росія, Шрі–Ланка, Японія), Африка (Нігерія), Пн. Америка (США), Пд. Америка (Бразилія, Колумбія, Чілі) та Нова Зеландія. Зх.-поліський локалітет. Адм. регіон: Вл.

Чисельність та структура популяцій
Локально, дуже рідко, поодиноко: болото Біле, окол. с. Лишнівка Маневицького р–ну Волинської обл.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (меліоративні заходи, випас худоби, забруднення водойм та знищення усталених водних біоценозів).

Умови місцезростання
Асоційовано з вищою водяною рослинністю та у бентосі уздовж берегів озер, у болотах, торфовищах, рідше річках.

Загальна біоморфологічна характеристика
Одноклітинна водорість, здатна утворювати короткі дуже ламкі зелені нитки. Клітини циліндричні, прямі, із зрізаними нерозширеними кінцями, 190–260 мкм завдовжки, 10–16 мкм завширшки, довжина клітин перевищує ширину в 15–20 разів. Оболонки безбарвні, густо вкриті дрібними прямими волосоподібними шипами, 2,5–5 мкм завдовжки. Хлоропластів зазвичай по 2, піреноїдів в кожному з них до 6. Зигоспори невідомі.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Відмова від проведення меліоративних робіт, заборона випасу худоби, створення альгорезерватів у межах болотних ценозів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Паламарь, 1960; Паламар–Мордвинцева, 1984, 2003; Паламар–Мордвинцева, Петлеванный, 2000.

Автори: О.А. Петльований, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ГЕНІКУЛЯРІЯ СПІРОТЕНІЄВА

Genicularia spirotaenia (de Bary) de Bary

Родина Гонатозигові — Gonatozygaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний для світової флори вид та рід із ареалом, що зменшується, представник архаїчної групи десмідієвих водоростей.

Ареал виду та його поширення в Україні
Вид характеризується диз'юнктивним поширенням. Європа (Велика Британія, Естонія, Латвія, Німеччина, Росія, Україна), Азія (Казахстан, Росія), Пн. Америка (США), Пд. Америка (Чілі) та Нова Зеландія. Відомий один західноукраїнський локалітет. Адм. регіон: Лв.

Чисельність та структура популяцій
Локально, дуже рідко, поодиноко: болото в околицях м. Львова.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (органічне забруднення водойм та меліоративні заходи).

Умови місцезростання
У бентосі або асоційовано з вищою водною рослинністю уздовж берегів озер та у болотах, часто серед *Sphagnum*.

Загальна біоморфологічна характеристика
Одноклітинна зелена водорість, здатна утворювати короткі ламкі нитки. Клітини циліндричні, сильно витягнуті, майже прямі або злегка зігнуті, на кінцях зрізані та трохи розширені, 200–400 мкм завдовжки, 20–25 завширшки, ширина кінців 27–29 мкм, довжина клітин перевищує ширину в 10–20 разів. Хлоропластів 2–3, стрічкоподібні, спірально закручені, утворюють 4,5–7,5 обертів, з численними піреноїдами. Статевий процес — кон'югація. Зигоспори кулясті, з гладенькими оболонками, 48–57 мкм діаметром, формуються у кон'югаційному каналі між двома клітинами. Розмноження вегетативне (поділ клітини навпіл та при розпаданні ниток) та статеве (зигоспори).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Створення альгорезерватів у межах болотних ценозів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Паламар–Мордвинцева, 1984, 2003; Gutwiński, 1892.

Автори: О.А. Петльований, О.В. Герасимова
Малюнок: Т.М. Немеровська

ПЕНІУМ БОРГЕ

Penium borgeanum Skuja

Родина Гонатозігові — Gonatozygaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид, європейський ендемік, представник архаїчної групи десмідієвих водоростей.

Ареал виду та його поширення в Україні
Аркто–альпійський вид з європейським типом ареалу (Латвія, Швеція, Україна). Формує диз'юнктивний ареал на території України (Карпатський та степовий). Адм. регіони: Зк, Дц.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, здебільшого у гірських районах, трапляється зрідка, поодиноко: водойми Карпатського біосферного заповідника — Мармороський, Угольсько–Широколужанський масиви, струмки Ужанського НПП та струмок поміж виходів граніту, відділення «Кам'яні Могили» Українського степового ПЗ.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування, меліоративні заходи).

Умови місцезростання
Болота, торфовища, озера, заплави річок та струмки.

Загальна біоморфологічна характеристика
Одноклітинна водорість циліндричної форми, 19–27 мкм завдовжки, 8–14 мкм завширшки, злегка перетягнута посередині. Кінці клітин заокруглено–притуплені, оболонка гладенька, без поясків. Хлоропласти з 2 помітними поздовжніми ребрами, з 1 центральним піреноїдом. Статевий процес — кон'югація. Зигоспори 19–32 мкм завдовжки, 24–27 мкм завширшки, 13–16 мкм завтовшки, ширина перешийку — 13–17 мкм, жовто–коричневі, Н–подібної форми, гладенькі з горбкуватими прикрасами на кутах. Розмноження вегетативне (поділ клітини нав піл) та статеве (зигоспори).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Створення мережі альгорезерватів у районах зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Паламар–Мордвинцева, 1978, 1999, 2003; Петлеванный, 2001; Царенко та ін., 1997; Царенко, Парчук, 1998.

Автори: О.А. Петльований, О. П. Білоус
Малюнок: Т.М. Немеровська

БАМБУЗІНА БРЕБІССОНА

Bambusina brebissonii Kütz. ex Kütz.

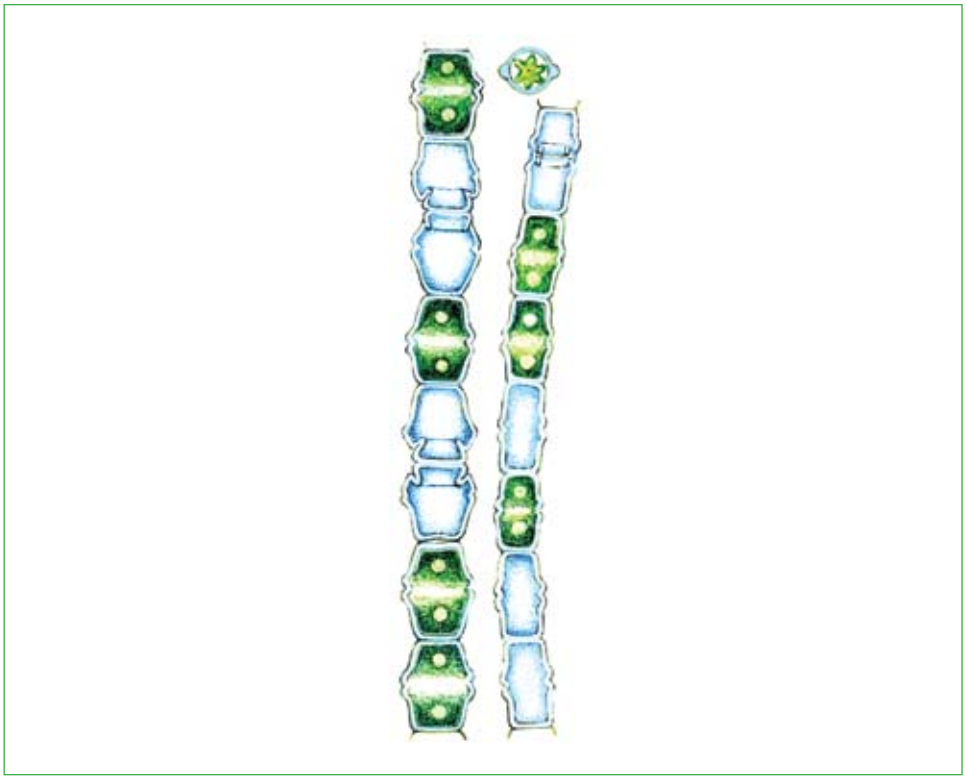

Родина Десмідієві — Desmidiaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид із ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Диз'юнктивний євразійсько–афро–амери кано–австралійський ареал (відомий з усіх континентів, крім Антарктиди), трапляється дуже рідко. Розрізнені локалітети в Україні (Полісся, Лісостеп, Степ, Карпати), переважна більшість з яких відомі з минулого століття. Сучасні знахідки відзначені в Карпатах та Волинському Поліссі. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Лв, Зк, Хр, Дц.

Чисельність та структура популяцій
Локально, дуже рідко, поодиноко: оз. Гропа, НПП «Стужиця», Міжгірського р-ну Закарпатської обл. та болота Черемського ПЗ Маневицького р-ну Волинської обл.

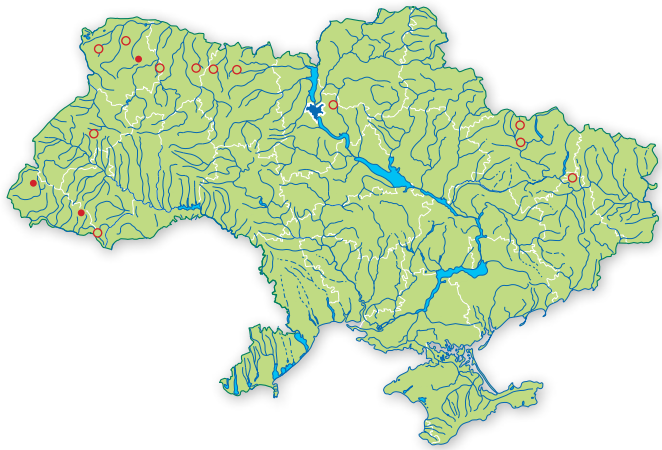

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (меліоративні заходи, органічне та хімічне забруднення водойм).

Умови місцезростання
Асоційовано з вищою водяною рослинністю (часто серед мохів), у бентосі та планктоні уздовж берегів озер, у болотах, торфовищах, заплавних водоймах, звичайно у кислих оліготрофних водах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Ниткувата водорість, нитки неприкріплені, зелені, слабко зігнуті. Клітини бочкоподібні, з хвилястими боками посередині, зрізаною верхівкою, при погляді зверху — круглі з двома протилежними сосочками по боках, 24–30 мкм завдовжки, 14–25,5 мкм зав ширшки, слабко перетягнуті. Статевий процес — кон'югація. Зигоспори еліпсоїдні, заокруглені або прямокутні, гладенькі, 25–37 мкм завдовжки, 16–23 мкм завширшки. Розмноження вегетативне (поділ клітин навпіл, розпад ниток) та статеве (зигоспори).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Черемському ПЗ та НПП «Стужиця». Відмова від проведення меліоративних робіт, створення альгорезерватів у межах болотних масивів, де зростає вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Паламар–Мордвинцева, 1986; Паламар–Мордвинцева, Петльований, 2009.

Автори: О.А. Петльований, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ДЕСМІДІУМ БЕЙЛІ

Desmidium baileyi (Ralfs) Nordst.

Родина Десмідієві — Desmidiaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид із ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Диз'юнктивно в країнах Європи (Росія, Україна, Фінляндія), Азії (Китай, Мьянма, Росія, Японія), Африки (низка країн), Пн. Америки (Канада, Панама, США), Пд. Америки (Бразилія) та Нової Зеландії, проте трапляється зрідка. Відомий на Поліссі. Адм. регіони: Вл, Кв.

Чисельність та структура популяцій
Локально, дуже рідко, поодиноко: оз. Рибне в окол. м. Києва (біотоп зруйновано), оз. Охотин, заказник «Любче» Ковельського р–ну Волинської обл.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (меліоративні заходи, використання водойм для тваринництва, евтрофування).

Умови місцезростання
Асоційовано з вищою водяною рослинністю та харовими водоростями, у бентосі та планктоні уздовж берегів озер, у болотах, звичайно у кислих водах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Ниткувата водорість, нитки зелені неприкріплені, прямі. Клітини чотирикутні, 16–22 мкм завдовжки, 19–24 мкм завширшки, 16 мкм завтовшки, з ледве помітною серединною перетяжкою. Верхівка увігнуто–виямчаста, трихвиляста, з 2–3 прямо зрізаними відростками, за допомогою яких приєднуються сусідні клітини, зверху клітини прямокутні або трикутні з прямими боками. Оболонка гладенька. Хлоропласти з одним центральним піреноїдом. Статевий процес — кон'югація. Зигоспори еліпсоподібні. Розмноження вегетативне (поділ клітин навпіл та розпад ниток) і статеве (зигоспори).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Не охороняється. Відмова від проведення меліоративних робіт, створення альгорезерватів у районах зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Паламар–Мордвинцева, 1986; Царенко, Михайлик, Демченко, Петльований, 2001.

Автори: О.А. Петльований, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ООКАРДІУМ ПРОСТЯГНУТИЙ

Oocardium stratum Nägeli

Родина Десмідієві — Desmidiaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Єдиний представник десмідієвих водоростей з вапняковою обгорткою навколо клітини. Розвивається в алкифільних умовах на вапняках. Представник невеликої екологічної групи аерофітних десмідієвих водоростей.

Ареал виду та його поширення в Україні
Рідкісний у світовому масштабі вид та рід, найчастіше трапляється у Європі (Австрія, Велика Британія, Німеччина, Україна, Франція), також зареєстрований у Азії (Індія, Грузія), Пд. та Центральній Америці (США, Куба). Єдиний пд.-кримський локалітет. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Вузьколокальна популяція, невеличкими колоніями: Кримські гори, окол. м. Ялта, Кримський ПЗ, каміння струмка Сари–Су (р. Альма).

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження, зокрема несанкціонована рекреація.

Умови місцезростання
Аерофітно на вапняковому камінні серед струмків та невеличких річок.

Загальна біоморфологічна характеристика
Клітини зібрані в колонії кулястої форми, 1–2 мм у діаметрі, прикріплені до субстрату і складаються з радіальних слизових трубочок інкрустованих вапном. Трубочки розширюються до поверхні колонії (інколи здатні галузитися) на їх верхівці розташовується по одній клітині перпендикулярно до осі трубочки. Клітини еліптичні, дещо асиметричні, слабко перетягнуті, 18–20 мкм завдовжки, 18–24 завширшки, 17 мкм завтовшки. Статевий процес — кон'югація. Зигоспори чотирикутні або поліедричні, з кількома сосочкоподібними виступами, 15–20 мкм у діаметрі. Розмноження вегетативне (поділ клітини навпіл) та статеве (зигоспори).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони. Охороняється на території Кримського ПЗ. Доцільне формування альгорезервату (абсолютно заповідний режим) у межах струмка Сари–Су (р. Альма).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Воронихин, 1932; Паламар–Мордвинцева, 1986.

Автори: О.А. Петльований, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

НІТЕЛА СТРУНКА

Nitella gracilis (J.E. Sm.) C. Agardh

Родина Нітелові — Nitellaceae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний реліктовий вид із ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Диз'юнктивно на різних континентах, проте дуже рідко. Відома незначна кількість популяцій. Адм. регіони: Вл, Жт, Лв, Хр, Хс.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється невеличкими групами, інколи утворюючи значні скупчення. Болото в окол. м. Харкова; меліоративний канал в окол. с. Люб'язь Любешівського р–ну Волинської обл.; ефемерні водойми в окол. с. Майдан–Копищанський Олевського р–ну; канави Зеремлянського лісництва Барановського р–ну Житомирської обл.; стояча водойма в окол. м. Львова; Дніпровський лиман у межах Херсонської обл.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (забруднення водойм, меліорація).

Умови місцезростання
Розвивається у бідних на азот водоймах різного типу (озерах, болотах, канавах), звичайно у літоральній зоні.

Загальна біоморфологічна характеристика
Макроскопічна кущикоподібна зеленувата, до жовто–коричневого віддінку, однодомна водорість, 15–20 см заввишки. Стебла галузисті, 0,3–0,4 мм в діаметрі. Кільця складаються з 5–7 розпростертих листочків. Листки 2–3–кратно вилчасті, в середніх та нижніх кільцях до 4 см завдовжки, конічно загострені на верхівці. Гаметангії об'єднані або роздільні, оогонії поодинокі, еліпсоїдні або злегка яйцеподібні, 280–530 мкм завдовжки, 225–470 мкм завширшки, спіральні клітини утворюють 8–9 закрутів, коронка 24–42 мкм заввишки; ооспори 250–375 мкм завдовжки, 220–240 мкм завширшки; антеридії округлі 200–350 мкм у діаметрі.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Не охороняється. Збереження водойм, у межах яких виявлений вид, створення на їх основі альгорезерватів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Формує асоціативні угруповання для розвитку безхребетних та розмноження риб.

Основні джерела інформації
Raciborski, 1910; Матвієнко, 1938; Погребняк, 1953; Струк, Борисова, Гриньов, 2008; Борисова, Орлов, 2009.

Автори: П.М. Царенко, О.А. Петльований
Малюнок: Т.М. Немеровська

НІТЕЛА НАЙТОНША

Nitella tenuissima (Desv.) Kütz.

Родина Нітеллові — Nitellaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид із ареалом, що зменшується. Релікт.

Ареал виду та його поширення в Україні
Євразійський диз'юнктивний ареал. Трапляється у водоймах Європи (Велика Британія, Греція, Іспанія, Італія, Німеччина, Португалія, Угорщина, Україна, Франція, Швеція, Швейцарія) та Азії (Росія). Диз'юнктивні два локалітети: лісостеповий та карпатський. Адм. регіони: Чц, Чк.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, трапляється зрідка: гирло р. Тясмин (Кременчуцьке водосховище), Чигиринського р–ну Черкаської обл. та р. Мехидря (доплив р. Серет), Сторожинецького р–ну Чернівецької обл.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (хімічне забруднення водойм), меліоративні заходи.

Умови місцезростання
Невеликі торфові водойми (ями, калюжі, озера), зрідка у проточних водах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Макроскопічна однодомна водорість, до 10 см заввишки, інкрустована вапном. Стебла зелені, близько 0,3 мм у діаметрі, слабко галузисті. Кільця з 6 коротких розпростертих листків, в спороносних кільцях листки 3–4–кратно вилчасті, перші листкові членики короткі, других — 6–7, третіх — 4–6, четвертих — 2–5, з яких окремі знову можуть бути вилчасті, з 3–4 п'ятими члениками, кінцеві членики довгі, двоклітинні, нижня клітина незвужена, зрізана на верхівці, де за шириною лише трохи перевищує основу останньої клітини, верхівкова клітина довга, вузька, загострена. Гаметангії утворюються у других та третіх розвилках листка, часто розділені. Оогонії поодинокі, кулясті або широкоеліпсоїдні 230–280 мкм завдовжки, 215–230 мкм завширшки, дозрілі до 400 мкм завдовжки (без коронки), 260 мкм завширшки, спіральні клітини утворюють 9 закрутів, коронка неопадаюча, 25–40 мкм заввишки, 40–50 мкм завширшки. Ооспори округло–еліптичні, 200–250 мкм завдовжки, 175–200 мкм завширшки, ребер 7–8, тендітні. Антеридії близько 175 мкм у діаметром.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Не охороняється. Збереження водойм, у яких виявлено вид та формування альгорезерватів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Формує асоціативні угруповання для розвитку безхребетних та розмноження риб.

Основні джерела інформації
Голлербах, Паламар–Мордвинцева, 1991.

Автори: Г.М. Паламар–Мордвинцева,
О.А. Петльований, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ТОЛІПЕЛА ПРОЛІФЕРУЮЧА

Tolypella prolifera (Ziz. ex A. Braun) Leonhar.

Родина Нітелові — Nitellaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид з диз'юнктивним ареалом, що зменшується. Релікт.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європа, Азія, Пн. та Пд. Америка. Два локалітети із заплавних водойм рівнинної частини лісостепової та степової зони. Адм. регіони: Чк, Дц.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється групами з декількох рослин, зрідка, спостерігається тенденція до зникнення. Заплавна водойма р. Дніпро, окол. с. Келеберда Черкаської обл. та заплавна водойма р. Сіверський Донець Станично–Луганського відділення Луганського ПЗ.

Причини зміни чисельності
Антропогенне та рекреаційне навантаження (забруднення річок, руйнування біотопів заплави великих річок).

Умови місцезростання
Стоячі та слабко проточні, неглибокі водойми (канави, рови, заплавні водойми великих річок, ями, ефемерні водойми, ставки).

Загальна біоморфологічна характеристика
Макроскопічна галузиста, груба, міцна, зверху розлога, однодомна, сірувато– або коричнювато–зелена, рівномірно інкрустована вапном водорість, 20–40 см заввишки. Стебла поодинокі, густо галузисті в середній та верхній частині, понад 1 мм у діаметрі. Кільця двох видів: розпростерті безплідні з 6–20 простих листків та щільно зібрані плодоносні з 5–7 складних листків. Безплідні листки досить довгі, товсті та грубі 3–5–клітинні, що поступово звужуються до верхівки. Плодоносні листки короткі, складні, розгалужені, але з чітко відокремленою основною віссю, з 2–3 листками, які мають вузли. Листочки по 3–4 в кожному вузлі, широко розходяться, з 3–5 апікальними клітинами, які звужуються до верхівки, а кінцева має загосрену конічну форму. Гаметангії об'єднані, оогонії частіше по 2–4, іноді поодинокі, еліпсоїдні, 420–470 мкм завдовжки, 335–375 мкм завширшки, спіральні клітини утворюють 10–12 закрутів коронка неопадаюча 50–55 мкм заввишки; антеридії зазвичай сидячі, зрідка стебельчасті, округлі 235–250 мкм у діаметрі.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у Луганському ПЗ. Потребує формування альгорезерватів у місцях зростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Формує асоціативні угруповання для розвитку безхребетних та розмноження риб.

Основні джерела інформації
Голлербах, Паламар–Мордвинцева, 1991; Петлеванный, 2000.

Автори: О.А. Петльований, П.М. Царенко, Г.М. Паламар–Мордвинцева
Малюнок: Т.М. Немеровська

НІТЕЛОПСІС ПРИТУПЛЕНИЙ

Nitellopsis obtusa (Desv. in Loisel) J. Groves

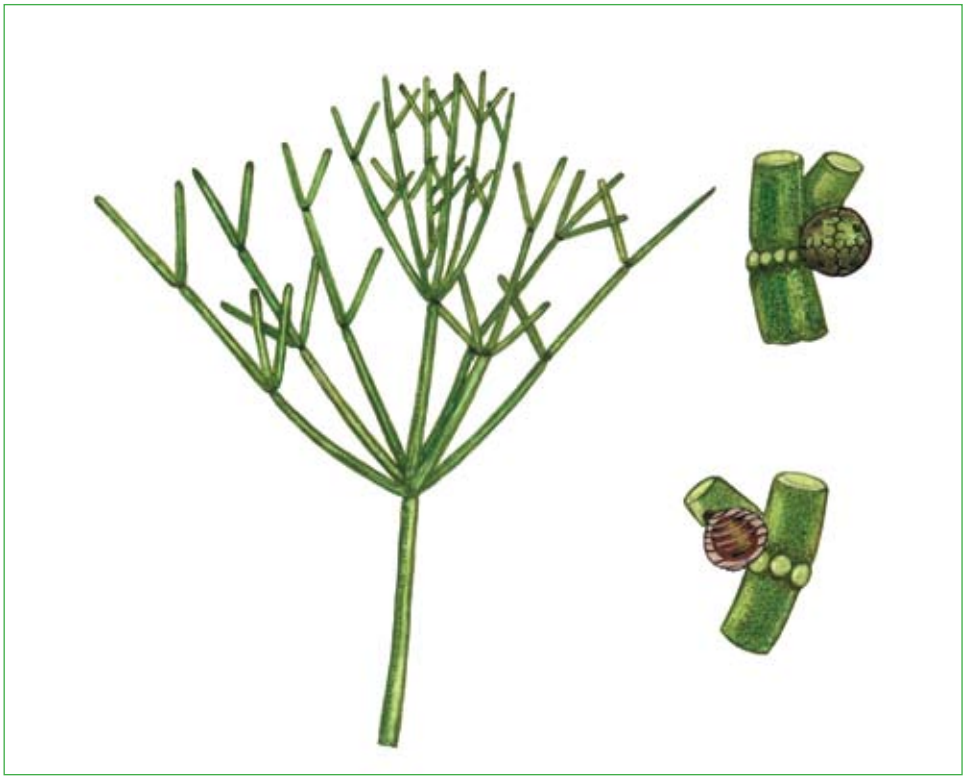

Родина Нітелопсидові — Nitellopsidaceae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид із ареалом, що зменшується. Релікт.

Ареал виду та його поширення в Україні
Євразійський. Виявлений у Поліссі, Лісостепу та Степу. Найбільш відомий із степової зони. Адм. регіони: Вл, Кв, Чк, Хр, Дц, Од, Мк, Хс.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється ізольованими групами, зазвичай, рослини одного місцезростання є лише жіночими або чоловічими, що є наслідком здатності до вегетативного розмноження.

Причини зміни чисельності
Антропогенне та рекреаційне навантаження (замулення глибоких озер, руйнування біотопів заплави річок, евтрофування).

Умови місцезростання
Розвивається у прісних стоячих (глибокі озера, ставки, канави) або слабко проточних водоймах, зрідка у неглибоких солонуватих водах лиманів.

Загальна біоморфологічна характеристика
Макроскопічна галузиста дводомна, зеленкувата до коричнюватого відтінку водорість, 30–50 см заввишки (у глибоких водах до 1 м). Стебла міцні, слабко галузисті, до 2 мм в діаметрі; з нижніх вузлів, які занурені в мул, формуються ризоїдоподібні гілки, вузли яких перетворюються у великі білі зіркоподібні бульбочки. Міжвузля до 20 см завдовжки, майже рівні довжині листків. Кільця з 5–7 прямих листків. Листки довгі, з 2–3 члеників, з листочками в 1–2 вузлах, інколи без них, верхівкова клітина загострена або з шипиком. Гаметангії поодинокі або парні; оогонії майже кулясті 1100–1400 мкм завдовжки, 1000–1200 мкм завширшки; антеридії округлі 880–1100 мкм у діаметрі.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Не охороняється. Необхідне формування альгорезерватів у місцях зростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Формує асоціативні угруповання для розвитку безхребетних та розмноження риб.

Основні джерела інформації
Голлербах, Паламар–Мордвинцева, 1991; Паламарь–Мордвинцева, Борисова, 2006; Паламар–Мордвинцева, Царенко, 2004; Ролл, 1926; Погребняк, 1953; Мінічева, 1999.

Автори: П.М. Царенко, О.А. Петльований
Малюнок: Т.М. Немеровська

ХАРА БРАУНА

Chara braunii C.C. Gmellin

Родина Харові — Characeae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Вид з диз'юнктивним ареалом. Релікт.

Ареал виду та його поширення в Україні
Диз'юнктивно на усіх материках. Формує в Україні три локалітети: карпатський, південно–центральний та приазово–чорноморський. Адм. регіони: Зк, Дн, Хр, Од, Хс, Зп, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Локальні популяції нечисленні. Спостерігається тенденція до скорочення.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (знищення екотопів та евтрофування водойм).

Умови місцезростання
Бентос мілких стоячих водойм (ставки, ями, канави, рисові поля), зрідка річки (застійні ділянки). Віддає перевагу теплим водам.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань однорічна, заввишки до 60 см, кущикоподібна, часто розлога, із прозоро–зеленими гнучкими стеблами без кори та листками завдовжки до 2 см, іноді слабко інкрустована. Розмножується статевим шляхом (парні оогонії та антеридії утворюються в одному вузлі). Оогонії широкоовалоїдні, ооспори еліпсоїдноцилін-дричні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесений до ЧКУ (1996). Потребує створення альгорезерватів у відомих місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Формує асоціативні угруповання для розвитку безхребетних та розмноження риб.

Основні джерела інформації
Голлербах, Паламар–Мордвинцева, 1991; ЧКУ, 1996.

Автори: Г.М. Паламар–Мордвинцева,
П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ХАРА СИВІЮЧА

Chara canescens Desv. et Loisel in Loisel

Родина Харові — Characeae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Схі.-європейський та середньоазійський ареал. Причорноморський диз'юнктивний локалітет. Адм. регіони: Од, Мк, Хс, Зп, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Локальні популяції невеликі. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (забруднення водойм хімічними речовинами, нафтою).

Умови місцезростання
Бентос бухт, заток та інших водойм, пов'язаних з морем, а також континентальних солонуватих, іноді — прісних водойм.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань однорічна у вигляді невеликих щетинистих кущиків, часто слабко інкрустована вапном. Стебло досить міцне. Кора правильно–трубчаста, зрідка зі слідами вторинних корових трубок. Листки зазвичай короткі, до 17 мм, дещо зігнуті. Рослина дводомна. Розмножується статевим шляхом (оогамія). Властивий партеногенез, який невідомий у інших харових водоростей. Оогонії еліпсоїдні, еліпсоїдновитягнуті, ооспори еліпсоїднооберненояйцеподібні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесений до ЧКУ (1996). Охороняється у Кримському ПЗ. Необхідно формувати альгорезервати у відомих місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Формує асоціативні угруповання для розвитку безхребетних та розмноження риб.

Основні джерела інформації
Голлербах, Паламар–Мордвинцева, 1991; ЧКУ, 1996.

Автори: П.М. Царенко,
Г.М. Паламар–Мордвинцева
Малюнок: Т.М. Немеровська

ХАРА ВИТОНЧЕНА

Chara delicatula C. Agardh

Родина Харові — Characeae.

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид з диз'юнктивним ареалом. Релікт.

Ареал виду та його поширення в Україні
Євразійський та афро–американський вид. Європа (Бєларусь, Велика Британія, Данія, Іспанія, Литва, Німеччина, Норвегія, Португалія, Росія, Україна, Франція, Швеція, Швейцарія), Азія (Узбекистан, Японія), Пн. Америка, Пд. Африка. Карпатсько–західнополіський ареал (виявлено шість популяцій). Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Локальні популяції чисельні, проте кількість рослин у них зменшується.

Причини зміни чисельності
Знищення екотопів, забруднення та евтрофування водойм.

Умови місцезростання
Прісноводні ставки, кар'єри та озера, зрідка у водоймах з проточною водою.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань однорічна, невелика, заввишки до 20 см, зеленуватого до сірувато–зеленого кольору, іноді витягнута, слабко кущиста, помірно інкрустована вапном. Стебла прямостоячі, досить міцні. Характеризується виступаючими коровими трубками, а також наявністю (у деяких форм виду) білих кулястих одноклітинних бульбочок на нижніх частинах стебла. Листки рівновеликі на всьому стеблі, завдовжки 7–13 мм, на самій верхівці вкорочені. Рослина однодомна. Розмножується статевим (оогамія) та вегетативним (бульбочками) шляхом. Оогонії яйцеподібні, ооспори еліпсоїдні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид занесено до ЧКУ (1996). Охороняється в Поліському та Черемському ПЗ. Необхідно формувати альгорезервати у місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Формує асоціативні угруповання для розвитку безхребетних та розмноження риб.

Основні джерела інформації
Голлербах, Паламар–Мордвинцева, 1991; ЧКУ, 1996; Паламарь–Мордвинцева, Борисова, 2006; Паламар–Мордвинцева, Царенко, 2004; Царенко та ін., 2001; Борисова, Орлов, 2009.

Автори: П.М. Царенко,
Г.М. Паламар–Мордвинцева
Малюнок: Т.М. Немеровська

ХАРА МОХУВАТА

Chara muscosa J. Groves et Bull.–Webst.

Родина Харові — Characeae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом, дуже рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні
Євразійський диз'юнктивний ареал поширення. Рідкісний вид світової флори; відомо лише кілька локалітетів у Європі (Ірландія, Україна, Хорватія) та Азії (Казахстан). Західнополіський ареал. Адм. регіон. Вл.

Чисельність та структура популяцій
Локальні нечисленні популяції. Оз. Пісочне Шацького р–ну, оз. Черемське Маневицького р–ну.

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив (евтрофування водойм).

Умови місцезростання
Бентос мезотрофних водойм (озера) з водою підвищеної мінералізації.

Загальна біоморфологічна характеристика
Слань у вигляді рясно галузистих кущиків 5–7 см заввишки (зрідка вище), які нагадують дернинки мохів, темно–зелена, слабко інкрустована. Кора правильно двотрубчаста, з дуже великими первинними і дрібними вторинними коровими трубками. Шипи поодинокі, довгі. Рослина розмножується статевим шляхом, однодомна. Оогонії та антеридії утворюються в одному вузлі. Оогонії еліпсоїдні з великою, віялоподібною коронкою. Ооспори темно–коричневі до чорних.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Вид охороняється на території Шацького НПП та Черемського ПЗ. Необхідно контролювати стан популяцій виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Формує асоціативні угруповання для розвитку безхребетних та розмноження риб.

Основні джерела інформації
Голлербах, Паламар–Мордвинцева, 1991; Паламарь–Мордвинцева, Царенко, 2004.

Автори: О.В. Борисова, П.М. Царенко
Малюнок: Т.М. Немеровська

ЛАМПРОТАМНІУМ ПУХИРЧАСТИЙ

Lamprothamnium papullosum (Wallroth) J. Groves

Родина Харові — Characeae.

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний реліктовий вид із ареалом, що зменшується.

Ареал виду та його поширення в Україні
Відомий з прісних та солоних водойм Європи, Азії та Африки. Причорноморський локалітет. Адм. регіони: Хс, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, невеликі. Спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності
Антропогенне навантаження (евтрофування).

Умови місцезростання
Переважно у морських водах, а також у солоних (солонуватих) озерах уздовж узбережжя морів та лиманах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Макроскопічна світло– або коричнювато–зелена слабко кущиста однодомна зелена водорість, інколи слабко інкрустована вапном, 3–50 см заввишки. На вузлах кореневих пагонів у мулі формує білі кулясті або подовжені одноклітинні бульбочки, що зібрані у грона. Стебла міцні, слабко галузисті, 0,4–0,8 мм у діаметрі. Міжвузля різної довжини у верхній та нижній частині до 4 разів довші за листки. Прилистки в однорядному віночку, довгі, загострені, по одному при основі кожного листка, спрямовані донизу. Кільця з 6–8 прямих або злегка зігнутих листків. Оогонії еліпсоїдні або витягнуто–еліпсоїдні 640–900 мкм завдовжки, 400–600 мкм завширшки, коронка неопадаюча, 100–140 мкм заввишки; антеридії округлі 420–580 мкм в діаметрі.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Не охороняється. Необхідне створення альгорезерватів у межах районів, де розвивається вид.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Формує асоціативні угруповання для розвитку безхребетних та розмноження риб.

Основні джерела інформації
Голлербах, Паламар-Мордвинцева, 1991; Морозова-Водяницкая, 1959; Паламарь-Мордвинцева, 1998; Садогуський, 1998; Садогурський, Садогурська 1998; Маслов, Борисова, 2008.

Автори: П.М. Царенко, О.А. Петльований
Малюнок: Т.М. Немеровська

ТАРГІОНІЯ ПІДЛИСТА

Targionia hypophylla L.

Родина Таргіонієві — Targioniaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Єдиний представник оліготипного роду монотипної родини.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європа, Сх., Центральна і Зх. Азія, Пн. і Пд. Африка, о-в Мадагаскар, Пн., Центральна і Пд. Америка, Австралія. Поширений у Гірському Криму — г. Чатир-Даг, Бабуган та на пд. березі Криму — г. Аю-Даг. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Даних немає. Росте окремими сланями.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані. Вірогідно, вид завжди був рідкісним.

Умови місцезростання
Гори та передгір'я. Трапляється на освітлених кам'янистих місцях, у щілинах скель.

Загальна біоморфологічна характеристика
Сланева рослина. Слань 1–2 см завдовжки і 2–5 мм завширшки. Зверху темно-зелена, по краю та зісподу темно-пурпурова, проста, іноді дихотомічно розгалужена. Черевні луски розміщені двома рядами, косотрикутні, темно-пурпурові з ланцетним гострим придатком і зубчастим краєм. Однодомна або дводомна рослина. Розмножується спорами і вегетативно (численними вентральними розгалуженнями).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у ландшафтному заказнику «Аю-Даг». Необхідно з'ясувати чисельність та стан популяцій виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зеров, 1958; Партика, 1994; ЧКУ, 1996; Smith, 1991.

Автор: Л.Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

АТАЛАМІЯ СПАТИЗА

Athalamia spathysii (Lindenb.) S.Hatt.
(*Clevea spathysii* (Lindenb.) Müll.Frib.)

Родина Клевеєві — Cleveaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Середземноморський вид за межами основної частини ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Поширений виключно в Середземномор'ї: Пд. Європа (Албанія, Італія, Іспанія, Греція), Пн. Африка (Алжир, Туніс, Марокко, Тенеріфе), Пд.-Зх. Азія (Палестина), о-ви Канарські та Мадейра. Знайдено в Українських Карпатах: масив Ґорґани, скелі над р. Бистрицею-Надвірнянською на околиці с. Пасічної Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл. Адм. регіон: Ів.

Чисельність та структура популяцій
Відома єдина популяція площею в декілька квадратних сантиметрів. Зростає окремими сланями.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані. Вірогідно, завжди був рідкісним.

Умови місцезростання
Затінені, вкриті ґрунтом вапнякові скелі, щілини в скелях.

Загальна біоморфологічна характеристика
Сланева рослина. Слань темно-зелена до чорно-зеленої, проста або дихотомічно розгалужена. Черевні луски пурпурно-червоні до фіолетових, виступають за край слані. Архегоніальні підставки розміщені вздовж середньої лінії слані. Спорогон кулястий, з ніжкою, коробочка розкривається неправильними лопатями. Дводомна рослина. Розмножується спорами і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зеров, Партика, 1972; ЧКУ, 1996; Müller, 1957.

Автор: Л. Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

ГАПЛОМІТРІЙ ГУКЕРА

Haplomitrium hookeri (Sm.) Nees

Родина Гапломітрієві — Haplomitriaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Раритетний вид, представник оліготипного роду монотипної родини.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн., Центральна і Пд. Європа, Пн. Америка. Знайдено в Українських Карпатах: масив Чорногора, біля оз. Несамовите під г. Туркул, полонина між г. Пожижевська і г. Брескул. Адм. регіон: Ів.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється поодинокими стеблами або нещільними дернинками. З початку XX ст. спостерігається істотне скорочення популяцій.

Причини зміни чисельності
Можливо, антропогенний вплив та сукцесії рослинного покриву.

Умови місцезростання
На вологому піщанистому або торф'янистому ґрунті в горах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Листостеблова рослина. Зростає поодинокими стеблами або утворює маленькі дернинки блідо-зеленого кольору. Стебло до 9 мм завдовжки, м'ясисте, відходить від розгалуженої коренеподібної безлистої основної частини. Листки в нижній частині стебла дрібні і вузькі, листки верхньої частини більші, видовжено-овальні або округло-ромбічні до широкояйцеподібно-трикутних, іноді яйцеподібно-ланцетні або язикоподібні. Дводомний. Антеридії широкоовальні, блідо-оранжеві, розміщені по 2–3 в пазухах листків або розкидані по стеблу. Архегонії групами по 2–5 в пазухах маленьких вузьких покривних листків. Періантія нема. Коробочка видовженоциліндрична, розкривається 2–4 стулками. Розмножується спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Карпатському НПП. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зеров, 1964; ЧКУ, 1996; Шляков, 1976.

Автор: Л. Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

СКАПАНІЯ КОМПАКТНА

Scapania compacta (A. Roth) Dumort.

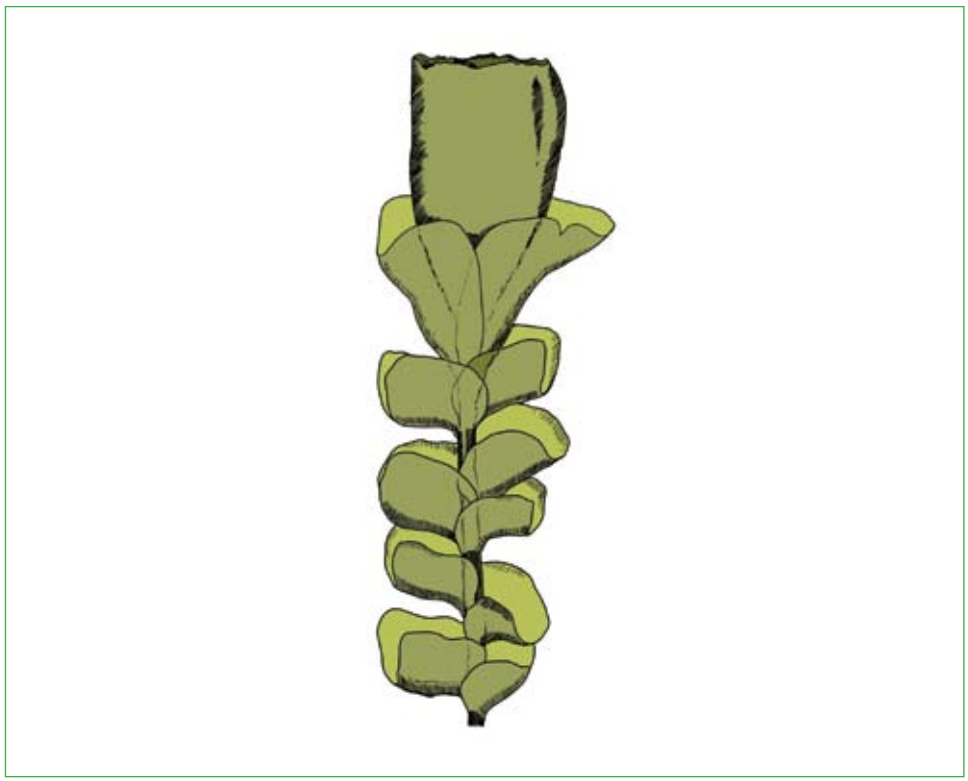

Родина Скапанієві — Scapaniaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Раритетний вид з єдиним місцезнаходженням в Україні.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн., Центральна і Пд. Європа, Азія (Туреччина), Пн. Африка, о-ви Атлантичного океану (Азорські, Канарські, Мадейра). Знайдено на пд. березі Криму: г. Аю-Даг. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Єдина популяція; зростає невеликими компактними дернинками.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані, вірогідно, завжди був рідкісним.

Умови місцезростання
На вологих безвапнякових скелях, на вологому, переважно піщанистому ґрунті.

Загальна біоморфологічна характеристика
Листостеблова рослина бурого, жовтувато- або червонувато-бурого кольору. Стебла до 3 см завдовжки і до 4 мм завширшки. Листки густо розміщені, розділені на дві майже рівні лопаті. Нижня лопать оберненояйцеподібна або заокруглено-прямокутна з заокругленою верхівкою; верхня лопать подібна до нижньої, лише трохи менша або майже така сама. Дводомний вид. Періантій з цілокраїм або дрібнозубчастим отвором. Розмножується спорами і вегетативно за допомогою виводкових тілець, які утворюються по краях листків.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в ландшафтному заказнику «Аю-Даг». Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Шляков, 1981; Duell, 1983.

Автор: Л.Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

СКАПАНІЯ ШВЕЙЦАРСЬКА

Scapania helvetica Gottsche

Родина Скапанієві — Scapaniaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Європейський гірський вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Центральна і Пд. Європа, Кавказ (Грузія). Трапляється в Українських Карпатах: потік Пилипець — витік р. Ріпинки, права притока р. Ріки басейну Тиси (Воловецький р-н Закарпатської обл.); верхів'я р. Лімниці басейну Дністра (Рожнятівський р-н Івано-Франківської обл.). Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Даних немає. Утворює невеличкі дернинки.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані.

Умови місцезростання
Лісовий пояс. Зростає на вологому ґрунті біля потоків.

Загальна біоморфологічна характеристика
Листостеблова рослина. Дернинки коричнево-зелені. Листки дволопатеві, нижня листкова лопать широкоеліптична, верхня — опукла, обидві з заокругленою верхівкою. Дводомна рослина. Розмножується спорами та вегетативно за допомогою виводкових тілець.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зеров, Партика, 1973; ЧКУ, 1996; Müller, 1957.

Автор: Л.Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

ПЛЕВРОКЛАДУЛА БІЛУВАТА

Pleurocladula albescens (Hook.) Grolle

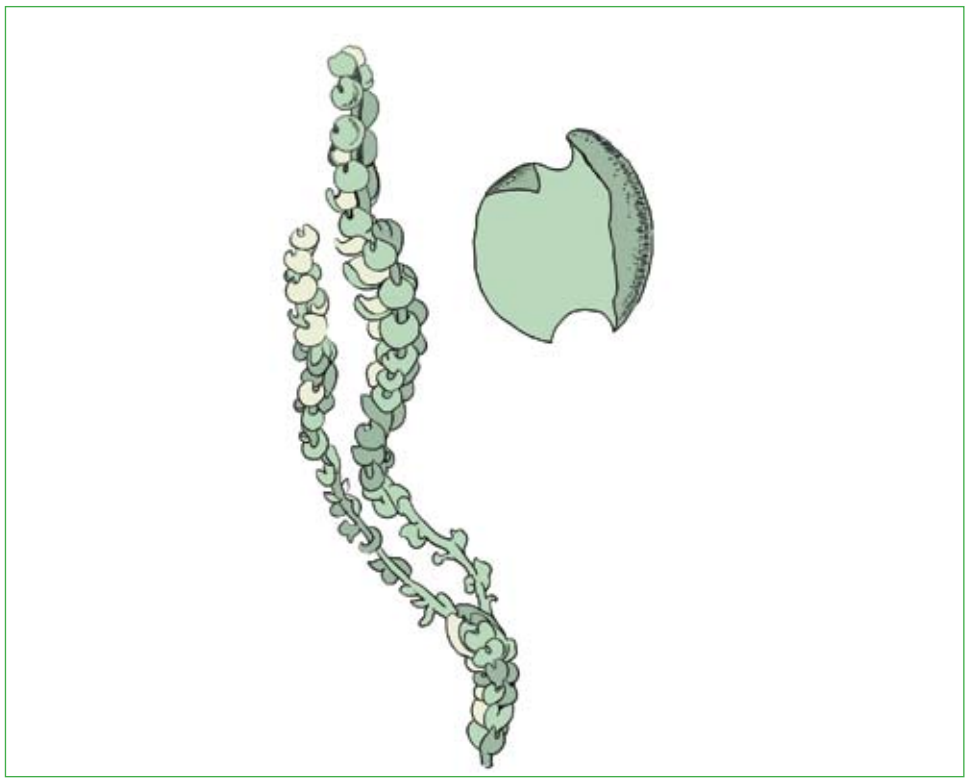

Родина Цефалозієві — Cephaloziaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Раритетний аркто-альпійський вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Гори Пн., Центральної і Пд. Європи, Пн., Центральної і Сх. Азії, Пн. Америки. Знайдено в Українських Карпатах: масив Чорногора, сідловина між г. Шпиці та Великі Кізли. Адм. регіон: Ів.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється поодинокими стеблами або невеличкими групками.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані; можливо антропогенний вплив.

Умови місцезростання
На вологому піщаному або торф'яному ґрунті в сніжникових улоговинах субальпійського поясу.

Загальна біоморфологічна характеристика
Листостеблова рослина. Дернинки блідо- або світло-зелені, рідше буруваті. Стебла 2–10 мм завдовжки і 0,4–1,1 мм завширшки. Листки від більш-менш розставлених до густо розміщених, черепитчасті, широкояйцеподібні, розділені на дві трикутні тупі або загострені лопаті. Амфігастрії від широкояйцеподібних до ланцетних, загострені. Дводомний вид. Періантій довгасто-циліндричний. Розмножується спорами і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється на території Карпатського НПП. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Улична, 1971; ЧКУ, 1996; Шляков, 1979.

Автор: Л. Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

ФРУЛАНІЯ ЯКА

Frullania jackii Gottsche

Родина Фруланієві — Frullaniaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Раритетний гірський вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн., Центральна і Пд. Європа, Пн.-Сх. і Пд. Азія, Пн. Америка. Трапляється в Українських Карпатах: Тячівський р-н, між с. Усть-Чорна і Лопухів, Усть-Чорна і Руська Мокра. Адм. регіон: 3к.

Чисельність та структура популяцій
Зростає невеликими дернинками.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані.

Умови місцезростання
На силікатних і вапнякових каменях і скелях, на корі листяних дерев та гнилій деревині.

Загальна біоморфологічна характеристика
Листостеблова рослина. Утворює пласкі дернинки від буро-зеленого до червоно-бурого кольору. Стебло перисто-розгалужене, густо облиснене. Листки дволопатеві, верхня лопать округла, не загострена. Нижня лопать ковпачкоподібна, її довжина дорівнює ширині. Амфігастрії великі, в чотири рази ширші за стебло, ниркоподібні до округлих, зверху трохи виїмчасті, з цілим незагорненим краєм. Багатодомний вид. Антеридії, періантії і спорогони невідомі. Розмножується вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зеров, 1964; Duell, 1983.

Автор: Л. Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

КОЛОЛЕЖЕНЕЯ РОССЕТТА

Cololejeunea rossettiana (C.Massal.) Schiffn.

Родина Леженеєві — Lejeuneaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Реліктовий (третинний) вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн., Центральна і Пд. Європа, Кавказ, Пн. Африка (Марокко), о-ви Канарські та Мадейра, Пд.-Зх. Азія (Туреччина). Знайдено в Українських Карпатах: ур. Велика Уголька, Тячівський р-н, Закарпатська обл.; Гірському Криму: Кримський ПЗ (долина р. Улу-Узень); Бахчисарайський р-н, р. Коккозка по дорозі в ущелину Великий каньйон; Алуштинський р-н, водоспад Джур-Джур на р. Східний Улу-Узень; Кіровський р-н, г. Агармиш на окол. Старого Криму та Зх. Лісостепу: Хмельницька обл., Кам'янець-Подільський р-н, окол. с. Привороття. Адм. регіони: Зк, Хм, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Даних немає. Трапляється щільними дернинками або поодинці серед інших мохоподібних.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані.

Умови місцезростання
Затінені вапнякові скелі та камені.

Загальна біоморфологічна характеристика
Листостеблова рослина. Дернинки дрібні, жовто-зелені. Стебла неправильно-розгалужені. Листки дволопатеві. Листкові лопаті зверху густо папілозні; верхня лопать широколанцетна, із загнутою верхівкою; нижня — прямокутна, загострена, удвічі коротша за верхню. Амфігастріїв немає. Однодомна рослина. Розмножується вегетативно та спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється на території Карпатського БЗ та Кримського ПЗ, у НПП «Подільські Товтри», ландшафтного заказника «Кармалюкова гора». Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Вірченко, 2004; Зеров, 1958, 1969; ЧКУ, 1996; Слободян, 1969.

Автор: Л. Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

СФАГН БАЛТІЙСЬКИЙ

Sphagnum balticum (Russow) C. E. O. Jensen

Родина Сфагнові — Sphagnaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Аркто-бореальний вид на пд. межі поширення.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн. Євразія і Пн. Америка; поодинокі локалітети відомі в Центральній Європі, на Кавказі та у пн. Китаї. Зібраний єдиний раз в Україні 1939 р. А. Борошем на г. Говерла, хребет Чорногора. Адм. регіон: Ів.

Чисельність та структура популяцій
Росте невеликими купинами серед інших сфагнових мохів. Сучасний стан популяції невідомий.

Причини зміни чисельності
Порушення природних екотопів, зокрема туризм.

Умови місцезростання
На болотах, переважно оліготрофних.

Загальна біоморфологічна характеристика
Рослини дрібні, від блідо-зеленого до жовтого та бурого кольору. Гіалодерма стебла з 2–4 шарів клітин, досить чітко відмежована від жовтуватої склеродерми. Стеблові листки трикутноязикоподібні, іноді язикоподібні до 1,2 мм завдовжки та при основі 0,5–0,8 мм завширшки; облямівка вниз майже не поширюється; водоносні клітини у верхній частині листка зазвичай з потовщеннями. Галузкові листки ланцетні, асиметричні. Хлорофілоносні клітини галузкових листків на поперечному розрізі трикутні. Вид дводомний. Спори світло-жовті, 30–33 мкм у діаметрі.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Локалітет розміщений на території Карпатського НПП. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмножування та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зеров, 1964; Boros, Vajda, 1968–1969.

Автор: В.М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

СФАГН БЛИСКУЧИЙ

Sphagnum subnitens Russow et Warnst.
(Sphagnum plumulosum Röll*)*

Родина Сфагнові — Sphagnaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Субокеанічний вид на пд.-сх. межі європейської частини диз'юнктивного ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Трапляється в приокеанічних р-х Євразії, Пн. та Пд. Америці, на Азорських о-вах. Знайдено в Українських Карпатах (г. Петрос поблизу с. Лопухів Тячівського р-ну Закарпатської обл.; Чернівецька обл. — місцевість над потоком Перкалаб у Путильському р-ні) та на Поліссі (Житомирська обл. — болото Гвоздь біля с. Озеряни Олевського р-ну; болота Плотниця та Дідове озеро в Овруцькому р-ні). Адм. регіони: Жт, Зк, Чц.

Чисельність та структура популяцій
Популяції нечисленні. Трапляється окремими дернинками. Більшість знахідок в Україні довоєнного періоду.

Причини зміни чисельності
На рівнині — осушення боліт та інші меліоративні роботи.

Умови місцезростання
Евтрофні болота, вільшняки, в горах — заболочені смерекові ліси.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки великі, нещільні, зелені, інколи фіолетові або червоні, від 3 до 15 см заввишки. Стебла міцні, прямостоячі. Склеродерма стебла від блідого до винно-червоного кольору. Галузкові листки черепитчасті або відігнуті, у сухому стані з металевим полиском. Різнодомна рослина. Спорогони нечисленні, але утворюються часто. Спори жовті, тонкопапілозні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в заказниках загальнодержавного значення «Дідове озеро» та «Плотниця». Слід обстежити інші відомі місцезнаходження виду з метою створення об'єктів природно-заповідного фонду. Необхідно спостерігати за станом популяцій виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зеров, 1964; Зеров, Партика, 1975; ЧКУ, 1996.

Автор: М.Ф. Бойко
Малюнок: А.В. Білоусова

СФАГН ВУЛЬФА

Sphagnum wulfianum Girg.

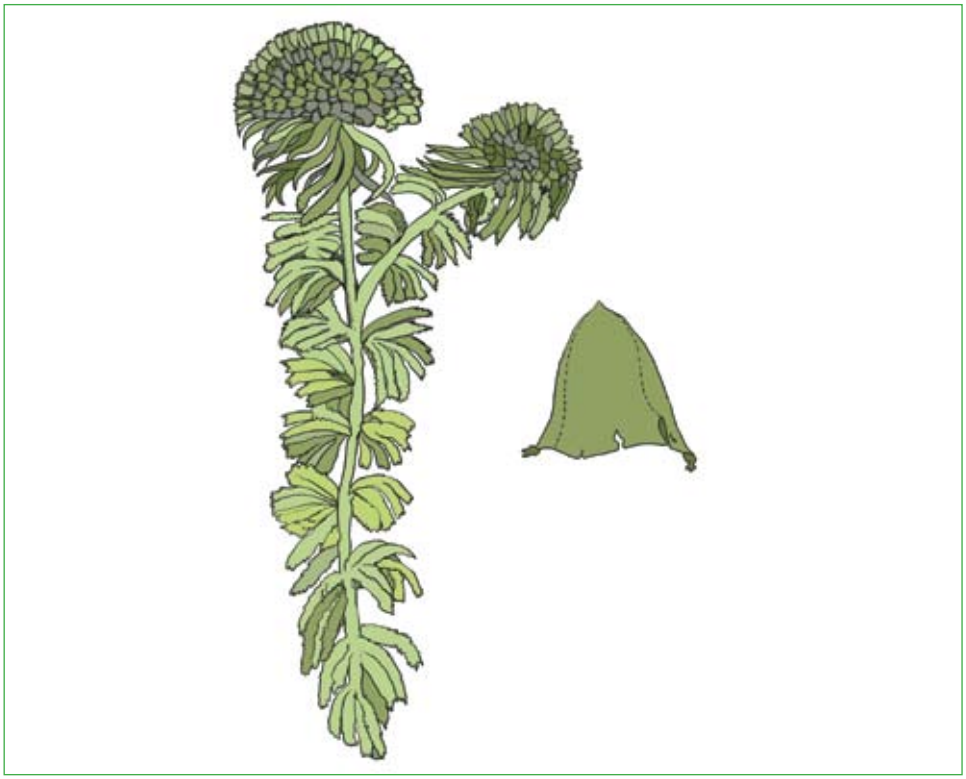

Родина Сфагнові — Sphagnaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Вид на пд.-сх. межі європейської частини ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Гренландія, Пн., Центральна і Сх. Європа, Урал, Сибір, Далекий Схід, Пн. Америка. Трапляється на Поліссі (окол. м. Костополя Рівненської обл.; болото Бучмани поблизу с. Білокоровичі та болото Озерянське поблизу с. Озеряни Олевського р-ну Житомирської обл.). Адм. регіони: Рв, Жт.

Чисельність та структура популяцій
Дані відсутні. Нечисленні популяції в Україні знайдено до 1945 р.

Причини зміни чисельності
Можливо, осушення заболочених лісів.

Умови місцезростання
Сирі та заболочені ліси; трапляється на стовбурах і пеньках біля їхньої основи.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки не блискучі, від блідозелених до бурих і рожевих, часто строкатих на освітлених місцях. Стебла міцні, ламкі, на зрізі п'ятиребристі, з 7–13 галузками в пучку. Галузкові листки 1–1,2 мм завдовжки, вузькі, яйцеподібноланцетні. Хлорофілоносні клітини галузкових листків на зрізі еліптичні, закриті. Голівки пагонів дуже щільні. Дводомний, рідше однодомний вид. Спорогони утворюються рідко. Розмножується спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду та обстежити відомі раніше місцезнаходження з метою створення заказників. Слід з'ясувати чисельність виду та причини її зміни.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зеров, 1964; ЧКУ, 1996.

Автор: М.Ф. Бойко
Малюнок: А.В. Білоусова

СФАГН М'ЯКИЙ

Sphagnum molle Sull.

Родина Сфагнові — Sphagnaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Субокеанічний вид за пд.-сх. межею основної частини ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн., Центральна і Сх. Європа та Пн. Америка. Знайдено на Поліссі (Житомирська обл.): болото Гвоздь (окол. с. Озеряни) та оз. Дідове в Овруцькому та Олевському р-х; болота Шаболтах і Терентієве у Копищенському лісництві, Срулеве у Перганському лісництві. Адм. регіон: Жт.

Чисельність та структура популяцій
Популяції нечисленні. Трапляється окремими дернинками.

Причини зміни чисельності
Осушення боліт та інші меліоративні роботи, торфозбір.

Умови місцезростання
На олігомезотрофних і оліготрофних болотах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки від 3 до 15 см заввишки, густі або нещільні, блідо-зеленого кольору з жовтуватим або фіолетовим відтінком. Стебла тонкі, ламкі. Галузкові листки до 2 мм завдовжки, черепитчасті або відігнуті, великі, яйцеподібноланцетні, з крайовим жолобком. Хлорофілоносні клітини на зрізі трикутні або трапецієподібні. Однодомна рослина. Спорогони одиничні. Розмножується спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Поліському ПЗ і заказнику загальнодержавного значення «Дідове озеро». Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зеров, 1964; Партика, 1974; ЧКУ, 1996.

Автор: М.Ф. Бойко
Малюнок: А.В. Білоусова

СФАГН ТОНЕНЬКИЙ

Sphagnum tenellum (Brid.) Pers. ex Brid.

Родина Сфагнові — Sphagnaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Субокеанічний вид за пд.-сх. межею європейської частини диз'юнктивного ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європа — від Скандинавії до Альп, Піренеїв і Карпат, Кавказ, Далекий Схід, Камчатка, Японія, Пн. і Пд. Америка. Трапляється в Українських Карпатах (Закарпатська обл. — оз. Синевир, смт. Ясіня Рахівського р-ну, болото Чорне Багно) та на Поліссі (Житомирська обл. — болото Гвоздь біля с. Озеряни Олевського р-ну, болото Шаболтах у Копищенському лісництві). Адм. регіони: Жт, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Популяції нечисленні. Росте окремими дернинками.

Причини зміни чисельності
Осушення боліт, торфозбір.

Умови місцезростання
Між купинами на оліготрофних ділянках боліт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки м'які, ніжні, сірі або буруваті, зрідка червонуваті. На сухих місцях рослини густіші, низькі, з густо розміщеними пучками галузок, водні — великі, з нещільно розташованими пучками галузок. Стебла прямостоячі. Галузкові листки 1–1,5 мм завдовжки, широкоовальні, видовженояйцеподібні до яйцеподібноланцетних, злегка серпоподібно зігнуті, з дуже загнутими краями. Хлорофілоносні клітини на зрізі від широкотрикутних до широкотрапецієподібних. Різнодомний вид. Чоловічі гілочки товсті, короткі. Спорогони одиничні. Розмножується спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Поліському ПЗ та НПП «Синевир». Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зеров, 1964, 1975; ЧКУ, 1996.

Автор: М.Ф. Бойко
Малюнок: А.В. Білоусова

ТИМІЯ МЕКЛЕНБУРЗЬКА

Timmia megapolitana Hedw.

Родина Тимієві — Timmiaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Представник монотипної родини з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європа, Азія (Сибір, Далекий Схід, Монголія, Китай, Японія) та Пн. Америка. Трапляється в Правобережному Лісостепу (Вінницька обл., Вінницький р-н, с. Михайлівка) та на Лівобережному Поліссі (Чернігівська обл., Козелецький р-н, с. Сорокошичі). Вказівки цього виду з інших регіонів України, можливо, відносяться до близького таксону *Timmia bavarica*. Адм. регіони: Чн, Вн.

Чисельність та структура популяцій
Росте окремими дернинками серед інших болотних та лісових мохів.

Причини зміни чисельності
Осушення евтрофних боліт.

Умови місцезростання
На евтрофних болотах та заболочених луках.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки нещільні, жовто-зелені, з ризоїдною повстю. Стебло прямостояче або висхідне, 3–5 см заввишки. Листки лінійноланцетні, з піхвястої основи відхилені чи відігнуті, жолобчасті, по краях пилчасті. Клітини піхви видовженопрямокутні, у верхній частині папілозні; платівки листка — округлошестикутні. Однодомний. Коробочка нахилена, з короткою шийкою, овальна. Розмножується спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 1989; Вірченко, 2006.

Автор: В.М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

КАМПІЛОСТЕЛІЙ СКЕЛЬНИЙ

Campylostelium saxicola (F. Weber et D. Mohr) Bruch et Schimp.

Родина Птихомітрієві — Ptychomitriaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Океанічно-монтанний вид, перебуває на пн.-сх. межі європейської частини ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Трапляється в горах Центральної і Пд. Європи та Пн. Америки. Знайдено в Українських Карпатах: Ґорґани, Чорногора, Чивчино-Гринявські гори. Адм. регіони: Лв, Ів, Чц.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється невеликими групками або окремими стеблами серед інших епілітних мохів.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані.

Умови місцезростання
Зростає на вологих, дуже затінених силікатних скелях.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дрібні мохи в жовто-зелених дернинках. Стебло пряме або від основи розгалужене, з гладенькими ризоїдами. Листки сухі, кучеряві, вологі — прямо відхилені, лінійно-шилоподібні, плоско- і цілокраї. Жилка потужна, закінчується перед верхівкою листка. Клітини при основі пластинки листка видовжено-прямокутні та шестикутні, прозорі, безбарвні, вгорі листка — прямокутні та квадратні. Однодомний. Ніжка спорогона хвилясто або колінчасто зігнута, блідо-жовта. Коробочка симетрична, довгаста, циліндрична, стара — слабко поздовжньо-складчаста. Кришечка з довгим прямим дзьобиком. Спори жовті, гладенькі.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Карпатському НПП. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 1989; Улычна, 1990.

Автор: В.М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

ФІСИДЕНС ДЖЕРЕЛЬНИЙ

Fissidens fontanus (Bach.Pyl.) Steud.
(Octodiceras fontanum (Bach.Pyl.) Lindb.*)*

Родина Фісидентові — Fissidentaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Субсередземноморський вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Центральна і Пд. Європа, Пн. Африка (Алжир, Марокко), Пн. та Центральна Америка. Знайдено на Житомирському Поліссі поблизу м. Житомира (с. Тригір'я, Нова Рудня) і в окол. с. Устинівки Олевського р-ну. Адм. регіон: Жт.

Чисельність та структура популяцій
Росте окремими нечисленними стеблами поряд з іншими водними мохами. Популяція виду в околицях Житомира вже, ймовірно, знищена.

Причини зміни чисельності
Знищення і трансформація природних екотопів.

Умови місцезростання
На підводному камінні у р. Тетерів та Перзі (притока р. Уборть).

Загальна біоморфологічна характеристика
Темно-зелені мохи, прикріплені до підводного каміння. Стебла до 5 см завдовжки, розгалужені, зрідка облиснені. Листки лінійноланцетні, цілокраї, необлямовані. Придаток листків у 2–3 рази довший за піхвову частину. Однодомний. Спорогони в Україні не зареєстровані.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 1987; Вірченко, 2006; Лазаренко, 1936.

Автор: В.М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

ФІСИДЕНС РУДУВАТИЙ

Fissidens rufulus Bruch et Schimp.

Родина Фісидентові — Fissidentaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Субокеанічний вид на пд.-сх. межі європейської частини ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пд. і Центральна Європа, доходить до пд. Швеції, на Зх. Пн. Америки. Відоме одне місцезнаходження в Українських Карпатах (Чернівецька обл., біля с. Яблуниця Путильського р-ну на березі р. Білий Черемош). Адм. регіон: Чц.

Чисельність та структура популяцій
Окремі щільні дернинки.

Причини зміни чисельності
До кінця не з'ясовані. Очевидно, рідкісність виду пов'язана з тим, що спори утворюються нерегулярно. На популяцію негативно впливають різкі зміни рівня води в річці та бурхливі повені, які за останні десятиріччя стали частими в результаті негативної антропогенної діяльності.

Умови місцезростання
Біля води та у проточній воді на кам'янистому субстраті, що містить вапно.

Загальна біоморфологічна характеристика
Щільні, м'які дернинки темно-зеленого кольору. Стебла до 1–4 см заввишки, прямі, плоскооблиснені. Листки широколанцетні, з тупуватою верхівкою, по краю з червоно-бурою потовщеною облямівкою. Спорогони розташовані на верхівках пагонів. Коробочка вузькоовальної форми, пряма або трохи зігнута, кришечка тупоконічна. Розмножується спорами. Спорогони у наших умовах утворюються зрідка.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Улична, 1956; ЧКУ, 1996; Frey, 1995.

Автор: М.Ф. Бойко
Малюнок: А.В. Білоусова

ФІСИДЕНС СТРУМКОВИЙ

Fissidens rivularis (Spruce) Schimp.

Родина Фісидентові — Fissidentaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Субокеанічно-середземноморський вид з єдиним місцезнаходженням в Україні.

Ареал виду та його поширення в Україні
Центральна і Пд. Європа, Сх. і Пд. Азія, Пн. і тропічна Африка, о-ви Азорські, Канарські, Мадейра. Знайдено в Гірському Криму: Кримський заповідник, водоспад Головкінського. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Єдина популяція; зростає невеликою дернинкою.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані. Можливо, завжди був рідкісним.

Умови місцезростання
На занурених у воду каменях і скелях, у струмках і водоспадах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки темно-зеленого кольору. Стебло 0,5–3 см заввишки, від основи з окремими бічними пагонами, з багатьма парами листків. Листки густо розміщені, видовженоязикоподібні, раптово короткозагострені або поступово довгозагострені, облямовані. Придаток коротший, ніж піхвова частина, рідше рівний або довший за неї. Спинне крило вузько збігає, досягає основи листка. Облямівка здута, 2–4-шарова, досить широка. Жилка коротко виступає з верхівки листка. Однодомний. Андроцеї маленькі, брунькоподібні, у пазухах листків; гінецеї на верхівках стебла. Коробочка маленька, овальна. Розмножується спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Кримському ПЗ. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Партика, Слободян, 1989; Савич-Любицкая, Смирнова, 1970; Duell,1984.

Автор: Л.Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

СЕЛАНІЯ СИЗУВАТА

Saelania glaucescens (Hedw.) Broth.

Родина Дитрихові — Ditrichaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Раритетний вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Арктика, Європа, Кавказ, Азія, Пд. Африка, Пн. Америка, Австралія, Нова Зеландія. Знайдено в Українських Карпатах: Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, с. Микуличин; Чивчинські гори, г. Чивчин у Верховинському р-ні; Закарпатська обл., хр. Свидовець, г. Драгобрат; смт. Чинадієве Мукачівського р-ну та на пд. березі Криму: гг. Кастель і Аю-Даг. Адм. регіони: Ів, Зк, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Зростає невеликими скупченнями та окремими особинами серед інших мохів.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані.

Умови місцезростання
На оголеному ґрунті, в тріщинах і заглибленнях скель, заповнених дрібноземом.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки м'які, голубувато-зелені. Стебла до 3 см заввишки, вилчасторозгалужені. Листки лінійноланцетні, тупозубчасті, жилка закінчується у верхівці листка або коротко виступає. Коробочка видовженояйцеподібна, на довгій червоній ніжці. Однодомна рослина. Розмножується спорами та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Карпатському НПП, у заказниках «Аю-Даг» і «Кастель». Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 1987; Зеров, Партика., 1975; Партика, 1994; ЧКУ, 1996.

Автор: Л.Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

ДИКРАНОДОНЦІЙ ШОРСТКИЙ

Dicranodontium asperulum (Mitt.) Broth.

Родина Левкобрієві — Leucobryaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Субарктично-альпійський вид, що перебуває на сх. межі європейської частини ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн. і Центральна Європа, Азія, Пн. Америка. Знайдено в Українських Карпатах: хребет Чорногора, ур. Кіз'ї-Улоги, г. Погорілка. Адм. регіон: Ів.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється малими дернинками в епіліт-них мохових обростаннях.

Причини зміни чисельності
Можливо, порушення природних місце-зростань.

Умови місцезростання
Вологі затінені безвапнякові скелі у субаль-пійському поясі.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки щільні, жовто-зелені, слабкопов-стисті. Стебло пряме, тонке. Листки від валь-ної основи раптово звужені в шилоподібну або трубчасту верхівку, по краю зазублені. Жилка займає до 1/3 основи листка, на спинці зубчаста від мамілозно виступаючих клітин. Клітини листка видовженошестикутні й пря-мокутні, вушка прозорі, опадають; облямівка чітко виражена. Дводомний. Ніжка спорого-на зігнута. Коробочка видовжена, кришечка з дзьобиком. Спорогони утворюються рідко.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Карпатському НПП. Необ-хідно контролювати стан популяцій, ство-рювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 1987.

Автор: В.М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

АНЕКТАНГІЙ ГАНДЕЛЯ

Anoectangium handelii Schiffn.

Родина Потієві — Pottiaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Раритетний вид з єдиним місцезнаходженням в Україні та Європі.

Ареал виду та його поширення в Україні
Середня та Зх. Азія (Таджикистан, Туркменія, Ірак, Іран, Афганістан, Туреччина, Ізраїль), Сх. Азія (Іркутська обл.). Виявлено в Гірському Криму — хребет Карагач масиву Кара-Даг. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Росте невеликими скупченнями.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані. Ймовірно, завжди був рідкісним.

Умови місцезростання
У заповнених гумусом щілинах скель.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки до 1 см заввишки, дуже щільні, яскраво-зелені, всередині іржаво-коричневі, повстисті. Стебла розгалужені, ламкі. Листки широкі, овальноланцетні, дещо загострені або заокруглені на верхівці. Жилка потужна, закінчується перед верхівкою листка. Дводомна рослина. Спорогони невідомі. Розмножується вегетативно за допомогою багатоклітинних булаво- чи грушоподібних виводкових тілець.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Карадазькому ПЗ. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Партика, 1986; ЧКУ, 1996.

Автор: Л. Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

ГЕНЕДІЄЛА ГАЙМА

Hennediella heimii (Hedw.) R. H. Zander
(Desmatodon heimii (Hedw.) Mitt.*)*

Родина Потієві — Pottiaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Раритетний вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Євразія, Пн. Африка, Пн. і Пд. Америка, Австралія, Нова Зеландія та Антарктида. Трапляється в Лісостепу: околиці м. Кам'янки Черкаської обл., с. Межиріччя Сокальського р-ну Львівської обл. Адм. регіони: Лв, Чк.

Чисельність та структура популяцій
Росте невеликими дернинками поміж інших мохів.

Причини зміни чисельності
Точно не з'ясовані. Можливо, зміни рівня води в річці, зумовлені антропогенною діяльністю.

Умови місцезростання
Гранітні скелі вздовж р. Тясмин у місцях виходу карбонатних ґрунтових вод; ділянки з мулистими засоленими ґрунтами.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки до 1 см заввишки, темно-зелені або коричневі. Стебла прості або розгалужені. Нижні листки широколанцетні, верхні — видовженояйцеподібні з пласкими, облямованими краями. Однодомна рослина. Коробочка на пурпурній ніжці, прямостояча, довгастояйцеподібна. Розмножується спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється на території пам'ятки природи місцевого значення «Тясминський каньйон» (Кам'янський р-н Черкаської обл.), яка входить до складу Кам'янського історико-культурного заповідника. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Вірченко, 2007; Лазаренко, 1929; ЧКУ, 1996.

Автор: В.М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

ПТЕРИГОНЕВР КОЗЛОВА

Pterygoneurum kozlovii Laz.

Родина Потієві — Pottiaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Аридний євразійсько-північноамериканський вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європа (пд. Словаччини, пд. України, Заволжя), Азія (Якутія, Монголія), Пн. Америка (Канада — Британська Колумбія). Трапляється в Одеській обл. (Кілійський р-н, між с. Новоселівкою і Дмитрівкою), Херсонській обл. (Новотроїцький р-н, с. Захарівка) та Запорізькій обл. (окол. м. Кам'янка-Дніпровська). Адм. регіони: Од, Хс, Зп.

Чисельність та структура популяцій
Окремі дернинки або окремі групи особин в угрупованнях квіткових рослин.

Причини зміни чисельності
Розорювання степів, інтенсивне використання піщаних масивів, меліоративні роботи.

Умови місцезростання
На піщаному карбонатному ґрунті в умовах засолення на піщаних масивах та в степах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки щільні або вид зростає групами особин. Стебло просте, рідше з боковими пагонами. Листки широкояйцеподібні, черепитчасті, з цілими і плоскими краями, вгору по стеблу більші. Жилка міцна, виступає з верхівки листка у вигляді безбарвного волоскоподібного кінчика. Однодомний вид. Перихеціальні листки більші за стеблові. Коробочка занурена в перихеціальні листки, яйцеподібна, кришечка не відділяється, лише відмежовується від коробочки 2–4 рядами дрібніших клітин. Спори папілозні, звільняються після руйнування коробочки.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, 1960; Бойко, 1999; Лазаренко, 1936.

Автор: М.Ф. Бойко
Малюнок: А.В. Білоусова

ТОРТЕЛА ЛАМКА

Tortella fragilis (Hook. et Wilson) Limpr.

Родина Потієві — Pottiaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Аркто-альпійський вид, що перебуває на сх. межі європейської частини ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європа, Азія, Пн. Африка та Пн. Америка. Знайдено в Гірському Криму: Айпетринська яйла. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється невеликими дернинками.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані.

Умови місцезростання
На вкритих гумусом вапнякових каменях та скелях, у щілинах скель.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки заввишки 2–6 см, густі, подушкоподібні, зелені або жовто-зелені. Стебла прості, з ризоїдною повстю. Листки з ланцетною основою, на кінцях видовжено загострені, дуже ламкі, часто з обламаними верхівками; сухі — загнуті всередину і трохи закручені. Жилка виступає з верхівки листка. Дводомна рослина. Розмножується спорами, а також ламкими верхівками листків.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Ялтинському гірсько-лісовому ПЗ. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Партика, Слободян, 1989; Савич-Любицкая, Смирнова, 1970; ЧКУ, 1996.

Автор: Л.Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

ТОРТУЛА РАНДА

Tortula randii (Kenn.) R.H.Zander
(Desmatodon randii (Kenn.) Laz.*)*

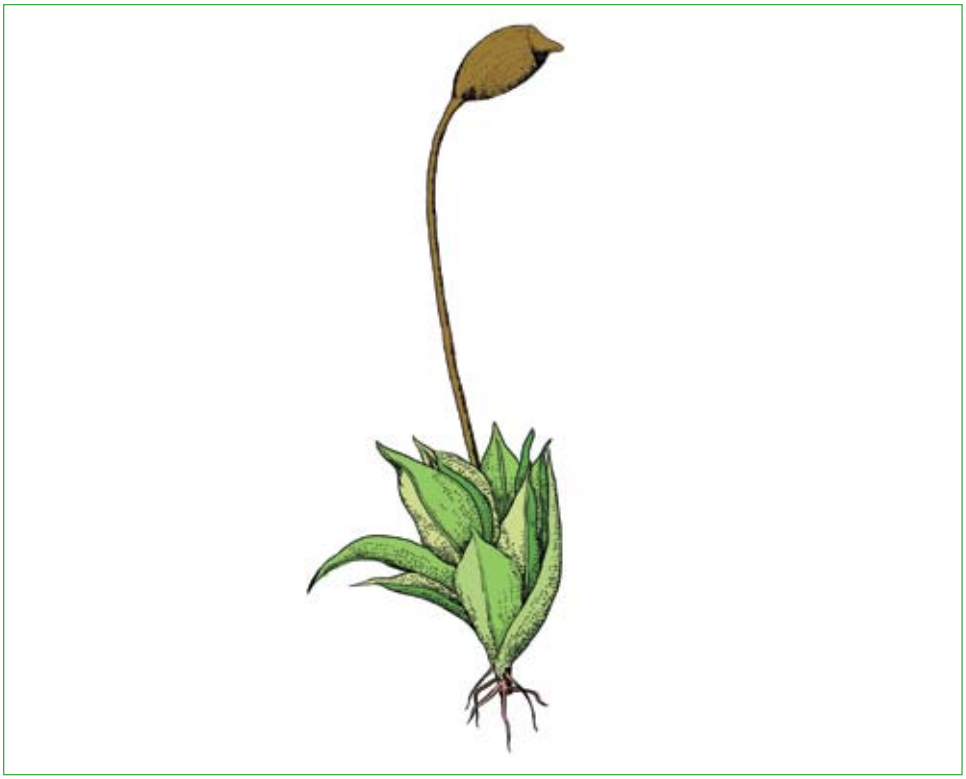

Родина Потієві — Pottiaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Європейсько-північноамериканський вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європа та Пн. Америка. Знайдено в Лісостепу: берег р. Тясмин біля м. Кам'янка Черкаської обл., берег р. Удай біля с. Харківці Пирятинського р-ну Полтавської обл. і поблизу с. Крупичполе Ічнянського р-ну Чернігівської обл. Адм. регіони: Чн, Чк, Пл.

Чисельність та структура популяцій
Нечисленний. Трапляється невеликими дернинками.

Причини зміни чисельності
Можливо, зміни рівня води в річці, зумовлені антропогенною діяльністю.

Умови місцезростання
Гранітні скелі у місці виходу карбонатних ґрунтових вод; зволожені ділянки біля річок.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки щільні, темно-зелені, до 1 см заввишки. Стебла прості або розгалужені. Нижні листки дрібні, верхні — широкояйцеподібноланцетні, короткозагострені, вгорі по краю пласкі, внизу — відгорнені. Однодомна рослина. Коробочка похила, косояйцеподібна, без перистома. Розмножується спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється на території пам'ятки природи місцевого значення «Тясминський каньйон» (Кам'янський р-н Черкаської обл.), яка входить до складу Кам'янського історико-культурного заповідника. Необхідно з'ясувати причини зміни чисельності виду, стежити за станом популяцій.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Вірченко, 2007; Гапон, 1999; Лазаренко, 1929; ЧКУ, 1996.

Автор: В. М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

ЦИНКЛІДОТ ВОДЯНИЙ

Cinclidotus aquaticus (Hedw.) Bruch et Schimp.

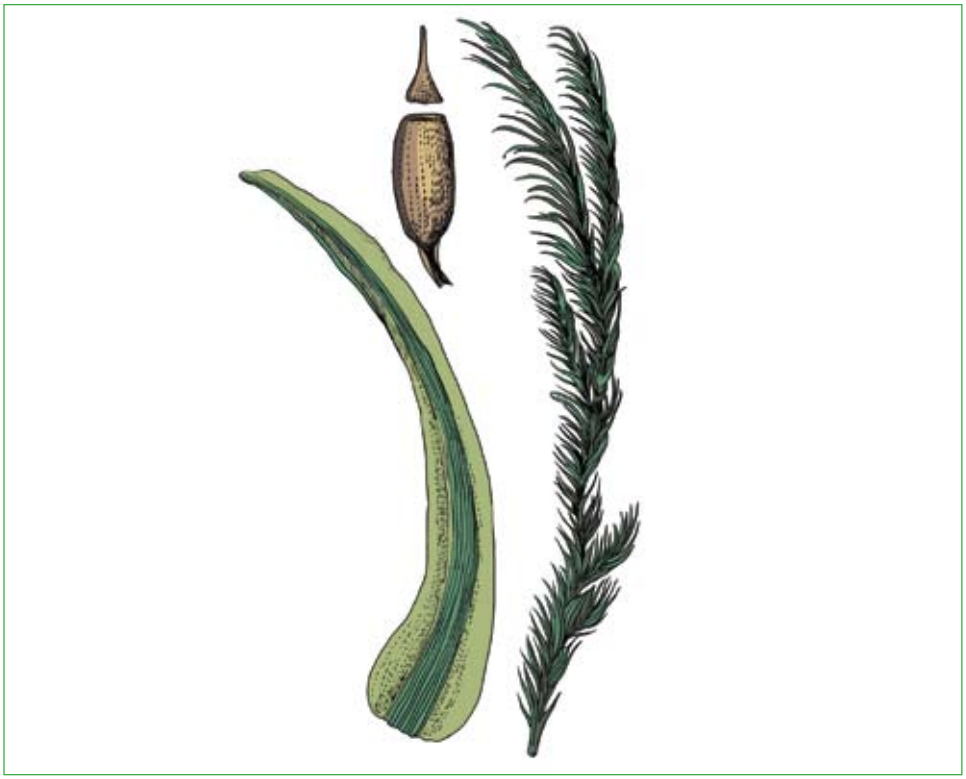

Родина Потієві — Pottiaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Раритетний субсередземноморсько-монтанний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Центральна і Пд. Європа, Пд.-Зх. Азія, Пн. Африка. Трапляється в Гірському Криму: верхів'я р. Салгир (Сімферопольський р-н). Пд. берег Криму: Масандрівський водоспад, Ліваді́йське лісництво, ур. Караголь. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Росте невеликими дернинками та окремими особинами.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані.

Умови місцезростання
На каменях та скелях (здебільшого вапнякових), у річках і водоспадах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки темно-зелені. Стебла завдовжки до 40 см. Листки серпоподібно зігнуті, цупкі, з розширеної основи лінійноланцетні, на верхівці тупуваті, по краях потовщені. Жилка міцна, виступає з верхівки листка. Коробочка видовжено-яйцеподібна, червонувата, блискуча. Дводомна рослина. Розмножується спорами та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Ялтинському гірсько-лісовому ПЗ. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Савич-Любицкая, Смирнова, 1970; Сапегин, 1910; ЧКУ, 1996.

Автор: Л. Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

ТЕЙЛОРІЯ ЯЗИЧКОВА

Tayloria lingulata (Dicks.) Lindb.

Родина Сплахнові — Splachnaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Рідкісний аркто-альпійський вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Арктика, високогір'я Європи, Азії, Пн. Америки. Відоме єдине місцезнаходження виду в Українських Карпатах: хребет Чорногора (ур. Кіз'ї-Улоги). Адм. регіон: Ів.

Чисельність та структура популяцій
Зростає групками або невеликими дернинками серед інших мохів.

Причини зміни чисельності
Можливо, слабка конкурентна здатність виду.

Умови місцезростання
Трапляється в приджерельних осоково-сфагнових угрупованнях, на заболочених луках у субальпійському поясі.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки заввишки до 6 см, щільні, зелені, всередині чорні. Стебла вилчасто або кущисто розгалужені. Листки язикоподібні, плоскокраї, цілокраї або в верхівці нерівномірно тупозубчасті. Жилка закінчується перед верхівкою листка. Клітини листка широкі, тонкостінні, чотири- шестикутні. Однодомна рослина. Ніжка спорогона 3–5 см завдовжки, червона. Коробочка прямостояча, широкояйцеподібна, з довгою шийкою. Кришечка майже плоска, деякий час залишається з'єднаною з колонкою. Спори світло-коричневі, папілозні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у Карпатському НПП. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 1988; ЧКУ, 1996.

Автор: В. М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

МЕЕЗІЯ БАГНОВА

Meesia uliginosa Hedw.

Родина Меезієві — Meesiaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Аркто-бореальний вид на пд. межі європейської частини ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Гренландія, Ісландія, Шпіцберген, Європа, Азія, Пн. і Пд. Америка. Трапляється в Карпатах: Закарпатська обл., Рахівський р-н, г. П'єтрос; Івано-Франківська обл., Верховинський р-н, гг. Гаджина, Мокринів Камінь, Гнєтеса, Чивчин; Надвірнянський р-н, полонина Пожижевська, г. Говерла, торфовище під г. Мала Говерла, ур. Зарослик; та Лісостепу: Вінницька обл., біля м. Літина, болото по р. Згар. Адм. регіони: Ів, Зк, Вн.

Чисельність та структура популяцій
Окремими дернинками з стерильними і фертильними особинами.

Причини зміни чисельності
Осушення боліт та інші меліоративні роботи.

Умови місцезростання
На евтрофних болотах, торфовищах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки від зеленого до жовто-зеленого, темно- або бурувато-зеленого кольору, всередині переплетені фіолетово-червоними ризоїдами. Стебло до 2 см заввишки, багаторядно облиснене. Листки лінійноланцетні, у верхній частині жолобчасті, з відгорнутими цілими краями, коротко збігають по стеблу; до верхівки стебла збільшуються, в сухому стані скручені і гачкувато зігнуті, у вологому — відхилені. Жилка потужна, в основі листка займає половину або й більше його ширини. Багатодомний вид (дводомний, рідше однодомний, або з додатковими андроцеями на тій же рослині). Ніжка спорогона довга — до 8 см, червоного кольору, звивиста. Коробочка з довгою шийкою, жовто-коричнева.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Карпатському НПП. Слід обстежити інші відомі місцезнаходження виду з метою створення об'єктів природно-заповідного фонду. Необхідно контролювати стан популяцій.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 1989; Зеров, Партика, 1975.

Автор: М. Ф. Бойко
Малюнок: А.В. Білоусова

МЕЕЗІЯ ДОВГОНІЖКОВА

Meesia longiseta Hedw.

Родина Меезієві — Meesiaceae

Природоохоронний статус виду
Зниклий.

Наукове значення
Реліктовий вид льодовикового періоду.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європа, о-в Гренландія, Ісландія, Шпіцберген, Кавказ, Урал, Азія, Пн. і Центральна Америка. Знайдено на Лівобережному Поліссі (окол. Києва, Дарницький лісопарк, біля оз. Рибне) та в Правобережному Лісостепу (Вінницька обл., болото по р. Згар біля Літина). Адм. регіони: Кв, Вн.

Чисельність та структура популяцій
Популяції нечисленні, зростає як домішка до інших болотних мохів. Відомі місцезростання цього виду в нашій країні, ймовірно, вже знищені.

Причини зміни чисельності
Осушення боліт та інші меліоративні роботи.

Умови місцезростання
Торфові евтрофні болота.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки нещільні, до 10 см заввишки, вгорі зелені, внизу чорнуваті. Стебло прямостояче, просте, шести- восьмирядно облиснене. Листки видовженояйцеподібні, дещо кілясті, з плоскими і цілокраїми чи у верхівці зубчастими краями. Дводомний. Коробочка видовжено грушоподібна, жовто-коричнева, на червонуватій ніжці. Розмножується спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду. Необхідні пошуки нових місцезнаходжень цього виду на Українському Поліссі.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 1989; Вірченко, 2006.

Автор: В. М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

МЕЕЗІЯ ТРИГРАННА

Meesia triquetra (L. ex Jolycl.) Ångstr.

Родина Меезієві — Meesiaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Реліктовий вид льодовикового періоду.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн. і Центральна Європа, о-ви Гренландія, Ісландія, Шпіцберген, Нова Земля, Кавказ, Урал, Сибір, Далекий Схід, Пн. Америка, Нова Гвінея, Австралія. Трапляється в Українських Карпатах, на Розточчі, Поліссі, Правобережному Лісостепу. Останній раз знайдений у 2000 р. біля с. Любче Ковельського р-ну Волинської обл. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Лв, Ів, Вн.

Чисельність та структура популяцій
Популяції нечисленні, зростає як домішка до інших болотних мохів. Багато місцезростань цього виду в нашій країні (з окол. Києва, Львова та ін.) вже знищені.

Причини зміни чисельності
Осушення боліт та інші меліоративні роботи.

Умови місцезростання
Торфові евтрофні, рідше мезотрофні болота.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки до 15 см заввишки, нещільні, вгорі темно-зелені, внизу чорнуваті. Стебло прямостояче, просте, внизу з густою повстю, трирядно облиснене. Листки напівстеблообгортні, розчепірено відігнуті, з видовженояйцеподібної основи ланцетні, з плоскими дрібнозубчастими краями. Дводомний. Спорогони з довгастою грушоподібною коробочкою на червоній ніжці. Розмножується спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється на території ботанічного заказника місцевого значення «Любче» (Волинська обл.) та Рівненського ПЗ. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 1989; Вірченко, 2006; ЧКУ, 1996.

Автор: В. М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

ПАЛУДЕЛА ВІДСТОВБУРЧЕНА

Paludella squarrosa (Hedw.) Brid.

Родина Меезієві — Meesiaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Гляціальний релікт.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн. і Центральна Європа, Азія (Арктика, г. Середньої Азії, Центрального Сибіру, Монголії), Пн. Америка. Зрідка трапляється на Українському Поліссі; відомі також ізольовані місцезнаходження на Розточчі та в Правобережному Лісостепу. Адм. регіони: Вл, Рв, Кв, Лв, Вн.

Чисельність та структура популяцій
Невеликими дернинками серед інших болотних мохів. Вид зник у лісопарковій зоні м. Києва, а також на території Вінницької обл. (болото по р. Згар біля м. Літин).

Причини зміни чисельності
Осушення і трансформація евтрофних боліт.

Умови місцезростання
На евтрофних болотах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Рослини 10–15 см заввишки, жовто-зелені чи буруваті, густоповстисті. Стебло просте, п'ятирядно облиснене. Листки широкояйцеподібноланцетні, гостро кілюваті, з пилчастими краями. Клітини з обох боків мамілозні. Дводомний. Коробочка на довгій ніжці, видовженояйцеподібна, трохи зігнута, з короткою шийкою. Спори середніх розмірів.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Рівненському ПЗ (болотний масив Коза-Березина). Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 1989; Вірченко, 2006; Григора, 1958.

Автор: В. М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

ПСЕВДОБРІЙ ЦИНКЛІДІЄПОДІБНИЙ

Pseudobryum cinclidioides (Huebener)T. J. Kop.
(*Mnium cinclidioides* Huebener)

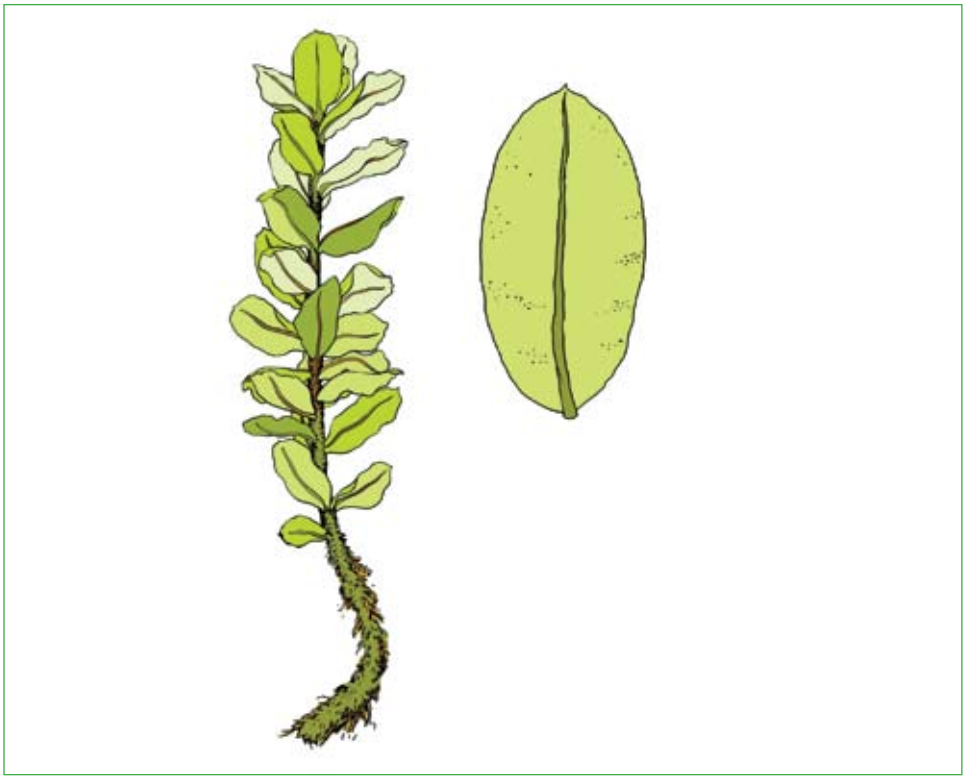

Родина Плагіомнієві — Plagiomniaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Вид на пд. межі рівнинної частини ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Гренландія, Ісландія, Європа, Урал, Сибір, Далекий Схід, Центральна Азія, Пн. Америка. Українські Карпати: Закарпатська обл., Рахівський р-н, долина потоку Свидовець; Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, г. Брескул, г. Зарослик. Полісся: Житомирська обл., Овруцький р-н, Поліський природний заповідник, Селезівське лісництво; Чернігівська обл., Новгород-Сіверський р-н, Узруївське лісництво, берег р. Смячка; Семенівський р-н, берег р. Снов, окол. с. Паранівки. Адм. регіони: Жт, Чн, Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Окремими густими дернинками між водно-болотними квітковими рослинами.

Причини зміни чисельності
Осушення боліт, торфозбір.

Умови місцезростання
На ґрунті міжстовбурних знижень вільхових ценозів, на заболочених луках, евтрофних болотах, торфовищах, біля джерел.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки великі, блискучі, світло-зелені. Стебла прямостоячі, досягають 15–30 см, з ризоїдною повстю. На фертильних пагонах нижні листки розташовані рідко, широкояйцеподібні, заокруглені на верхівці. Вгору по стеблу листки більші, чубкові — оберненояйцеподібні, на верхівці часто з виїмкою або з коротеньким вістрям. Листки не облямовані або з невиразною облямівкою. Сухі листки хвилясто зморшкуваті. Дводомний вид. Спорогони по 1–2 з перихеція. Коробочка повисла, овальна, з конічною загостреною кришечкою, на червоній ніжці.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Поліському ПЗ. Необхідно обстежити інші відомі місцезнаходження з метою організації охорони виду. Слід з'ясувати чисельність виду та причини її зміни.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

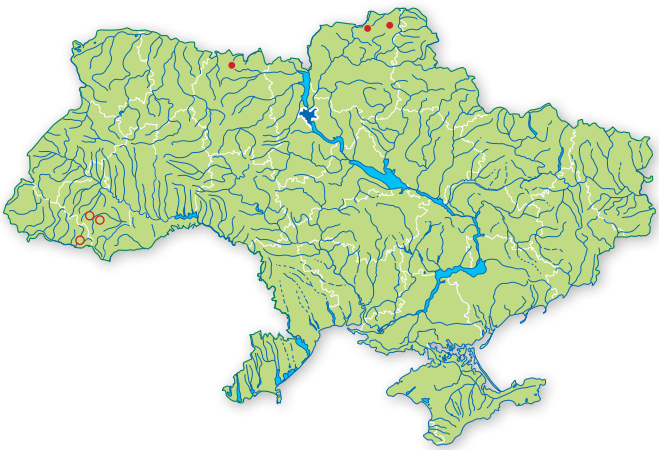

Основні джерела інформації
Бойко, 1975; Зеров, Партика, 1975; Партика, 1975.

Автор: М. Ф. Бойко
Малюнок: А.В. Білоусова

ГУКЕРІЯ БЛИСКУЧА

Hookeria lucens (Hedw.) Sm.

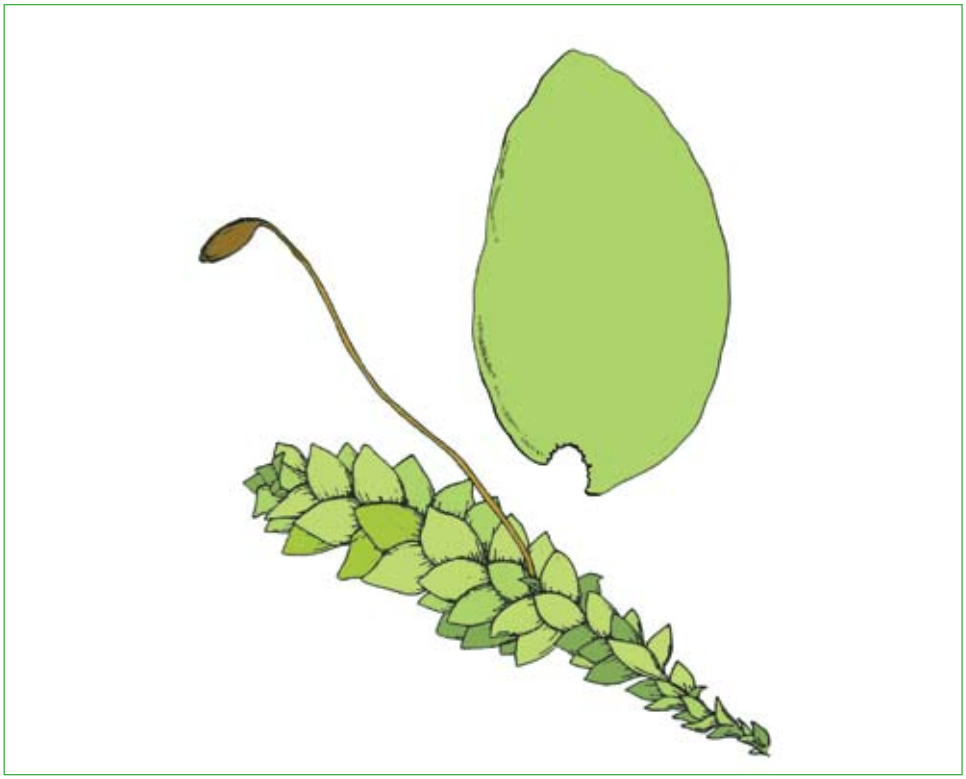

Родина Гукерієві — Hookeriaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Реліктовий (третинний) вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Зх., Центральна і Пд. Європа, Кавказ, Зх. Азія, Пн. Африка, о-ви Азорські, Мадейра, Пн. Америка. Українські Карпати: Бескиди (окол. м. Сколе); масиви Свидовець (полонина Драгобрат, долина потоку Берлебаш — ліва притока р. Тиса) та Чорногора (г. Гомул). Адм. регіони: Лв, Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Зростає досить великими дернинками.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані. Можливо, вирубування лісів.

Умови місцезростання
Ялинові ліси до 1300 м н.р.м., по берегах лісових потоків. Трапляється на вологому ґрунті, каменях, гнилій деревині.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки великі, пласкі, яскраво-зелені, блискучі. Стебла до 10 см завдовжки, плоско п'ятирядно облиснені, слабко розгалужені. Листки яйцеподібні та округлі, тупі, без жилки. Однодомний вид. Коробочка на колінчасто зігнутій ніжці, горизонтальна або повисла, яйцеподібна. Спорогони утворюються рідко. Розмножується переважно вегетативно (розвитком вторинної протонеми з верхньої частини листка), рідше — спорами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Карпатському БЗ та НПП «Сколівські Бескиди». Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Лазаренко, Улична, 1956; Партика, 1969; ЧКУ, 1996.

Автор: Л. Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова

АНАКАМТОДОН СПЛАХНОПОДІБНИЙ

Anacamptodon splachnoides
(Froel. ex Brid.) Brid.

Родина Амблістегієві — Amblystegiaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Субсередземноморсько-субокеанічний вид на пн.-сх. межі європейської частини ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Європа, Кавказ, Азія, Пн. Америка. Трапляється в Українських Карпатах (Сх. Бескиди, Ґорґани, Чорногора, Чивчино-Гринявські гори). Адм. регіони: Лв, Ів, Зк, Чц.

Чисельність та структура популяцій
Росте окремими дернинками переважно в дуплах дерев, уникаючи конкуренції з боку інших мохоподібних.

Причини зміни чисельності
Вирубування старих дупластих дерев, особливо буків.

Умови місцезростання
Зростає в букових, смереково-букових лісах на стовбурах, пнях та в дуплах листяних дерев, рідше хвойних.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дрібний мох у подушкоподібних темно-зелених блискучих дернинках. Стебла густо розгалужені, віддалено облиснені. Листки відхилені, прямі, широкояйцеподібно- або овальноланцетні, загострені, плоско- і цілокраї. Жилка проста, доходить до середини листка. Клітини видовжено ромбічно-шестикутні, тонкостінні, гладенькі, при основі листка прямокутні. Однодомний. Ніжка спорогона пряма, червона, 5–8 мм завдовжки. Коробочка овальна або яйцеподібна; кришечка загострена, з косим дзьобиком. Спори дрібні, папілозні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у НПП «Сколівські Бескиди» та «Вижницький». Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 2003; Улычна, 1990.

Автор: В. М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

КОНАРДІЯ КОМПАКТНА

Conardia compacta
(Drumm. ex Müll. Hal.) H. Rob.
(Amblystegium compactum (Müll. Hal.) Austin*)*

Родина Амблістегієві — Amblystegiaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Реліктовий вид дніпровського зледеніння.

Ареал виду та його поширення в Україні
Євразія, Пн. Африка, Пн. і Центральна Америка. Лісостеп: окол. м. Кам'янки Черкаської обл. і м. Хотина Чернівецької обл. Адм. регіони: Чц, Чк.

Чисельність та структура популяцій
Біля м. Кам'янки утворює розріджений покрив площею у декілька квадратних метрів, який скорочується.

Причини зміни чисельності
Можливо, різкі зміни рівня води в річці.

Умови місцезростання
Гранітні скелі на березі р. Тясмин у місці виходу карбонатних ґрунтових вод; вологі затінені вапняки по берегах Дністра.

Загальна біоморфологічна характеристика
Рослини дрібні, в густих дернинках, зелені, внизу часто просякнуті вапнистим туфом. Стебла прямостоячі або висхідні. Листки яйцеподібноланцетні з плоскими пилчастими краями. Однодомна рослина. Розмножується вегетативно виводковими ниткоподібними тільцями, що утворюються на жилках на спинному боці листків.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється на території пам'ятки природи місцевого значення «Тясминський каньйон» (Кам'янський р-н Черкаської обл.), яка входить до складу Кам'янського історико-культурного заповідника. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Вірченко, 2007; Лазаренко, 1929, 1951; ЧКУ, 1996.

Автор: В. М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

ПСЕВДОКАЛІЕРГОН ПЛАУНОПОДІБНИЙ

Pseudocalliergon lycopodioides (Brid.) Hedenäs
(*Drepanocladus lycopodioides* (Brid.) Warnst.)

Родина Амблістегієві — Amblystegiaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Бореальний вид на пд. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн., Центральна і Сх. Європа, Кавказ, Пн. Азія та Пн. Америка. Поодинокі локалітети в Українських Карпатах — хребет Чорногора, болото під Говерлою, г. Дземброня. Спорадично у Зх. Поліссі; на решті Полісся — Житомирська обл., Коростишівський р-н, с. Слобідка, Кам'яний Брід; Київська обл., окол. Броварів, біля оз. Рибного. На Опіллі — Львівська обл., Жовківський р-н, Дубляни та у Волинському Лісостепу — Львівська обл., Радехівський р-н, с. Радванці; Бродівський р-н, с. Бордуляки. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Лв, Ів.

Чисельність та структура популяцій
Потужні дернинки зі стерильними особинами, рідше з особинами, що мають антеридії або архегонії, зовсім рідко зі спорогонами.

Причини зміни чисельності
Масове осушення боліт та інші меліоративні роботи.

Умови місцезростання
На евтрофних осокових, осоково-гіпнових купинистих болотах, що містять вапно.

Загальна біоморфологічна характеристика
Утворює розлогі, золотисто-блискучі, нещільні дернинки темно-зеленого кольору. Стебла до 20–30 см завдовжки, повзучі або висхідні, як і гілки з гачкувато зігнутими верхівками. Стеблові листки великі, дуже жолобчасті, раптово коротко загострені, звужені, серпоподібно зігнуті, цілокраї, з поздовжніми і часто з поперечними складками, з жолобчастою, ледь зубчастою верхівкою. Жилка закінчується у верхівці листка. В кутках основи листка клітини дуже потовщені, світлі або коричневі. Рослина дводомна. Спорогони утворюються рідко. Коробочка зігнута, похила, на довгій жовточервоній ніжці.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється на території Карпатського та Шацького НПП. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 2003; Бойко, 1976.

Автор: М. Ф. Бойко
Малюнок: А.В. Білоусова

ПСЕВДОКАЛІЕРГОН ТРИРЯДНИЙ

Pseudocalliergon trifarium (F. Weber et D. Mohr) Loeske *(Calliergon trifarium (*F. Weber et D. Mohr) Kindb.)

Родина Амблістегієві — Amblystegiaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Гляціальний релікт.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн. і Центральна Європа, Азія (арктична частина, Сибір), Пн. та Центральна Америка. Зрідка на Українському Поліссі; відоме одне місцезнаходження на Опіллі: с. Гряда Нестеровського р-ну Львівської обл. Адм. регіони: Вл, Рв, Кв, Лв.

Чисельність та структура популяцій
Невеликими куртинами серед брієвих мохів; часто в синузії зі Scorpidium scorpioides. Вид зник у лісопарковій зоні м. Києва (болото Рибне озеро).

Причини зміни чисельності
Зміна клімату та осушення боліт.

Умови місцезростання
На обводнених евтрофних, особливо карбонатних болотах.

Загальна біоморфологічна характеристика
Рослини середнього розміру, утворюють нещільні жовто-зелені чи темнокоричневі дернинки. Стебла прямі, прості або слабо розгалужені, черепитчасто облиснені. Листки широкояйцеподібні, з клобукоподібною верхівкою, плоскі та цілокраї. Клітини лінійні, в кутках листків потовщені. Дводомний. Вегетативне розмноження за допомогою ламких столоноподібних гілочок.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Шацькому НПП, Черемському ПЗ (Волинська обл.) та Рівненському ПЗ. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 2003; Вірченко, 2006; Григора, 1958.

Автор: В. М. Вірченко
Малюнок: А.В. Білоусова

СКОРПІДІЙ СКОРПІОНОПОДІБНИЙ

Scorpidium scorpioides (Hedw.) Limpr.

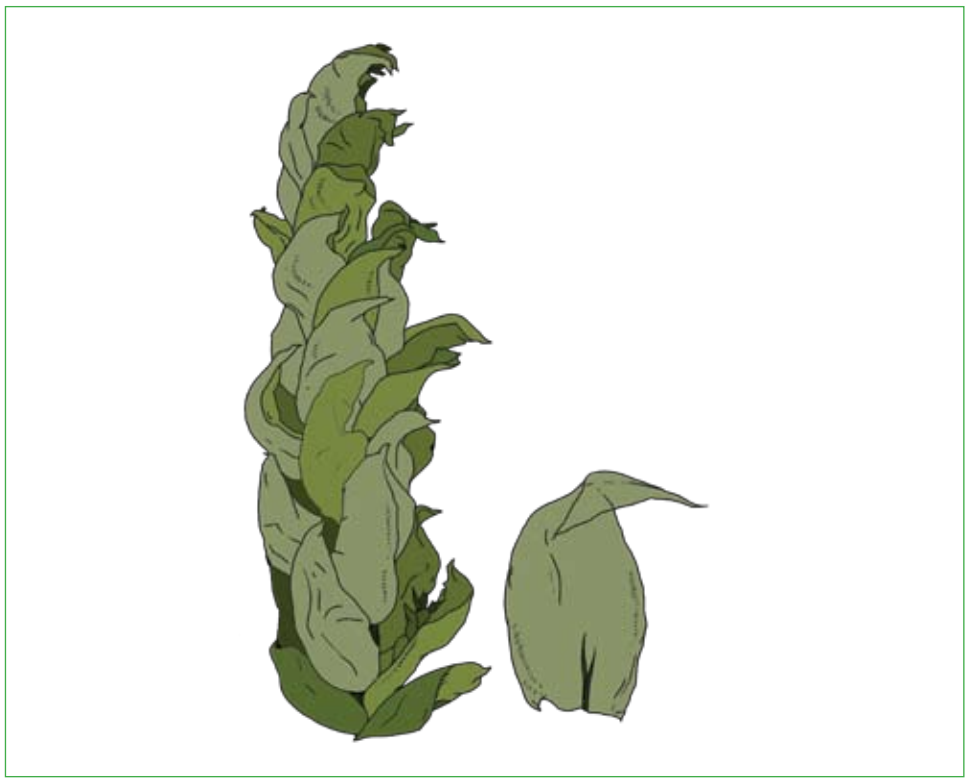

Родина Каліергонові — Calliergonaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Реліктовий вид на пд.-сх. межі європейської частини ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Гренландія, Пн. і Центральна Європа, Урал, Азія, Пн. і Пд. Америка. Зх. Полісся і Волинський Лісостеп — Волинська обл., зрідка на болотах в Любомльському, Ратнівському, Камінь-Каширському, Ковельському, Турійському, Луцькому р-нах; Рівненська обл., в Володимирецькому, Млинівському, Здолбунівському р-нах; Львівська обл., в Радехівському, Жовківському та Сокальському р-нах. Адм. регіони: Вл, Рв, Лв.

Чисельність та структура популяцій
Часом займає значні площі серед болотних квіткових рослин.

Причини зміни чисельності
Осушення боліт та інші меліоративні роботи.

Умови місцезростання
Евтрофні болота, обводнені місця. Зростає зазвичай у воді, з води виступають тільки верхівки стебел.

Загальна біоморфологічна характеристика
Великі блискучі нещільні дернинки від жовто- до коричнево-зеленого кольору. Стебла досягають 10–30 см, прямі або лежачі, прості або розгалужені. Галузки і стебла мають гачкувато зігнуті верхівки. Листки черепитчасті, дуже увігнуті, цілокраї, з коротенькою або подвійною жилкою або без неї. Дводомний вид. Коробочка видовженоциліндрична, похила, до горизонтальної, в сухому стані і без кришечки — дуже зігнута, біля отвору вужча. Спорогони утворюються рідко. Спори з дрібними папілами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Шацькому НПП, Черемському ПЗ (Волинська обл.) та Рівненському ПЗ. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Бачурина, Мельничук, 2003; Вірченко, 2006; Григора, 1958.

Автор: М. Ф. Бойко
Малюнок: А.В. Білоусова

ПТИХОДІЙ СКЛАДЧАСТИЙ

Ptychodium plicatum (Schleich. ex F. Weber et D. Mohr) Schimp. (*Lescuraea plicata* (F. Weber et D. Mohr) Broth.)

Родина Лескеєві — Leskeaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн., Центральна і Пд. Європа, Кавказ, Пн. Америка. Українські Карпати: масив Чорногора (ур. Гаджина і Кіз'ї-Улоги), Чивчинські гори (г. Чивчин, г. Ротундул).
Адм. регіон: Ів.

Чисельність та структура популяцій
Популяції виду нечисленні, але досить великі за площею.

Причини зміни чисельності
Не з'ясовані.

Умови місцезростання
В субальпійському поясі на скелях та каменях, вкритих шаром ґрунту.

Загальна біоморфологічна характеристика
Дернинки потужні, зелені або жовтозелені, блискучі. Стебла лежачі та висхідні, розгалужені; гілки округлооблиснені, часто слабозігнуті з численними парафіліями. Листки видовженояйцеподібні, поздовжньоскладчасті, довгозагострені, з шилоподібною зубчастою верхівкою. Жилка проста, закінчується перед верхівкою листка або виступає. Дводомний вид. У Карпатах спорогони не утворює. Розмножується вегетативно (уламками пагонів).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Карпатському НПП. Необхідно контролювати стан популяцій, створювати нові природно-заповідні території в місцях зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Відомостей немає.

Основні джерела інформації
Зеров, Партика, 1975; ЧКУ, 1996; Duell, 1985.

Автор Л.Я. Партика
Малюнок: А.В. Білоусова